

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE
İNKILÂP TARİHİ ANABİLİM DALI

RİYASET-İ CUMHUR MÛSİKÎ HEYETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECAYİ BAYRAM

DANIŞMAN: YARD. DOÇ. DR. ALİ SATAN

İSTANBUL, 2007

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Recayi Bayram'ın "Riyaset-i Cumhuriyet Musiki Heyeti" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak ~~ay-11~~ / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Ali Satan
Üniversitesi Marmara

İmza

Üye : Prof.Dr. Süleyman Beyoğlu
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr. Emel Kefeli
Üniversitesi Marmara

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..15../...10/ 2007 tarih ve ...17-5.. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

<i>İÇİNDEKİLER</i>	<i>I</i>
<i>KISALTMALAR</i>	<i>III</i>
<i>ÖZET</i>	<i>IV</i>
<i>ABSTRACT</i>	<i>V</i>
<i>ÖNSÖZ</i>	<i>VI</i>
<i>GİRİŞ</i>	<i>1</i>

I.BÖLÜM

<i>1.RİYASET-İ CUMHUR MÛSİKÎ HEYETİ</i>	<i>9</i>
1.1. Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'nin Kuruluşu	9
1.2. Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'nin Ankara'ya Gelişi	10
A. RİYASET-İ CUMHUR FASIL HEYETİ	13
1. Fasil Heyeti ve Fasil Mûsikîsi	13
2. Fasil Heyeti'nin Kurumsal Yapısı	15
3. Fasil Heyeti'nin Kadrosu	17
3.1. Hafız Yaşar Okur	17
3.2. Refik Fersan	18
3.3. Münir Nurettin Selçuk	20
3.4. Zühtü Bardakoğlu	21
3.5. Burhanettin Ökte	22
3.6. Udî Şevki Algın	23
3.7. Nurettin Cemil	23
3.8. Fasil Heyeti'nin Diğer Sanatkârları	24
4.Riyaset-i Cumhur Fasil Heyeti'nin Faaliyetleri	24
4.1. Akşam Fasılları	28
4.2. Halka Açık Konser Programları	36

4.3. Devlet Ricaline Verilen Konserler	37
4.4. Plak Çalışmaları	40
5. İncesaz Heyeti Mensuplarının Ankara'daki İkamet Yerleri ve Çalışma Mekânları	42
6. Fasil Heyeti'nin Ortadan Kalkması	44
II. BÖLÜM	46
RİYASET-İ CUMHUR ORKESTRASI VE BANDOSU	46
1. Orkestra ve Bando'nun Kurumsal Yapısı	46
2. Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve Bandosu'nun Kadrosu	49
2.1. Osman Zeki Üngör	49
2.2. Hasan Ferit Alnar	52
2.3. Ahmet Adnan Saygun	52
2.4. Ekrem Zeki Ün	55
2.5. Veli Kanık	56
2.6. İhsan Küncer	56
3. Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve Bandosu'nun Faaliyetleri	57
3.1. Halk Konserleri	58
3.2. Karadeniz Vapuru ve Seyyar Sergi	61
3.3. Devlet Ricaline Verilen Konserler	62
SONUÇ	67
EKLER	69
KAYNAKLAR	93
ÖZGEÇMİŞ	99

KISALTMALAR

- a.g.e** : Adı geçen eser
a.g.m : Adı geçen makale
bkz : Bakınız
C :Cilt
ev : Çeviren
Haz : Hazırlayan
S : Sayfa

ÖZET

Sultan II. Mahmut döneminde, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile birlikte bu kuruma bağlı olan Mehterhane de kapatılmıştı. Mehterhanenin yerine 1827 yılında, şimdiki üniversite binasının yerinde bulunan Taşkışla'da Muzika-i Hümayûn kuruldu. Bu müessese bünyesinde, Batı müziği icralarına göre düzenlenmiş bir orkestra, askerî müzik için bando ve Türk mûsikisi icralarına yönelik bir incesaz heyeti bulunuyordu.

Saray Orkestrası olarak da adlandırılan Muzika-i Hümayûn, saltanatın kaldırılmasına kadar padişaha bağlı idi. 1922'de ise Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından halife seçilen Abdülmecit Efendi'nin makamına bağlanmıştır.

27 Nisan 1924'e gelindiğinde Muzika-i Hümayûn, tüm kadrosu ile birlikte Ankara'ya nakledilir ve cumhurbaşkanlığına bağlı bir orkestra haline dönüştürülür. Adı Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti olarak değiştirilen kurum yine üç ayrı müzik grubunu ihtiva etmektedir: Orkestra, bando ve Fasıl heyeti.

Mûsikî Heyeti, Ankara'da halka açık konser programları düzenlemiş, devlet ricali için konserler vermiş, yabancı ülke temsilciliklerinde icralarda bulunmuştur. Ankara'ya gelen yabancı devlet temsilcileri için verilen kabul törenlerinde orkestra icralarda bulunmuştur.

Fasıl Heyeti'nin ise ayrı bir hususiyeti bulunuyordu. Atatürk'ün sofrasında önemli bir yeri bulunan İncesaz Heyeti, O'nun akşam yemeklerinde fasıllar yapmış, Atatürk, heyet ile beraber şarkılar söyleyecek kadar samimiyet göstermiştir.

Orkestra ve Bando 1933'te Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası ve Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası olarak ikiye ayrılmıştır. İncesaz Heyeti ise Atatürk'ün hastalığının belirginleşmeye başladığı 1936 yılından itibaren silikleşmeye başlamış ve önemini yitirmiştir.

Orkestra günümüzde, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olarak faaliyet göstermektedir. Bando ise, günümüzde Silahlı Kuvvetler Armonik Mızıkası adını almış ve faaliyetlerine devam etmektedir.

ABSTRACT

In Era of Mahmoud the Second, Mehterhane was closed together with the Janissary corps abolishment. Instead of Mehterhane, Muzika-i Humayun was established in 1827 at Taşkışla where the university building exists now-a-days. This establishment was containing an orchestra to perform a western music, military band to perform military music and finally “Incesaz Heyeti” (small Turkish music group of musicians playing only stringed instruments and tambourines) to perform traditional Turkish music.

Muzika-i Humayun , known as Royal Orchestra was connected to the sultanate till abolishment of caliphate. Afterwards, it was connected Abdulmecit by the Turkish Grand National Assembly in 1922.

In April 27 1924, the whole Muzika-i Humayun was placed to Ankara and connected to the Presidency. Its name was changed into Presidency Orchestra and it continued to contain three groups: Orchestra, military band and, chamber music group.

Presidency Orchestra, performed music to public as well as government authorities and foreign consulates and embassies. They also performed music in receptions.

However Chamber Music Group also know as “Incesaz Heyeti” had a peculiarity. They were played an important role in Ataturk’s dinners and they performed a music together with Ataturk while gaining his sincerity.

In 1933, Orchestra was named as Philharmonic Orchestra and military band as Presidency Harmony Brass Band. Starting form 1936 Chamber Music Group was stared to loose its importance with the Ataturk’s illness and finally dissolved.

Philharmonic Orchestra is still performing under the name of the Presidency Symphonic Orchestra. Military Band is also performing under the name of Armed Force Harmony Brass Band.

ÖNSÖZ

Kendisine saygı duyduğum muhterem hocam Doç. Dr. Murat Çekin'in tavsiyeleri doğrultusunda Cumhuriyetin ilk yıllarına dair müzik üzerine bir konu seçmeyi tasarlıyordum. Böylece tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali Satan hocamın uygun bulduğu ve yapılmasında önemli bir eksikliğin giderilmesi yönünde tavsiye ettiği, Muzika-i Hümayûn'dan doğmuş olan Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti hakkında bir çalışma içine girdim.

Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti, bünyesinde Fasil Heyeti, Orkestra ve Bando'yu barındıran büyük bir kurumdu.

Bu çalışma esnasında İstanbul'daki çeşitli kütüphanelerde konuyla ilgili kitap ve süreli yayınları bir araya getirip inceledim. özellikle Atatürk Kitaplığı ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde gazete ve dergi tarama işi için verimli birkaç hafta geçirdim. İSAM Kütüphanesi'nin literatür genişliği ve nezih atmosferi de bu çalışmada çok etkili oldu.

Konu ile ilgili arşiv belgelerinin, hususiyetle Cumhurbaşkanlığı Arşivinde olduğunu tahmin etmekteydim. Arşiv yetkilileriyle görüştüğümde, belgelerin tasnif çalışmalarının ve bilgisayar ortamına aktarılmasının söz konusu olduğunu, dolayısıyla araştırmacı kabul edemediklerini öğrendim. Bu kötü haberin vahameti ortadaydı. Çünkü en ehemmiyetli malumatlar bütününün arşiv belgeleriyle sağlanacağı aşikâr bir durumdu.

Milli Saraylar Arşivi'nin de konuya dair belgeler barındıracağı kuvvetle muhtemeldi. Kurumun bünyesinde bulunan arşiv belgelerinin Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne aktarılma çalışmalarının başlamış olması maalesef bu imkânın da neticesiz kalmasına sebep oldu.

Yine de Cumhurbaşkanlığı Arşivinde bulunan kayıtlara ulaşmak mümkün oldu. Konuya dair detaylı yazışmaların kaydedildiği, konser programlarının yer aldığı kurumla ilgili kanunların yazılmış olduğu belgelere erişme imkânı doğdu. Bunlar için dostum Harun Marmara'ya minnet duyduğumu belirtmek isterim.

Konu hakkında müstakil herhangi bir kaynak eserin bulunmaması için bir başka zorluk boyutu idi. Müzikle ilgili birçok eserde Fasıl Heyetine dair küçük paragraflar halinde bilgiler mevcuttu. Fakat bahisler aşağı yukarı aynı malumatlardan mürekkepti. Bunun dışında ise kaynaklar daha çok “Riyaset-i Cumhuriyet Orkestrası”ndan bahsediyordu. Fasıl Heyeti neyzenlerinden Burhanettin Ökte, hanendelerden Hafız Yaşar Okur ve grubun şefi olan tamburî Refik Fersan’ın hatıraları konuyla ilgili birinci derecede kaynak teşkil etti. Dönemin gazetelerinde konuya dair çıkan haberler ve konser ilanları derlenerek icra edilen eserler, konser tarihleri ve yerleri ele alınarak ipuçları elde edilmeye çalışıldı.

Tüm bu süreç neticesinde, hocam Yrd. Doç. Dr. Ali Satan’ın denetiminde son şeklini vermeye çalıştığım, eksiklerine rağmen özellikle Fasıl Heyeti konusunda en kapsamlı çalışma olduğuna inandığım bu tezi meydana getirdim.

Evvvela, bana böyle bir konuyu çalışma fırsatı verdiği için hocam Yrd. Doç. Dr. Ali Satan’a teşekkür etmek isterim. Hoşgörüsü ve anlayışıyla kendi yolunu çizmeme yardımcı olmanın yanında her türlü lütuf ve desteği esirgemeyen hocama şükran borcum büyüktür.

Konuyla ilgili her türlü müşkülatta başvurabildiğim, tavsiyelerini cömertçe lütfederek ufkumu genişleten hocam Doç. Dr. Murat Çekin’e teşekkürlerimi sunuyorum.

Riyaset-i Cumhuriyet Fasıl Heyeti Neyzenlerinden Burhanettin Ökte’nin, Türk Müsikîsi Dergisi’nde yayınlanmış hatıralarını, hususi arşivinden derleyerek bana takdim eden, Etnomüzikolog Etem Ruhi Üngör Beyefendi’ye medyun-ı şükranım.

Konuyla ilgili kendisiyle birçok kez görüşme fırsatı sunan, hususi kütüphanesini cömertçe açarak istifade etme imkânı veren, ayrıca Riyaset-i Cumhuriyet Fasıl Heyeti’nin hanendelerinden Ferit Tan’ın, Cahit Gözkan’ın evinde gerçekleştirilen mutat fasıllardan yapılmış kayıtlarını sunarak mühim bir ayrıntıyı gideren muhterem Nezih Uzel Beyefendiye teşekkürümün müstesna bir niteliği vardır.

Arkadaşım Adem Erol, gazete ve kütüphane taramasında ayrıca Osmanlıca belgelerin okunmasında çok yardımcı oldu, kadim dostuma teşekkür ederim.

Sağlamış olduğu ortamlarda konuya dair birçok hatırayı kayda geçmeme vesile olan TRT İstanbul Radyosu tambur sanatçısı Necip Gülses'e, yazım esnasında şarkılarıyla bana eşlik eden billur sesli sanatçı Melihat Gülses'e, müstesna besteleriyle Kanuni Göksel Baktagir'e, İngilizce terimlerin çevirisinde yardımcı olduğu için Nevzat Timurtaş Bey'e, desteklerinden dolayı hocalarım Talip Mert ve Bilgin Aydın'a, daima yanımda hissettiğim dostlarım Orhan Bilgin, Recep Çetinkılıç, Murat Çorlu, Müjdat Çubuk ve Yavuz Karaduman'a müteşekkirim.

Recayi BAYRAM

GİRİŞ

İmparatorluğun gerilemeye başlamasıyla, niçin gerilediği sorusu, önce devlet yönetiminin bozulduğu ileri sürülerek, daha sonra Batı'nın askerî üstünlüğü gösterilerek cevaplandırılmıştır.¹ Bunun için yapılan ilk ıslahatlar, askerî alanda tezahür etmiştir. Yenileşmenin her yönüyle kendini hissettirdiği; devletin yönetim biçiminin ve dünyaya bakışının gittikçe değiştiği XIX. yüzyıl, Cumhuriyet'e doğru iyice belirginleşen değişme ve yenileşmeye dair uygulamaların geliştiği dönemdir.

Osmanlı dönemi Türk mûsikîsi, Osmanlı saray veya halk müzisyenlerinin askerî, dinî, klasik ve folklorik türlerde ürettiği ve toplumun her kesiminde kullanılmış bir sanat olup bir ucu Çin'e, bir ucu Fas'a kadar uzanan coğrafyada 25 asırlık Türk mûsikîsinin yaklaşık 500 yıllık bir bölümünü teşkil eder.² Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'ne gelinceye kadar, Osmanlı'daki son dönem mûsikî müesseselerinin tarihini incelemek yerinde olacaktır.

Mehterhâne, bandonun Osmanlılarca kabulüne kadar çalgı takımı işlevini sürdürmüştür. Bir anlamda mehter, yeniçeri döneminin askerî muzikasıdır.

Osman Nuri Ergin, *Maarif Tarihi* adlı eserinde “Mehter ismi, Farsça *mâhi-ter* terkiibinden bozmadır, yani *ay-hilâl* demektir ki mehterler bir hilâl şeklinde açılarak icrayı ahenk ettiklerinden bu ismi almışlardır.” diyor. Buna karşı çıkan Reşat Ekrem Koçu “Güzel buluştur, ama ne yapalım ki garp Türkçesinde mehter telaffuz edilen bu kelimenin aslı *kavas* manasına gelen Farsça *mihter* kelimesinden gelmedir.” diyerek düzeltiyor.³

¹ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yay. İstanbul 1991, s.10

² Yazar ayrıca, Yahya Kemal'in “Osmanlı Mûsikîsi” tabiri yerine “İstanbul Mûsikîsi” ifadesini kullandığını bunun da Şairin meseleye sanat tarihçisi gözüyle bakmasından kaynaklandığını söyler. Cinuçen Tanrıkorur, *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*, Dergâh Yay, İstanbul 2003, s.13.

³ *Mehterhâne*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, tarihsiz, s.1

Türk Askerî Mûsikîsi'ne dair ipuçları Orta Asya'ya kadar dayandırılır.⁴ Bu müzik tarzı, tarihimizin başlangıcından beri saray, konak, ordugâh ve cephelerde kullanılmıştır. İlk icra örneklerinden olan *nevbet vurma* geleneği bir bağımsızlık simgesi olmuş ve yüzlerce yıllık tarihî gelenek içinde devam etmiştir. Bu gelenek, Büyük Selçuklu Devletiyle başlamış, Anadolu Selçukluları ile devam etmiştir. Bu geleneğe göre hükümdarlar için günde iki, şehzadeler için günde beş “*Nevbet*” vurulurdu. İşte bu gelenek Osmanlı Devleti döneminde genişleyerek başlı başına bir kurum olarak yüzyıllarca yaşadı. Zamanla sazların ölçüsü, türleri belirlendi, giyim tarzları şekillendi ve resmî bir kuruluş olarak kadrolaştı.

Mehter gösterisi İslâm halifesi ve Osmanlı sultanı olarak padişahın manevî gücünü ve iktidarını temsil eden bir simgeydi. Devlet kavramı ile din kavramı sultan kişiliğinde birleşiyordu. Mehterin bir başka dinî özelliği belirli durumlarda Sultan için dua edilmesiydi.⁵

Batı dünyası mehterin sesini ilk kez, Fatih İstanbul kapılarına dayanırken duydu. İstanbul'un fethinden sonra başlayan bayındırlık çalışmaları esnasında mehter teşkilatı da düzenlendi. Osmanlı orduları batıya doğru ilerledikçe mehterin sesi daha geniş bir bölgeye yayıldı.

Osmanlı fetihleri sona erince mehter kültürü Osmanlı sınırları dışında yayılmaya başladı. Avrupa'ya gönderilen ilk Osmanlı elçileri gittikleri ülkeye kendi mûsikî takımlarını da götürdüler. Bu çerçevede mehterin tesiri Avrupa askerî bandolarında görülürken doğu modasından alınan zevklerin bir sonucu olarak, bir Türklük çeşnisi katmak amacıyla Türk üslupları güzel sanatlara da yansıtıldı.⁶

Avrupalılar açısından mehter müziğinin ilk izlenimleri “şaşırtıcı” ve “ürkütücü”dür. 17. yüzyıldan başlayarak bu intibalar “etkilenme”ye dönüşmüştür. O

⁴ M. Nazmi Özalp, *Türk Mûsikîsi Tarihi*, C.I, MEB Yay. İstanbul 2000, s.35

⁵ Fatma Odabaşı, “*Türk Toplum Hayatında Müziğin Yeri*”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.18, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002, s.341

⁶ Eugenia Popescu-Judet, *Türk Mûsikîsi Kültürünün Anlamları*, Çev: Bülent Aksoy, Pan Yay. İstanbul, 1998, s.68

kadar ki davul ve zil gibi mehter algıları, Avrupa müziğinin en geniş çalgı toplulukları olan orkestralara girmiştir.⁷

Mahmut Ragıp Gazimihal, *Türk Askerî Müzikaları Tarihi*'nde, Mehter müziğinin Avrupa üzerindeki tesirlerini hatıralarla birlikte anlatır. Yazar ayrıca Mehterhane'nin kapatılması ve Muzika-i Hümayûn'un teşekkül etmesini "Muzikacılık tarihimizin Tanzimat Faslı" olarak değerlendirir. "Mûsikî tanzimatına askerî bir ocak olan Mehterhanenin eşiğinden geçtiğimizi" ifade eder.⁸

XVIII. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı'nın askerî gücü zayıflasa da, Türk askerî müziği tarzında (*alla turca*) opera, senfoni ve konçertolar besteleme modası salgın halini alıyordu.⁹

Zamanla şehzade ve vezirlerin, varlıklı kimselerin mehter takımlarının bulunması adet olmuştu. Mehterhâne, koordinasyon bakımından Yeniçeri teşkilatına bağlıydı.¹⁰

XIX. yüzyıl başlarına kadar gittikçe bozulan ve yozlaşan Yeniçeri ocağı son isyanını, II. Mahmut'un Avrupa eğitim ve teçhizatıyla yeni bir ordu teşekkül ettirme cesaretini bulmasıyla icra etmiş oldu. Sultan, sonu gelmeyen isyanlar tertip eden, bir askerî kuruluş olmaktan çıkan, disiplin diye bir şey kalmayan, bir zamanlar Avrupa'ya, daha sonra sultanlara ve halka dehşet salan yeniçerileri, yüzyılların kurumunu, 1826 yılında kanlı bir şekilde ortadan kaldırdı. Bu olay tarihe *Vak'a-i Hayriye* adı ile geçmiştir. İşte bu teşkilata bağlı olan mehterhâne de aynı zamanda kapatıldı.

Bu konu ile ilgili ayrıntılı belge yoktur. Yalnız kuruluş dağıtılırken, burada çalışan sanatkârlardan bazıları maaş bağlanarak emekli edilmiştir.¹¹

⁷ Ahmet Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, Borusan Kültür ve Sanat Yay. İstanbul 1998, s.252

⁸ Mahmut Ragıp Gazimihal, *Türk Askerî Müzikaları Tarihi*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955

⁹ Tanrıkorur, *Osmanlı Dönemi Türk Müsiki*, s.26. Ayrıca yazarın aktardığına göre; Ünlü 'Dokuzuncu senfoni'sinin taslağında Beethoven şu notu düşmüştür: "Senfoninin sonu Türk müziği ve koro ile bitecek" (Bk. Cevat Memduh Atlar, "Doğu-Batı Kültür Akışimleri Üzerine Bir Deneme", *Kültür ve Sanat* Ajans Türk, Ankara 1974, sayı:3, s.41) Altar'a göre sırf enstrümantal bir müzik formu olan senfonide ilk defa olarak insan sesine yer verme fikrini Beethoven, Mehter müziğinden almış olmalıdır.

¹⁰ Özalp, *Türk Müsiki Tarihi*, s.38

¹¹ Özalp, a.g.e. s.57

Uzun bir geçmişe dayanan, özel bir mûsikî formu olan, mûsikîmizin her türünü icra edebilen, kendine özgü icrâ üslubu bulunan bu büyük kuruluşun kapatılmasının üzerinden nerede ise yüz yıl geçmek ve unutulma üzere iken 1911 yılında, I. Cihan Harbi öncesinde, Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Askerî Müze müdürü olduğu sırada, Celâl Esat Arseven bir Mehter Takımı kurmayı ve bunu tarihî dekoru içinde yaşatmayı kararlaştırdı. Bu çerçevede mehter sazlarının yanı sıra keman ve piyano ile mehter müziği konseri de verildi.¹²

1914'te Ahmet Muhtar Paşa, müzeye bağlı bir topluluk konumundaki "Mehterhâne-i Hakani"nin etkinliklere başlamasını sağladı.¹³ Harbiye Nazırı Enver Paşa, bütün ordu birliklerinin bir mehter takımı vücuda getirmeleri yolunda bir tamim yayınladı.¹⁴

Birinci Cihan Harbi'nin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine her konu gibi bu konu da yüzüstü kaldı. Millî Mücadele Dönemi'nde Halil Nuri Yurdakul'un girişimleri ile Bozüyük'te bir mehter takımı kuruldu, fakat uzun ömürlü olamadı.¹⁵ Dönemin Savunma Bakanı Zekâi Apaydın, mehter takımını "aslının kötü bir kopyası" gerekçesi ile bir kez daha kaldırdı.¹⁶

Celal Bayar 1952 yılında İngiltere Kralı'nın cenaze törenine katılmak üzere Londra'ya gittiği zaman, merasimde İngilizlerin ve İskoçların tarihî sazlarını görerek imrenir, yanında bulunan Genel Kurmay Başkanı General Nuri Yamut'a "Bizde de böyle bir şey kurulamaz mı?" der. Heyet Ankara'ya dönünce, Genel Kurmay Başkanı, tarihçi İbrahim Hakkı Konyalı'yı mütehassıs sıfatıyla Ankara'ya davet eder. Yapılan görüşmede Konyalı, mehterin kurulmasını teklif eder. Bundan sonra çalışmalar başlatılır ve mehter yeniden ihya edilir.¹⁷

Son olarak devlet eliyle yeniden kurulan mehter teşkilatı, eski mehterlerden ve tarihi belgelerden yararlanılarak bugünkü duruma getirilmiştir. Günümüzde batı

¹² Özalp, a.g.e. s.58

¹³ Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, s.252

¹⁴ Muzaffer Erendil, *Dünden Bugüne Mehter*, Genel Kurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay. Ankara 1992, s.29

¹⁵ Erendil, a.g.e., s.30

¹⁶ *Mehterhâne*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, tarihsiz, s.18

¹⁷ Necmettin Şahiner, *Mehter ve Marşları*, Anahtar Yay. İstanbul 1993, s.28

sazlarıyla safiyeti bozulmuş olarak, periyodik konserler veren, sembolik değerde bir turistik topluluk niteliğinde devam etmektedir.

Öğrenmeye ve öğretmeye yetenekli ve istekli yeterli insan kadrosu olmadıkça bütün reform binaları çökmeye mahkûmdur. Bu bakımdan II. Mahmut eğitime artan bir önem veriyordu. Birçok eğitim müessesesinin yanında askerî amaçlı bir okul açıldı. Bu, yeni kurulan orduya, giydiği ceket ve pantolonlara uygun elbiseli davulcu ve trampetçi sağlamak görevinde olan *Muzika-i Hümayûn Mektebi* idi.¹⁸

Mehterhane kapatıldıktan sonra, Sultan Mahmut bir askerî mûsikî sistemi geliştirmek istemiş Batıdan mûsikîşinaslar getirmeyi kararlaştırmıştı. Padişah bunun için acele ediyor bir an evvel çalışmaların başlatılmasını istiyordu. 1827 yılında, şimdiki üniversite binasının yerinde bulunan “*Taşkışla*”da “*Muzika-i Hümayûn*” kuruldu. Kendi yapısı içerisinde Türk ve Batı mûsikîsi öğretimi yapılacaktı.¹⁹ Vedat Kosal, *Muzika-i Hümayûn*’da Türk müziği eğitimi verilmesini ve bir İncesaz bölümü bulunmasını “dikkate değer bir nokta” olarak değerlendirir.²⁰

Böylece ilk kez *bando* kurulmuş ve başına Monsieur Manguel adlı Fransız getirilmişti, Sultan II. Mahmut onun hizmetlerinden memnun kalmayınca yeni bir arayışa girilmiştir. Bu amaçla Hüsrev Paşa, Sardunya ve Piemonte Krallığı’nın İstanbul’daki temsilcisi Marchese Gropallo ile görüşmüş ve kendilerine uygun bir müzisyen tavsiye edilmesi hususunda ricada bulunmuştur. Temsilciliğin irtibat kurduğu Torino’daki Dışişleri Bakanlığı Giuseppe Donizetti²¹ tavsiye edilmiştir. Görevi kabul

¹⁸ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK Yay. Çev: Metin Kıratlıoğlu, Ankara 2000, s.85

¹⁹ Özalp, a.g.e. s.59

²⁰ Vedat Kosal, *Osmanlı'da Klasik Batı Müziği*, Eko Basım Yayın, İstanbul 2001, s.92

²¹ Guiseppe Donizetti, 6 Kasım 1788 tarihinde İtalya’da doğdu. Özel mûsikî dersleri alarak kendisini yetiştirdi, herhangi bir konservatuarda okumadı. I. Napolyon’un hizmetine girerek onun bandosunda savaflara katıldı. Napolyon’la birlikte Elbe adasında bulundu. Waterloo Savaşı’ndan sonra ülkesine döndü. Guiseppe Donizetti, meşhur opera bestecisi, Gaetano Donizetti’nin dokuz yaş büyük ağabeyidir. Sultan II. Mahmut’un çağrısı üzerine 17 Eylül 1828 tarihinde İstanbul’a geldi. 1829’da “Mahmudiye” 1843’te “Mecidiye Marşı”nı besteledi. Leylâ Hanım’ın hatıralarında belirttiğine göre hem *Muzika*’da hem de sarayda Bando takımları kurmuş, İtalya’dan pek çok bando sazları getirtmişti. İyi bir mûsikîşinas ola Donizetti hayli eser bestelemiştir. Daha sonra kendisine “Paşa”lık rütbesi verilmiş ve bulunduğu görevde 28 yıl kalmıştır. Beyoğlu’nda, Tepebaşı ile Tünel Caddesi’ni birbirine bağlayan Asmalı Mescit Sokağı’nda oturmuş, 12 Şubat 1856 tarihinde 68 yaşında ölmüş, Sultan Abdülmecit büyük bir cenaze töreni yaptırmıştır. *Muzika-i Hümayûn*’u da cenaze törenine göndermiştir. (Emre Aracı, *Donizetti Paşa Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu*, Yapı Kredi Yay. İstanbul 2006)

etmesinin ardından 7 Kasım 1827 tarihli bir resmi yazışmaya göre Giuseppe Donizetti “Osmanlı Saltanat Muzikalarının Baş Ustakârı” unvanı ile İstanbul’daki görevine tayin edilmiştir.²² Bu teşkilat, Yeniçeri Ocağı’ndaki Mehterhâne ile saraydaki Türk mûsikîsi kurumu olan Meşkhânenin yerini almıştır.²³

Muzika-i Hümayûn, bir çeşit merkezî sistemle yönetilen bir müzik devletini andırmaktaydı. En parlak döneminde 500 müzisyene iş verirken, Sultan II. Abdülhamit tarafından kadrosu 350 kişiye indirilmiş, Balkan savaşından sonra bu sayı 120 kişiye düşürülmüştür. Muzika-i Hümayûn, 1826’dan itibaren padişahın özel bütçesi, hazine-i hassa’dan finanse edilmiştir. Orkestra şefleri, müzisyenleri ve öğretim heyeti askerî rütbe sahibi subaylardan oluşmaktaydı.²⁴

1826’dan sonra Türk Askerî müziğinin yeni bir döneme girdiği söylenebilir. Muzika-i Hümayûn’un kuruluşu, batılı anlamda “bando* müziği”ne geçiştir.²⁵

XIX. yüzyılda Avrupalıların doğu mûsikîsi konusundaki görüşleri dışında, Türkiye’deki mûsikî hayatı da köklü değişiklikler geçirmiştir. Bu yüzyılda başlatılan batılılaşma hareketi mûsikî hayatına damgasını vurdu: Söz konusu değişimin başlangıcı, 1826’da Yeniçeri Ocağı ile birlikte Mehterhane’nin de kaldırılarak yerine Muzika-i Hümayûn’un kurulmasıdır. Bu girişim askerî mûsikî ile sınırlı kalmadı. Amaç, bandodan başlayarak orkestralar, korolar kurmak, batı müziği zevkini saraya ve çevresine aşılardıktan sonra şehre ve bütün ülkeye yaymaktı. Donizetti Paşa’nın programı bu doğrultuydu.²⁶

²² Aracı, a.g.e. s.42

²³ Salih Akkaş, “Cumhuriyet Döneminde Türk Müziğinin Türk Müzik Eğitimindeki Yeri”, 4. İstanbul Türk Müziği Günleri, Türk Müziğinde Eğitim Sempozyumu, İstanbul: 15-16 Mayıs 1997, s.115

²⁴ Kosal, a.g.e. s.92

* Bando kelimesi ile ilgili, Cinuçen Tanrıkorur, *Fétis, La Musique Mise a la Portée de tout le Monde, s.295*’ten, *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*, s.26’da şöyle aktarır: “Bando kelimesinin mehterhane ile ilgi çekici bir kader birliği vardır: 2000 yıllık Türk askerî mûsikî kurumu olan Mehterhane, batılılarca kopya edilmesinden sadece 100 yıl kadar bir süre sonra Türkler tarafından lağvedilip yerine nasıl Batı tarzı bir müzik kondu ise XVIII. yy.da İtalyancaya *banda* şeklinde girmiş olan (*tabl-u bend* deyiminde geçen) sancak anlamındaki *bend* kelimesi de, *bando* şeklinde – yani yine Batı kılığında- Türk diline geri dönmüştür.”

²⁵ Say, *Türkiye’nin Müzik Atlası*, s.252

²⁶ Bülent Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Müsikî*, Pan Yay. İstanbul 1994, s.2003

Muzika-i Hümayûn'da öğrencilerden çoğunun Hamparsum notasını* bildiğini gören Donizetti, batı notasını bu nota ile karşılaştırmalı olarak öğretti. Sultan Abdülmecit zamanında Batı müziğinin korunmasından cesaret alarak, askerî mûsikînin dışında, öğrencilere İtalyanca sözlü mûsikî eserleri öğretiliyor, bunlar huzurda okutuluyordu.²⁷

Sultan Abdülmecit, 1856'da Donizetti Paşa'nın ardından, göreve Necip Paşa'yı daha sonra Muzika-i Hümayûn kumandanlığına Callisto Guatelli'yi getirdi. Guatelli, Abdülaziz'in son yıllarında "Aziziye Marşı"ni besteleyerek padişaha beğendirmiş ve bu sayede paşalığa yükseltilmiştir.²⁸

1908'de ilan edilen II. Meşrutiyetle birlikte Muzika-i Hümayûn'da görevli olan yabancı müzikçiler ülkelere gönderilmiş, onların yerine yetişkin Türk müzikçiler atanmıştır. Saffet Bey (Atabinen), Zati Bey (Arca) yapılan düzenlemelerle kurumda görevlendirilmişlerdir.²⁹

Bu kuruluştaki görev yaparak paşalık unvanına kavuşan bir mûsikîşinas da Fransız asıllı D'aranda'dır. İtalyan tipi bandonun yerine Fransız tipi bando geliştirdiği dikkat çekti ve kendisine paşalık unvanı verildi. Bunun yanında teşkilatta, Luigi Artidi, Dussep, Saffet Atabinen, Zeki Üngör gibi yerli ve yabancı sanatkarlar görev alarak askerî mûsikîmizin gelişmesine yardımcı olmuşlardır.

Mehterhâne'nin kapatılması ve yerine Muzika-i Hümayû'un kurulması, bir yandan Türk mûsikîsinin en mühim müesseselerinden birinin ortadan kalkmasına, bir yandan da Batı mûsikîsi tedrisatının Türkiye'de resmen başlatılmasına yol açmakla, günümüze dek sürüp gelecek bir ikiliğin temelini atmış, Türk kültürü ile Batı

* Hamparsum Notası: Ermeni kilisesinde ilâhici olan Hamparsum Limonciyan, Sultan III. Selim'in isteği doğrultusunda, Türk Mûsikîsi'nde kullanılmak üzere, kendi adını taşıyan bu notayı bulmuştur. Hamparsum nota sisteminin en bariz hususiyetleri, seslere karşılık olan işaretlerin kendi buluşu olması ve soldan sağa yazılmasıdır.

²⁷ Özalp, a.g.e. s.59

²⁸ Aksoy, "Tanzimattan Cumhuriyete Mûsikî ve Batılılaşma", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul 1985, s.1220

²⁹ Say, *Müzik Tarihi*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 1995, s.511

kültürünün savaşında, birincinin aleyhinde, ilk büyük yıkımın meydana gelmesine sebep olmuştur.³⁰

Mahmut Ragıp Kösemihal, *Türkiye–Avrupa Mûsikî Mûnasebetleri* adlı eserinde, Osmanlı'nın, Batı müziği formu ile tanışması hakkında detaylı bilgi verir. İstanbul'a gelen ilk orkestralar ve solistler, bu müziğin saray ve çevresindeki tezahürleri eserde etraflıca yer alır.³¹

Muzika-i Hümayûn Osmanlı Devleti'nin tek mûsikî eğitim kurumuydu. Ayrıca ordudan yetişen icracılar sivil kurumlarda çalışarak yeni müzikçiler yetiştirdiler. 1914'te şehremanetinin girişimiyle açılan Darü'l-Bedayî'nin (bugün Şehir Tiyatroları) biri tiyatro, öbürü mûsikî olmak üzere, iki bölümü vardı. Bu bölüm 1916'da kapandı. 1917'de Maarif Nezareti Darü'l-Elhan adlı (Nağmeler Sarayı adındaki müzik ve tiyatro okulu) yalnızca Türk mûsikîsi öğretimi veren ilk milli mûsikî okulunu açtı. 1923'te okulun müdürlüğüne atanan Musa Süreyya Bey Darü'l-Elhan'a Batı müziği eğitimi için gerekli bölümleri ekledi.³²

İstanbul'un işgali ve birçok öğretmen ve öğrencilerinin Millî Mücadeleye katılmak için Anadolu'ya geçmeleri yüzünden bu ilk resmî konservatuar ancak 1923'te, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kurulması ile birlikte yeniden çalışmalarına başlayabildi.³³

1926'da Musa Süreyya Bey, Zeki Üngör'le birlikte Maarif Vekâleti makamına verdikleri raporda “bugünkü kültürümüz için gereksiz olan Şark mûsikîsinin bu kurumdan çıkarılarak adının İstanbul Konservatuarı'na çevrilmesi”ni talep ederek, başında bulunduğu bir devlet müessesesinden kendi mûsikîsinin öğretimini kendi raporuyla kaldırmıştır.³⁴

³⁰ Yalçın Tura, *Türk Mûsikîsinin Meseleleri*, Pan Yayınları, İstanbul 1988, s.39

³¹ M. Ragıp Kösemihal, *Türkiye–Avrupa Mûsikî Mûnasebetleri*, Numune Matbaası, İstanbul 1939

³² Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, s.533

³³ İsmail Kayabalı; Cemender Aslanoğlu, “*Türk Millî Mûsikîsi Türk Mûsikîsinin Çağdaş Durumu*”, Millî Eğitim ve Kültür Dergisi, sayı:24, Kasım 1983, s.27

³⁴ Tanrıkorur, a.g.e. s.31

I.BÖLÜM

1.RİYASET-İ CUMHUR MÛSİKÎ HEYETİ

1.1. Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'nin Kuruluşu

Batı müziğini büyük ölçüde ciddiye almamız, o müziği imal eden zihniyetin bize harp meydanlarında galebe etmesiyle mümkün oldu. Batı'nın kabul edilen askerî üstünlüğü zamanla Osmanlı'ya aktarılırken Batı'nın gündelik kültürü de etkin bir biçimde sosyal hayata girmişti. Giyim tarzları, evlerin döşeme biçimi, insanlar arası ilişkiler artık “Avrupalı” bir üslûba bürünmeye başlamıştı. Saray içerisinde kadınlardan oluşan saz takımlarına varıncaya kadar ilgi çekici müziksel yapılar tezahür etmişti.³⁵

Osmanlı Devleti, Batı'nın kültürel değerleri ve müziğiyle daha önceden tanışmış olmasına rağmen³⁶, ehemmiyetli bir dönüm noktası olarak, II. Mahmut dönemindeki müzik hareketleri ve Muzika-i Hümayûn'un kuruluşu ortaya çıkar. Mehterhâne'nin kapatılmasından sonra yerine kurulan bu kurum bünyesinde, Türk mûsikîsi icrası için bir incesaz heyeti de bulunuyordu.

Saltanatın kaldırılması ile birlikte Saray Orkestrası 18 Kasım 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından “halife-i müslimîn” seçilen Abdülmecit Efendi'nin makamına bağlanmış ve adı da Makam-ı Muâlla-yı Hilâfetpenâhî Mûsikî Heyet-i Orkestrası olarak değiştirilmiştir.³⁷

İstanbul'da saray çevresinde bulunan Orkestra'nın şefi Osman Zeki Bey, Ankara'ya davet edilerek, İstanbul'daki müessesenin Ankara'ya nakli emredilir. Zeki Bey, bunu Sultan Vahdettin'in haberi olmadan “hayli korkular geçirerek” gerçekleştirir. İstanbul'a dönerek önce Piyanist Sadri Bey'in başkanlığında beş kişilik bir heyet

³⁵ Bu konuyla ilgili ehemmiyetli malumatların verildiği eser: Leyla Saz, *Harem'in İç Yüzü*, Milliyet Yay. İstanbul 1974

³⁶ Talip Mert'in “*Boğaziçi'nde Viyana Müziği*” başlıklı makalesi, genel kanaatin aksine Batı'nın müzik tarzıyla Muzika-i Hümayûn'dan çok önce tanıştığımızı, arşiv belgelerine dayandırarak detaylı bir şekilde anlatan önemli bir incelemedir. Talip Mert, “*Boğaziçi'nde Viyana Müziği*”, Arşiv Dünyası Dergisi, sayı: 9, Ocak 2007, s.53

³⁷ Aracı, a.g.e. s.230

gönderir, bir ay sonra da kendisi giderek İstanbul'a telgraf çeker ve arkadaşlarını çağırır.³⁸

Zeki Üngör, hadiseyi şöyle anlatır: “Hilâfetin ilgasından evvel idi. Bir gün mektupla Ankara'ya çağırıldım. Atatürk benden bir orkestra kurmamı istedi. İstanbul'a dönerek bazı arkadaşlarla küçük bir orkestra kurarak, Ankara'ya gönderdim. Bu, Ankara'nın ilk orkestrası olmuştur. Sonra geliştirilerek 85 kişilik orkestra haline getirilmiştir.³⁹

1.2. Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'nin Ankara'ya Gelişi

Mütareke yıllarından Cumhuriyet'in ilanının ilk yılına kadar Muzika, İstanbul'da Rumeli'den gelen göçmenler yararına konserler vermeye başlamıştı. O zamanki sosyal durumumuz itibarıyla bu faaliyetler gerek halk gerekse hükümet erkânı tarafından fevkalade tutuldu. Muzika konserlerinin başarılı faaliyeti sürüp gitmeye başlayınca o sıralarda İstiklâl Mahkemeleri dolayısıyla İstanbul'a gelmiş olan Fethi Okyar, Vasıf Çınar, Rauf Orbay, Refet Bele ve başkaları tarafından başarıların sesi yeni başkente de ulaştırılır oldu. Başarılar Ankara'da tam bir sempati tesiri uyandırmıştı. Neticede konserlerin orada da tekrarlanması arzu olundu. Atatürk'ün buyruğu üzere konserlerin Ankara'da tekrarlanması karara bağlandı.⁴⁰

Ankara konserleri verimli bir şekilde devam ederken Mecliste heyetin Ankara'ya aldırılması konusunda müzakereler sürüp gidiyordu. O sıralar hilafet lağvedildiğinden hanedan hudut dışına çıkarılıyordu. İlerde büyük hamleler göstermesi tabiatıyla mukadder olan bir teşekkülün hayatı bahis mevzuuydu. Bu müzakereler neticelendi ve teşekkül Cumhurbaşkanlığı makamına devrolunup, Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti adını aldı. Karar, Ankara'da verilecek ikinci konser akşamında heyetin Cebeci'de misafir bulunduğu hastaneye telefonla bildirildi; haber Muzika üyelerini sevinçlere gark etti. Heyet bütün ağırlık ve kısımlarıyla Ankara'ya nakledilinceye kadar Ankara'da bir

³⁸ Gönül Paçacı, “Cumhuriyet'in Sesli Serüveni”, Cumhuriyet'in Sesleri, Tarih Vakfı Yay. İstanbul 1999, s.14

³⁹ Sadi Yaver Ataman, *Atatürk ve Türk Müsiki*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1991, s.6

⁴⁰ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s.142

salon orkestrası bırakılarak İstanbul'a dönüldü. Aradan yirmi beş gün geçmeden başkente hareket emri geldi ve Muzika topyekûn Ankara'ya dönüp yerleşti.⁴¹

Muzika-i Hümayun'un, 27 Nisan 1924'te tüm kadrosu ile birlikte Ankara'ya taşınmasıyla 2021 sayılı yasa çerçevesinde teşekkül etti ve cumhurbaşkanlığına bağlı bir orkestra haline dönüştürüldü.⁴²

Dönemin gazetelerinde ise Ankara'ya giden Orkestranın tekrar İstanbul'a döneceği ve burada kalacağına dair haberler çıkıyordu.⁴³

Vakit Gazetesi'nde çıkan "Zeki Bey Heyeti'nin Son Konseri" başlıklı haberde, Ankara'dan [İstanbul'a] gelen orkestranın aldığı emir üzerine tekrar Ankara'ya hareket ettiği bildiriliyordu.⁴⁴

Vatan Gazetesi ise "Zeki Bey Orkestrası Geliyor" başlığı altında, "Bir müddetten beri şehrimizde bulunmakta olan Zeki Bey orkestrası bugün hareket etmiştir. Orkestra heyetinin Riyaset-i Cumhur'a tahsis edildiği resmen bildirilmiştir" ifadeleriyle çıkan küçük bir haberde, orkestranın resmî olarak Cumhurbaşkanlığına bağlandığı ilan edilmiş oluyordu.⁴⁵

Atatürk'ün emriyle Ankara'ya getirilen müessesenin, Batı mûsikîsi bölümü Riyaset-i Cumhur Filarmonik Orkestrası ve Bandosu olarak isimlendirilir. Türk mûsikîsi sanatkarları ise Cumhurbaşkanlığı Fasil Heyeti adı altında görev yapmaya başlar. Dolayısıyla Cumhuriyet'in ilk resmî orkestrası padişahlık döneminin yetiştirdiği saray orkestrasıdır. Bu kurumlar artık Ankara'da kalacak ve çeşitli konserler verecektir.

Hafız Yaşar Okur, 1955'te tefrika edilen hatıralarında Ankara'ya nakillerini ve Atatürk'ün huzurunda yapılan fasılları, Ankara halkına verilen konserleri teferruatıyla anlatır. Hafız Yaşar, On yıldır İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda hanendelik ve saray müezzinliği yapmaktaydı. Saltanattan sonra, Hilâfet'in ilgası üzerine 1924 nihayetlerine

⁴¹ Gazimihal, a.g.e. s.144

⁴² A.Bülent Alaner, "Cumhuriyet Döneminde Çok Sesli Müzik", Türkler Ansiklopedisi, C.18, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002, s.326. Ayrıca bkz: Ek 10

⁴³ Vakit, 3 Nisan 1924, s.1

⁴⁴ Vakit, 12 Nisan 1924, s.3

⁴⁵ Vatan, 4 Nisan 1924, s.3

doğru h k met e alınan karar gereğince, saraydaki orkestra, bando ve incesaz takımıyla birlikte Ankara'ya gider ve orada teŖekk l eden Cumhuriyaseti incesaz heyetinde hanendelik vazifesine baŖlar.⁴⁶

Ankara'ya nakledilen kurum, Dolmabahçe Sarayı'nda olduğu gibi, iki farklı mûsikî icra etmek üzere teŖkilatlandırılmıŖtı. Fasil Heyeti'nin Ŗefliđini Hafız YaŖar yürütürken Riyaset-i Cumhuriyet Orkestrası ve Bandosu Zeki  ng r tarafından yönetiliyordu. Cumhurbaşkanlığına bağlı olan bu kurumdaki tüm sanatkârlar, Muzika-i Hümayûn'da olduğu gibi rütbeli birer askerdi ve üniforma taŖıyordu. Hafız YaŖar kendisinin, mülazım-ı evvel, yani  steđmen olduğunu söyler.⁴⁷

⁴⁶ Hafız YaŖar Okur, "Atatürk ve Türk M sikisi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar", 20. Asır Dergisi, sayı:157, 18 Ağustos 1955, s.13

⁴⁷ Okur, "Atatürk ve Türk M sikisi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar", 20. Asır Dergisi, sayı:157, 18 Ağustos 1955, s.13

A. RİYASET-İ CUMHUR FASIL HEYETİ

1. Fasil Heyeti ve Fasil Mûsikîsi

Duygu, düşünce ve hissiyatımızın seslerle ifadesine mûsikî diyoruz. Daha geniş anlamıyla mûsikî, “Bir duygu, bir düşünce ve fikri veya doğal bir olayı anlatmak gâyesiyle, ölçülü ve âhenkli seslerin belli bir sanat anlayışı içerisinde, ritimli veya ritimsiz olarak estetik bir şekilde bir araya getirilme sanatıdır.”⁴⁸

Toplumun barındırdığı her sınıfın anlayış ve zevkine seslenebilecek mûsikî toplulukları, Türk mûsikîsinde de türlü biçimlerde uygulanmış ve bu uygulama her zaman bir ihtiyaçtan tezahür etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun özellikle İstanbul’un toplum hayatında mûsikînin önemli bir yeri vardı. Resmî günlerin, şenlik ve eğlencelerin, askerî geçit törenlerinin hatta günlük hayatın bir parçasıydı.

Klasik mûsikimizin toplu icra üzerine kurulduğu kesindir. Ancak Batı’nın koral müziğinden farklı özelliklere sahiptir. Bu tarz icrayı yeknesaklıktan kurtarmak için programın başına ve sonuna saz eserleri, program arasına saz ve ses taksimleri serpiştirmek, eserlerin akışını zenginleştirmek, ses ve saz sanatkârlarına dinlenme fırsatı vermek böylece daha etkili bir icra elde edebilmek asırlar boyu gelenekleşmiştir. Zamanla her dönemin sanat anlayışı içerisinde ufak tefek farklılaşmalar ortaya çıkmış, bunun sonucu olarak da değişik hüviyetler kazanmıştır.⁴⁹

Bir terim olarak fasıl, aynı makamdaki eserlerin form bakımından büyükten küçüğe ve usul bakımından ağırdan yürüğe doğru sıralanmış eserlerin icra edilmesi suretiyle verilen konserdir.⁵⁰ Her fasıl bestelendiği makamın adıyla anılır: Hicaz faslı, Kürdîlihiczâz faslı gibi... Fasılda, dur – kalk yoktur, başlar ve biter.

Türk mûsikîsinin tarihî gelişimi içerisinde Osmanlı sahasında XIX. yüzyıla kadar icra edilen fasıllar “klasik fasıl” diye adlandırılmıştır. Bir klasik fasılın oluşabilmesi için eserler form bakımından şu şekilde sıralanmalıdır: Taksim, peşrev, kâr, birinci beste,

⁴⁸ İsmail Hakkı Özkan, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usulleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000, s.29

⁴⁹ Özalp, a.g.e. s.221

⁵⁰ Özkan, “Fasıl”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul 1995, s. 207

ikinci beste, ağır semâi, yürük semâi, saz semâisi. Esas alınan bu çerçeve bozulmamak kaydıyla eser sıralamasında bazı küçük değişiklikler yapılabilir.

Bir bestekâr, yukarıda sayılan türlerden –hepsi aynı makamda olmak koşuluyla- birer parça bestelediğinde bir tam fasıl teşekkül ettirmiş olur. Bu eserlerden peşrev ve saz semâisi çalgılar tarafından icra olunur.⁵¹

Klasik fasılda eserler ve formlar büyük, ciddi, çok sanatlı, güfte ve beste bakımından klasik devrin özelliklerini yansıtan gerçek kültür müziği ürünleridir. Bundan dolayı klasik fasıllar eğlence müziği olmaktan ziyade kültür ve zevk inceliğiyle idrak edilen bir mahiyet taşırlar.

XIX. yüzyıldan itibaren fasıllarda daha çok yer almaya başlayan şarkı formu, hususiyetle Hacı Arif Bey ile tebarüz etmeye başlayınca, zaman içerisinde klasik büyük formlar da ihmal edilmeye başlandı. Günümüzde sadece usulleri ağırdan yürüğe doğru sıralanan tanınmış şarkılardan en az altı tanesi bir araya getirilerek bir fasıl icra edilmektedir. Mûsikî çevrelerinde buna “piyasa faslı” denir. Bu icralarda fasılın orta yerinde bir saz tarafından taksim yapılır, sonunda da bazen bir saz semâisi, bazen longa, sirto veya bir oyun havası çalınarak fasıl nihayete erer.⁵²

Faslı icra eden topluluğa “fasıl heyeti” denir. Hanende (okuyucu) ve sazanelerden müteşekkil bu gruba, defle usul vurmak suretiyle serhânende yönetir. Tarihî süreç içerisinde fasıl müziğinin niteliğindeki değişiklikler fasıl heyetinin kullandığı sazlarda da kendini göstermiş, bazı sazların gruba dâhil olması, bazılarının çıkarılması söz konusu olmuştur.⁵³

Osmanlı döneminde gerek sarayda gerek saray dışında kalabalık bir ses ve saz kadrosundan meydana gelen ve “küme fasılları” diye adlandırılan fasıl heyetleri mevcuttu. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şarkıya verilen önem sonucunda bu formun gittikçe rağbet kazanmasıyla repertuarını bu tür eserlerden oluşturan ve adına “ince saz” denilen mûsikî topluluklarının icraları dikkat çeker. İnce saz heyetleri, küme

⁵¹ Vural Sözer, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s.237

⁵² Nezh Uzel, “Fasıl Mûsikîsi” konulu görüşme, İstanbul: 7 Mart 2007

⁵³ Yılmaz Öztuna, *Türk Müsikîsi Ansiklopedisi*, C.1, MEB Yay. İstanbul 1969

fasılları kadar kalabalık bir ses ve saz kadrosuna sahip değildi. Ayrıca eser sıralamasında büyük formlara pek az yer verirdi.

Batı mûsikîsinin sarayda rağbet görmeye başladığı dönemlerde kurulan Muzika-i Hümâyun'un şubeleri arasında bir de fasıl takımı yer almıştır. “Fasl-ı atık” ve “fasl-ı cedîd” adlarıyla ikiye ayrılan bu toplulukta fasl-ı atık daha çok klasik yapıdan ayrılmayan bir yol takip ederken fasl-ı cedîdde repertuar genellikle armonize edilmiş şarkılar ve fantezi eserlerden oluşmaktaydı. Saraydaki fasıl topluluğu Cumhuriyet'in ilânından sonra Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti adıyla bir müddet icralarını sürdürmüştür.⁵⁴

2. Fasıl Heyeti'nin Kurumsal Yapısı

İlk dönemlerde Fasıl Heyeti, Cumhurbaşkanlığı Bاندosu ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Milli Savunma Bakanlığı'na bağlıydı. Daha sonra orkestra ve Türk Mûsikîsi bölümü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı.⁵⁵

1933'e kadar Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti adı altında faaliyet gösteren topluluk o tarihten itibaren Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası ve Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası olarak ikiye ayrılmıştır. Orkestra Milli Eğitim Bakanlığına, Armoni Mızıkası ise Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.⁵⁶

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar ve Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti Kumandanı Zeki Üngör tarafından 1 Eylül 1924'te Ankara Cebeci'de Mûsikî Muallim Mektebi açıldı. Mûsikî Heyeti üyelerinden bir bölümü bu yeni okulda müzik öğretmeni olarak görev yapmaya başladılar.⁵⁷ Kuruluş talimnamesinde okulun amacının “lise ve orta mekteplerle bilumum muallim mektepleri için mûsikî muallimi yetiştirmek” olduğu belirtildiği halde Mûsikî Muallim Mektebi, orkestraya eleman yetiştirme amacına yöneldi ve bu durum 1934'e kadar sürdü.⁵⁸

⁵⁴ İsmail Hakkı Özkan, a.g.m. s.207

⁵⁵ Özalp, a.g.e. s.296

⁵⁶ Vural Sözer, a.g.e. s.88

⁵⁷ Cavidan Selânik, *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*, Doruk yay. Ankara 1996, s.293

⁵⁸ Cumhuriyet Ansiklopedisi, Yapı Kredi Yay. C. 1, İstanbul 2002, s.46

Muzika-i Hümayûn'da olduğu gibi Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti sanatkârları askerî statüde bulunuyordu. Hepsi üniformalı ve rütbeli birer askerdî.⁵⁹

Fasıl Takımı Sazendeleri'nin resmî statülerine dair ilgi çekici bir anekdotu, Burhanettin Ökte'nin hatıralarında görüyoruz. 1927 senesinin yaz ayında Gazi ve maiyeti İstanbul'a gelir. Fasıl Heyeti de beraberindedir. Aileleri İstanbul'da ikamet eden Sanatkârlar izinli olarak evlerine giderler. Akşam seryaver Rusuhi Bey tarafından Burhanettin Ökte'ye telefon edilir ve tüm saz takımı akşam faslı için saraya çağrılır. İstanbul Ankara gibi değildir ve heyetin her bir üyesi farklı semtlerde oturduklarından dolayı kendilerine ulaşılması ve saraya gelmeleri epeyce sorun olur.

Meselenin ilgi çekici yönü ise Burhanettin Bey, sarayın kapısına geldiğinde nöbetçi asker tarafından içeriye alınmaz. "Ben heyetten filan dedim" nöbetçi "Ben heyet meyet anlamam, yasaktır hemşerim, geri!" dedi dayandı" ifadeleriyle durumu anlatır. Burhanettin Bey bir polis memurunun yardımıyla bir başka kapıdan içeriye girer.⁶⁰

Buradan, Sazendelerin, Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyetinde görevli olduklarına dair bir belgelerinin olmadığı izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bir kimlik ibrazı, bu küçük sorunu halledecekken böyle bir bahisten söz edilmemesi Fasıl Takımı Üyelerinin resmî statülerini ifade eden bir belgeye sahip olmadıkları intibamı ortaya çıkarıyor.

Adnan Saygun, Atatürk'ün ciddi bir karar alarak, hilafetin kaldırılmasından sonra Ankara'ya nakledilip Cumhurbaşkanlığı içinde yerini alan orkestra ve bandoyu muhafaza edip, buna karşılık, "Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti"ni lağvettiğini, böylece bu türlü bir kuruluşun Cumhurbaşkanlığı bünyesi içinde bulunmasını açıkça reddettiğini söyler.⁶¹ Bu bilginin doğru olmadığını, Türk mûsikîsi grubunun uzun yıllar görev yaptığını, Fasıl Heyeti sazendelerinin hatıralarından ve mûsikî tarihi eserlerinden öğreniyoruz

⁵⁹ Hafız Yaşar Okur, "Atatürk ve Türk Mûsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar",20. Asır Dergisi, Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:157, 18 Ağustos 1955, s.13

⁶⁰ Burhanettin Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:9, s.6

⁶¹ A.Adnan Saygun, *Atatürk ve Mûsikî*, Sevda – Cenap And Müzik Vakfı Yay. Ankara, s.22

3. Fasıl Heyeti'nin Kadrosu

Hafız Yaşar Okur hatıralarında Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti kadrosunu şöyle ifade eder: Nuri Halil (Poyraz), Tanburî Refik Fersan ve Santurî Zühtü (Bardakoğlu), Udî Şevki (Algın) ve Fahri, Kemanî Rıza, Kemanî Necabettin, Kanunî Vedat, Neyzen Sami ve Hanende Münir Nurettin, Nuri Cemil, Abdülhâlik, Hanende Hafız Mehmet beylerden müteşekkildi.⁶²

1925 yılında mütekait olan grubun neyzeni Sami beyin yerine Burhanettin Ökte atanır. Hatıralarında, Fasıl Heyeti'nin kadrosunu birkaç kişi farklı olmak kaydıyla şu şekilde sayar: Ses sanatkârları, Münir Nurettin Selçuk, Hafız Yaşar, Nurettin Cemil, Abdülhâlik ve Hafız Mehmet. Saz sanatkârları, Refik Fersan (Tanbur), Necabettin ve Mehmet Rıza (Keman), Şevki ve Bahri (Ud), Zühtü Bardakoğlu (Santur), Vedat (Kanun).⁶³

İki ayrı hatıratın verdiği kadro isimlerinde belirgin olan fark, evvelâ Nuri Halil'i Hafız Yaşar saydığı halde, Burhanettin Ökte dile getirmez. Nuri Halil Poyraz'ın on bir yaşında iken Muzika-i Hümayûn'a alındığını ve öğrenimini burada tamamladığını, binbaşılığa kadar yükseldiği halde Zeki Üngör'le aralarında bir anlaşmazlık çıkınca istifa ederek saraydan ayrıldığını öğreniyoruz.⁶⁴ Gazimihal ise Ankara'ya taşınma esnasında Fasıl Takımı'nın şefinin Nuri Halil Poyraz olduğunu söyler.⁶⁵ Ayrıca, İstanbul ve Ankara radyolarında muhtelif görevlerde bulunduğunu biyografilerinde görüyoruz. İkinci olarak, Hafız Yaşar'ın udî Fahri olarak ifade ettiği sazendeyi Burhanettin Ökte, Bahri olarak dile getirir. Bunun da bir dil sürçmesi neticesinde farklı ifade bulduğu sonucuna ulaşmak mümkün görünüyor.

3.1. Hafız Yaşar Okur

Hafız Yaşar, Fasıl Heyeti'nin ser-hanendesi idi. 1885 yılında İstanbul'da Kocamustafa Paşa Sâdi Dergâhı'nda dünyaya geldi. Tapu-kadastro memuriyetinden sonra 1914 yılında üsteğmen rütbesiyle Muzika-i Hümayûn'a alındı. Sultan Reşat

⁶² Hafız Yaşar Okur, "Atatürk ve Türk Müsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar", 20. Asır Dergisi, Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Müsikîsi Dergisi, sayı:157, 18 Ağustos 1955, s.13

⁶³ Burhanettin Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Müsikîsi Dergisi, sayı:2, s.4

⁶⁴ Özalp, a.g.e. s.191

⁶⁵ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s. 138

döneminde saray müezzinliğine getirildi. Aynı zamanda hanendelik yapıyordu. Saltanatın kaldırılması ve saray kadrolarının lağvına kadar bu görevlerde kaldı. Cumhuriyet'in ilanından sonra, Çankaya Köşkü teşkilatlandırılınca Cumhurbaşkanlığı Fasil Heyeti'nde hanende yüzbaşı olarak kısım muallimliğine tayin olunarak Ankara'ya nakledildi.

Mûsikîdeki derin bilgisi, şahane okuyuşu ve güzel sesi ile Atatürk'ün takdirini kazandı. O'nun emri ile rütbesi binbaşılığa yükseltildi. 1930 yılında emekli olduktan sonra bile Atatürk'ün emrinden ayrılmadı. 1938 yılına kadar aynı hizmeti sürdürdü. 23 Kasım 1966'da ölen Yaşar Okur, Merkezefendi mezarlığına defnedildi.

Hafız Yaşar, nota bilmezdi, sanat hayatı boyunca hafız, hanende ve mevlithan olarak tanındı. Çok geniş bir repertuarı vardı, gazel formunun son büyük ustalarındandı. Plaklara okuduğu eserlerin sayısı bini bulmuştur. Plakları satış rekorları kırardı. İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda bulunan yirmi plağı Atatürk'ün emri ile doldurmuştu.⁶⁶

3.2. Refik Fersan

Refik Bey, Fasil Heyeti'nin tanbur sanatçısıydı. Sâzendelerin şefiydi. 1893 yılında Şehzadebaşı'nda doğdu. Bir mûsikî aleti kullanmak ailesinin gelenekleri arasındaydı. İkamet ettikleri yalıda haftanın belli günlerinde devrin tanınmış sanatkârlarının katılımıyla muhteşem fasıllar yapılırdı. Refik Fersan böyle bir ortamda Türk mûsikîsi ile ilişki kurarak bu sanata derûni bir bağ ile bağlandı. Tanbûrî Cemil Bey'den ders almıştır. 1913 yılında Fahire Fersan'la evlendi. Kimya öğrenimi için İsviçre'ye gitti fakat kimyasal malzemelere olan alerjisinden dolayı eğitimini tamamlayamadan memleketine döndü.

Refik Bey, 1918 yılında askerliğini yapmak üzere başarılı bir sınavla Muzika-i Hümâyûn'un Türk Mûsikîsi bölümüne muallim muavini olarak yüzbaşı rütbesiyle tayin oldu. Muzika-i Hümâyûn'da Veli Kanık, Zati Arca ve Zeki Üngör'ün bulunduğu bir jüri önünde başka bir sınav vererek Türk Mûsikîsi bölümünün şefliğine getirildi.

Cumhuriyetin ilanından sonra, saraydaki mûsikî kadroları 1924'te Ankara'ya nakledilince Cumhurbaşkanlığı Fasil Heyeti şefi oldu. 1925'te binbaşılığa terfi etti,

⁶⁶ Özalp, a.g.e. s.193

1927'ya kadar bu görevde bulunduktan sonra sağlık sorunları sebebiyle vazifeden ayrılarak İstanbul'a yerleşti.

Refik Fersan, hatıralarında 1924'ten 1927 senesine kadar, yani üç yıla yakın, Ankara'da Zeki Bey'in [Üngör] idaresi altında bulunduğu müddet zarfında tam dokuz kere istifa ettiğini anlatır. Zeki Üngör için "çünkü itimad edilmez bir arkadaş idi. Bir gün yalandan samimiyet göstermiş ise ertesi gün nikabını değiştirir, ortada ne fol ne yumurta yok iken alâkasız bir şey bahane eder, bağırır, çağırır, tahammülfersa bir hal alırdı" der.⁶⁷

"Hemen her gece, Çankaya'daki köşkte sabahlardım, sabahleyin eve gelir yıkanır, elbise değiştirir ve 9'da kışlada hazır bulunurdum. Zeki Bey benim geceyi sabaha kadar uykusuz geçirdiğimi nazar-ı itibare almaz, 9'da kışlada hazır bulunmaya mecbur eder, öğleden sonra da saat üçten beşe kadar tekrar vazife başında bulunurdum. Hiçbir mazeret kabul etmezdi. Haftalarca yatak yüzü görmediğim vaki idi. Sütçü beygiri gibi ayakta uyurdum. Saat beşte vazifeden çıkar, yıkanır ancak bir saat kadar istirahattan sonra köşke tekrar çağrılır, o gece de kemafissabık sabahlardım. Değme babayiğidin tahammül edemeyeceği bir hayat idi."⁶⁸

Refik Fersan, Münir Nurettin Selçuk'la birçok konser verdi. 1937'ye kadar ilk İstanbul Radyosu'nda çalıştı. 1927'de Prens Yusuf Kemal'in daveti üzerine iki defa Mısır'a gitti. 1938'de Macaristan'da konser verdi. 1938'de açılan Ankara Radyo'sunda görev aldı. Şark Mûsikîsi Mütihazsıs Müşaviri olarak 1949'da Suriye'ye davet edildi. Bu sıralarda çıkan Arap-İsrail Savaşı'ndan dolayı İstanbul'a döndü. İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda çalıştı. 13 Haziran 1965'te ölen Refik Fersan Zincirlikuyu Asrî Mezarlığında toprağa verildi.

20. yüzyılın en kudretli saz bestekârlarından biridir. Dört yüz civarında eser bestelemiştir. Çok güçlü Hamparsum notası bildiğinden Ankara Radyosu'nda ve Belediye Konservatuvarı'nda çalıştığı dönemlerde bu notayla yazılmış pek çok eseri Batı notasına çevirmiştir.

⁶⁷ Murat Bardakçı, *Refik Bey, Refik Fersan ve Hatıraları*, Pan Yay. İstanbul 1995, s149

⁶⁸ Bardakçı, a.g.e. s.150

Türk Mûsikîsinin yarını ile ilgili ifadeleri önem arz etmektedir: “Bugün maalesef mûsikîmiz başı boş bir haldedir. Hiç kıymeti olmayan bir yığın şarkılar besteleniyor, bir yığın yıldızlar parlıyor, bu şarkıları okuyorlar. Böylece Klasik Türk Mûsikîsi berbat edilmektedir. Klasik Türk Mûsikîsini, meyhane mûsikîsinden, piyasa mûsikîsinden ayırmak lâzımdır. Piyasa sanat katilidir.”⁶⁹

Nezih Uzel, Refik Bey için “1800’lerin sonunda Orta Avrupa’da dünyaya gelmiş bir insan olsaydı, sadece bu parça ile [Rast Medhal] Liszt veya Wagner’e eş bir bestekâr olurdu” demiştir.⁷⁰

3.3. Münir Nurettin Selçuk

Münir Nurettin Selçuk 1900 yılında İstanbul’un Beyazıt semtinde doğdu. Kadıköy Sultanîsi’nin son sınıfındayken, 1917 yılında ailesinin ısrarı üzerine Macaristan’a tarım öğrenimi için gitti; fakat öğrenimini tamamlamadan yurda dönerek kendisini mûsikî çalışmalarına verdi. Ziya Paşa’nın başkanlığı döneminde, ünlü mûsikî hocalarının karşısında verdiği başarılı bir sınavla Darü’l-elhan’a girdi. Bu sınavda jüri üyesi olan Refik Fersan o günü şöyle anlatır:

“Merhum Dellâlzâde İsmail Efendi’nin zencir ikandaki yegâh bestesini usûllerinin tam hakkını vererek ve harikulâde bir üslup ve edâ ile ve bütün incelikleriyle oya gibi okumaya başladığı zaman, bu çocuk denecek gencin yaşı ile mütenasip olmayacak derecedeki dehâsı karşısında âdetâ kendimizden geçmiştik. Başta Ziya Paşa olmak üzere hepimizin gözlerimizden akan yaşları aradan otuz yıl geçtiği halde unutamam.”⁷¹

I.Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi sonrası, daha Cumhuriyet ilan edilmeden iki ay önce, askerlik hizmetini yapmak üzere sınavla Muzika-i Hümayûn’a girdi. O sıralarda burada görev yapan Refik Fersan’ın bunda büyük etkisi oldu. Teğmen olarak göreve başladıktan iki ay sonra, kadrosu ile birlikte Ankara’ya nakledilerek Cumhurbaşkanlığı Fasıl Heyeti’nde hanende olarak görev yaptı. Üç yıl sonra bu görevden ayrılarak İstanbul’a yerleşti; serbest olarak çalışmaya başladı.

⁶⁹ Refik Fersan – Fahire Fersan, “Kimleri Dinliyoruz”, Akşam, 24 Şubat 1950, s.4

⁷⁰ Nezih Uzel, *Radyoda Bir Gün*, Pan Yay. İstanbul 2006, s.44

⁷¹ Özalp, a.g.e. s.244

Münir Nurettin, Dolmabahçe Sarayı'nın kapısında nöbet beklerken, Sultan Vahdetin'in saraydan ayrılışına da tanık olmuştur.⁷²

Bu yıllarda ünü oldukça yaygınlaştığı halde ciddi bir eğitimden geçmeyi ve metodolojik çalışmayı uygun görüyordu. Bunun için Sahibinin Sesi firmasının hesabına 1927 yılında Paris'e giden sanatkar iki yıl Paris Konservatuvarı'nın ünlü hocalarından şan, piyano ve solfej dersleri aldı.

1942 yılında Belediye Konservatuvarı icrâ heyetine girdi. Bir yıl sonra istifa ederek ayrıldı. 1953 yılında İstanbul Radyosu'nda müşavirlik yaptı; aynı yıl konservatuvarın icra heyeti başkanlığına getirildi. Bu görevde on altı yıl çalıştı. Son görevi İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müsîkîsi Konservatuvarı repertuar öğretmenliği idi. Münir Nurettin Selçuk 27 Nisan 1981 tarihinde evinde hayata gözlerini yumdu. Rumeli Aşiyân Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Olağanüstü bir ses fiziğine sahip olan Münir Nurettin'in en çarpıcı özelliği, eski okuyuş üslûbu ile yeni anlayışı birleştirerek ortaya yepyeni ve soylu bir icrâ tekniği koymuş olmasıdır. Daha çok genç iken dinleyenleri hayran bırakıyor, çevresinde bir sanat efsanesi teşekkül ettiriyor, her yerde parmakla gösteriliyordu. Sanatçı birçok beste yapmış, özellikle Yahya Kemal, Nedim, Fuzûli gibi şairlerin şiirlerini bestelemiştir. Müsîkî hocalığının yanı sıra, radyo programları, konserleri ve plakları bu sanatla meşgul olmak isteyenlere dolaylı olarak hocalık etmiştir.

3.4. Zühtü Bardakoğlu

Zühtü Bardakoğlu, heyet kadrosunda santur sanatçısı olarak görev yapıyordu. 1903 yılında İstanbul'un Tophane semtinde doğdu. Ankara Maliye Meslek Yüksekokulunu bitirdi. İlk memuriyet yeri olan Şirket-i Hayriye'de çalışırken 6 Ekim 1925 tarihinde açılan bir sınav neticesinde Cumhurbaşkanlığı Fasil Heyeti kadrosuna geçti. 1929–1930 yıllarında maliye memurluğu yaptıysa da tekrar Çankaya Köşkündeki görevine dönmüştür. 1938 yılına yani Atatürk'ün ölümüne kadar hizmetinde bulundu ve O'nun huzurunda santur çaldı. 1939 yılında senfoni orkestrasında muhasebeci olarak görev aldı. Bu görevden yaş haddinden dolayı emekli olmuştur. 21 Haziran 1993 yılında Ankara'da öldü, Karşıyaka Mezarlığı'nda toprağa verildi.

⁷² Ayşe Kulin, *Bir Tatlı Huzur, Fotoğraflarla Münir Nurettin Selçuk'un Yaşam Öyküsü*, Sel Yay. İstanbul 1996, s.28

Mûsikî çalışmalarına küçük yaşlarda ud çalarak başladı. Daha sonra santûrî Ziya Bey'den ders alarak bu saza yöneldi. Selahattin Pınar, Necati Tokyay, Fahri Kopuz, Ferit Anlar, Cevdet Çağla, Hüseyin Saadettin Arel gibi devrinin önemli mûsikî üstatlarından yararlandı. Zühtü Bardakoğlu, santur adlı sazın son temsilcisiydi. Bu saz üzerinde çalışmış; yapılış tekniğinde, oktav sayısında ve akort sisteminde bazı gelişmeler elde etmiş, öğrenci yetiştirmemiştir.⁷³

3.5. Burhanettin Ökte

Burhanettin Ökte, Heyetin ney sanatkârıdır. 1905 yılında İstanbul'da doğdu. Udî ve bestekâr Nail Ökte'nin oğludur. 1926 yılında Maliye Meslek Okulu'ndan mezun oldu.

Burhanettin Ökte, Milliyet Gazetesine verdiği mülakatta, babasının, oğullarından birinin neyzen diğerinin tamburi olmasını istediğini, bunun neticesinde “Sarı benizli neye küçük yaşta meftun olmuşum” ifadeleriyle mûsikî merakına mucip ilk tesirleri anlatır.⁷⁴

Fasıl Heyetine nasıl girdiğini hatıralarında şöyle anlatır: “Sene 1925. Riyaseti cumhur fasıl takımı neyzeni Sami bey tekaüt olmuştur. Bu vazife münhaldir. Bir gün Kadıköy'ünde muhterem üstadım Refik Fersan'a rast geldim. Sami bey'den inhilâl eden neyzenliğe talip olmamı tavsiye etti. Genç bir sanatkâr namzedinin ruhunda bu teklifin yarattığı fırtınayı takdir edersiniz. Teklifi tehâlûkle kabul ederek müracaat ettim. Kısa sürede resmî formalite ikmal edilerek Riyaset-i cumhur fasıl takımında vazifeye başladım”⁷⁵

1944 yılından başlayarak İstanbul Belediye Konservatuvarı İcra Heyeti'nde çalıştı. Daha sonra İzmir Radyosu'nda görev aldı. 23 Eylül 1973'te İzmir'de öldü.

⁷³ M. Nazmi Özalp'in aktardığına göre, “Türk Mûsikîsine bu kadar hizmet etmesine karşılık bir teşekkür edilmemesine çok üzüldür, emekli olunca senfoni orkestrasının kendisi için düzenlediği töreni minnetle anardı. TRT'nin 25. kuruluş yıldönümüne davet edilmesine çok sevinmişti. Bir gün hocam Ruşen Kam'la radyodan çıkmış Sıhhiye'ye doğru yürüyorduk. Akşamüzeri idi, ‘İncesaz’ topluluğu bestenigâr faslını çalıyordu. O sırada Zühtü Bardakoğlu enfes bir taksime başladı. Ruşen Kam durup biraz dinledikten sonra: ‘Böyle bir taksimi bir daha dinlemen kolay değil, dikkatli dinle oğlum’ demişti.” *Türk Mûsikîsi Tarihi*, s.298

⁷⁴ Hilmi Rit, “Sazlarını Dinlediklerimiz,” Burhanettin Ökte ile yapılan söyleşi, Milliyet, 22 Şubat 1968, s.6

⁷⁵ Ökte, “Atatürk'ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:2, s.4

Mûsikî ile meşgul olmak aile geleneği arasındaydı. Babası ud, annesi keman, halası kanun çalardı. Hilmi Dede'den ders alarak ney çalışmalarına başladı. Kadıköy'den Topkapı'ya Yenikapı Mevlevihanesi'ne derse giderdi. Rauf Yekta Bey, Ahmet Irsoy, Ali Rifat Çağatay gibi dönemin önemli mûsikîşinaslarından yararlandı

Babası, annesi ve kardeşi Tanburî İzzettin Ökte ile haftanın en az bir-iki gecesini Yenikapı dergâhında misafir olarak geçirmek suretiyle Yekta, Halit ve Celâl dedelerden ders aldı⁷⁶ Sadece icracı olarak kaldı, bestekârlıkla meşgul olmadı. 1947–1949 yılları arasında, Fikret Kutluğ ve bir grup arkadaşıyla Türk Mûsikîsi Dergisi 'ni çıkardı.

3.6. Udî Şevki Algın

Şevki Algın 1880 yılında İstanbul'da doğdu. Musîkî çalışmalarına erken yaşlarda başladı ve Muzika-i Hümayûn'a alınarak buradan yetişti. Uzun yıllar piyasada çalıştıktan sonra ilk İstanbul Radyosu'nun programlarına katıldı. Tanburi Cemil Bey'in bulunduğu toplantılara katılarak onunla dostluk kurdu. Cemil Bey'in plak şirketiyle olan ilişkilerinde aracılık yaptı. Ustasını bu çalışmalara ikna etmesi için şirketten para aldığı söylenir.⁷⁷ Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti'nde çalıştı.

Gençliğinde ve sanatında isim yaptığı yıllarda lavta mızrabı kullanırdı. Bununla birlikte kudretli bir udî değildi. Cemil Bey'e eşlik ettiği plaklarda bunun bariz olarak gözlemlendiği söylenir. İcrâ sırasında ritimden çıkar, ritmi gittikçe hızlandırır. Söylentiler doğruysa, Cemil Bey'i ikna edip plak yaptırmış olması Türk Mûsikîsi'ne en büyük hizmeti olarak görülebilir.⁷⁸ Sanatçı 1959 yılında öldü.

3.7. Nurettin Cemil

Fasıl Heyeti'nin hanendelerinden olan Nurettin Cemil, 1900 yılında Şehzadebaşı'nda doğdu. Mûsikî çevrelerinde Şekerci Cemil Bey olarak tanınan, Udî Hafız Cemil Bey'in oğludur. Bestekârlığı ile dikkat çeken Cemil Bey'i bizzat Sultan Abdülhamit Muzika-i Hümayûn'a aldirtmişti. Nurettin Cemil babasının çevresinde ilk mûsikî terbiyesini aldı. Daha sonra kendi kendine çalışarak bilgisini ilerletti. Bir çok

⁷⁶ Süleyman Erguner, *Rauf Yektâ Bey*, Kitabevi Yay. İstanbul 2003, s.37

⁷⁷ Özalp, a.g.e. s.259

⁷⁸ Özalp, a.g.e. s.259

eski mûsikîşinas gibi nota bilmezdi. Udî ve hanendeydi, otuz civarında eser besteledi. 15 Aralık 1958 yılında İstanbul'da öldü.

Nurettin Cemil, Fasıl Takımı'nda ismi geçen sanatkâr mıdır, tam olarak anlaşılamadı. Mûsikî tarihi eserleri, bu konuyu tam anlamıyla tenvir edememektedir.

3.8. Fasıl Heyeti'nin Diğer Sanatkârları

Fasıl Takımı'nın ilk Neyzeni Sami Bey, Hanendelerden Abdülhalik ve Hafız Mehmet, Kemanî Necabettin ve Mehmet Rıza, Udî Bahri ve Kanunî Vedat hakkında Türk Mûsikîsi eserlerinde kısa da olsa herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Hanende Mehmet'in tam isminin Mehmet Ferit olduğunu öğrendik.⁷⁹ Bu mûsikîşinaslarla ilgili tek malûmat, Hafız Yaşar'ın ve Burhanettin Ökte'nin hatıralarında yer alıyor. Bunlar da birer cümle ile hususi hatıra nevinden bahisler olduğundan bu sanatkârlara dair bilgi elde edilememiş durumdadır.⁸⁰

Burhanettin Ökte'nin heyetten ayrılmasından kısa bir süre sonra, Burhanettin Bey'in kardeşi, Tanburî İzzettin Ökte'yi bir akşam Celâl Bayar'ın evinde dinleyen Ata, derhal kendisini Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti'ne aldırdı. Maliye Bakanlığında bir memuriyete giren Zühtü Bardakoğlu, Atatürk tarafından bir akşam köşke davet edilir. Bakanlıktaki görevinden istifa ettirilerek derhal fasıl takımına eski vazifesine tayini gerçekleştirilir.⁸¹

4.Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti'nin Faaliyetleri

Atatürk'ün bir çalışma gününü, iki ana bölüm oluşturuyordu. Milli Mücadele yıllarından, ölümcül hastalığının teşhis edildiği günlere kadar bu böylece devam etti. Birinci bölüm, sabahtan akşama kadar günlük devlet işleriyle geçirdi. Çalışma günün akşamları da yemekli toplantılar biçiminde sürerdi.

Gazi'nin iş dışında kalan zamanı, sofrada geçmiştir. Bu bir içki ve cümbüş sofrası değildi. Dostları ile hatta düşmanları ile sohbet ve tartışma meclisi idi. Atatürk

⁷⁹ Nezh Uzel, "Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti" konulu görüşme, Adapazarı: 22 Nisan 2007

⁸⁰ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, III-2-01/13/143-4. bkz: ek: 9

⁸¹ Burhanettin Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:16, s.8

hayallerini, tasarılarını, ıstıraplarını, hatıralarını, ta genç subaylığından son zamanlarına kadar sofrasında anlatmıştı.⁸²

Yılın büyük bölümü Çankaya Köşkü'ne, yaz aylarında Dolmabahçe Sarayı, Florya Deniz Köşkü, Yalova Köşkü gibi yerlere; başbakan, bakanlar, milletvekilleri, bürokratlar ve toplumun ileri gelenleri davet edilirdi. Yemek esnasında, önemli meseleler müzakere edilir, pek çok önemli sorun çözüme kavuşturulur, ortaya atılan fikirler üzerinde konuşulur ve sonuca varılırdı.

Bu toplantılar Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti'nin ve muhtelif sanatçıların katılımıyla çoğu akşam bir mûsikî meclisine dönüşürdü. Mûsikî icrasına ara verildiği zaman çeşitli konular konuşulur, mûsikî üzerine fikirler beyan edilir, Atatürk sanatkârlara ve davetlilere bu konuda sualler sorardı. Refik Fersan hatıralarında kendisine tevcih edilen suale verdiği cevabı ve Gazi'nin iltifatını şöyle anlatır:

“Bir akşam emirleriyle huzurlarında itina ile yaptığım bir tanbur taksiminden sonra, yaşlı gözlerle bana şöyle bir sual sordular:

— Aferin oğlum, çok güzel taksim ettin. Çok mütehassis oldum, eksik olma. Yalnız bana mûsikî nedir tarif eder misin?

Derhal şu cevabı verdim:

— Hakiki aşktır! Hislerimizin nağmelerle ifadesidir. Her insanı muhtelif tesirler altında bırakan güzel bir yüzün, güzel bir kokunun, güzel bir sesin, tabiattaki güzel manzaraların, tarifi imkân haricindedir. Mûsikî de tarif edilmez. İnsanı bazen ağlatır, bazen güldürür. Bazen insanın maddiyatla alâkasını keser, alem-i mânâya sevk eder. Mûsikînin, insan üzerinde başka başka tesirler yaratan mûsikîmizin bu manevî kudretini tarif etmeye acizim. Lütfen bendenize siz tarif buyurursanız, çok istifade ederim.

Bu cevabıma o kadar memnun oldular ki:

— Aferin çocuğum, gel seni bir öpeyim. Seni tebrik ederim. Bana şimdiye kadar böyle bir cevap veren olmadı. Kimi seslerin dizisinden, kimi gamlardan, kimi makamlardan, usullerden zırvaladılar durdular. Sanki mûsikî kitaplarında ben bu

⁸² Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, Bates Yay. İstanbul 1984, s.509

bahisleri okuyamazmışım gibi, bana mûsikî dersi vermeye kalkıştılar. Hakikati sen söyledin, hepsini mat ettin. Gel, bir daha öpeyim evlâdım seni!.. Sen sanatında eli öpülecek adamsın.

Aciz bir sanatkâra karşı büyük Atamızın teveccüh buyurdukları bu yüksek iltifata mazhariyet, beni ihya etmiş idi. Aradan seneler geçtiği halde şu satırları yazarken muhterem Gazi'nin o akşamki mütebessim, takdirkâr bakışları gözümün önünde canlanmaktadır. Şu anda o akşam geçirdiğim tatlı heyecanlar içindeyim.”⁸³

Görüldüğü üzere Gazi Mustafa Kemal Atatürk, sıradan mûsikî dinleyicisinden apayrı bir şekilde bu sanatın inceliklerinden haberdar, hassa ruhlu, meraklı ve mütecessis bir dinleyicidir. Burhanettin Ökte'nin hatıralarında da bu hassasiyetin tezahürlerini görmek mümkün:

Fasıl esnasında, bir ara benim bir şarkı okumaklığımı emir buyuruyorlar. Hâlbuki ben heyet neyzen olarak girmiştim. Heyette bu kadar güzel sesli arkadaşlar var. Acaba diyorum, Ata, dikkat mi etmediler benim saz çaldığıma. Kızarıp bozariyorum. Arkadaşlar arzuyu anlamışlar “oku” diyorlar. Bu sefer de aklıma hiçbir şey gelmiyor. Ne yapacağımı şaşırılmış, perişan bir haldeyim. “Cânâ rakibi hândân edersin” şarkısı oku diyorlar. Şarkıya başlıyorum, daha birinci satırın başında “dur!” diyorlar ve soruyorlar: “Cânâ nedir?” yarı yardım, yarı bilgimle “hitaptır” diyorum. “o halde neden okuyuşunla bu hitabı belirtmezsin?” diyorlar.⁸⁴

Atatürk'ün, mûsikî dinlemenin dışında şarkı ve gazel okumaya merakı ve bu noktadaki yetenek ve kabiliyetini de yine hatıralar aracılığı ile öğreniyoruz. Vasfî Rıza Zobu, “Tavırlı, zevkli okurdu... Ağır okurdu, keman değil kemençe edasıyla okurdu.” sözleriyle bu durumu tasvir eder.⁸⁵

Refik Fersan anlatıyor: “1924 senesinde yine bir akşam fasıldan sonra bir semai çalındı ve fasla nihayet verildi. Atatürk, şöyle buyurdular:

⁸³ Bardakçı, a.g.e. s. 146

⁸⁴ Ökte, “Atatürk'ten Hatıralar”, Türk Müsîkîsi Dergisi, sayı:3, s.4

⁸⁵ Selma Selçüker, “Sanat Tünelinde Sanatsever Atatürk” Vasfî Rıza Zobu ile yapılan söyleşi, Hürriyet, 5 Kasım 1988, s.5

—Dikkat ediyorum, fasıllara peşrevle başlanıyor, şarkılar okunuyor, saz semaisi ile bitiriliyor. Fasılların sonunda çalınan saz semailerinin tarzı, aşağı yukarı yekdiğerinin aynı. Dörder hane olarak tertip olunan bu gibi eserlerin, bilhassa saz semailerinin sonları bizlere heyecan verecek, ruhumuzu okşayacak meselâ bizim zeybek havaları gibi daha kıvrak zevkimizi okşayan ve bizi zıplatan havalarla tertip edilse idi, millî ruhumuzu daha ziyade okşamaz mıydı? Acaba bestekârlarımız neden bu ciheti göz önünde tutmamışlar?

Gazi'nin bu buluşları harika idi. O ara salon orkestrası konserine başladı. Ben yerimden fırladım, beni çok alâkadar eden bu dâhiyane buluş üzerinde derhal bir eser yazmak, emirlerini ve arzularını hemen o anda yerine getirmek için تنها bir yere çekildim. Bir kağıda o anda tulû eden bir çok nağmeleri Hamparsum notasıyla tespit ettim. Dördüncü haneye zeybek temposunda bir oyun havası ekledim. Tamam on beş dakika gibi kısa bir zamanda meydana getirdiğim bu eseri bir daha gözden geçirdim. Kendim de beğendim. Mükemmel bir “Nikriz Saz Semaisi” bestelenmişti. Yirminci dakikada salona girdiğim zaman, orkestra dans havalarını çalmakta devam ediyor, sofrada başında Atatürk maiyeti ile konuşuyordu. Beni görür görmez:

—Nerede idin?

—Paşam, emirlerinizi yerine getirmek üzere dışarıya çıkmış idim. Müsaade buyrulursa, efendimize şimdi bestelediğim bir “Nikriz Saz Semaisini” dinleteceğim.

Paşa, hayret içinde idi. derhal tanburla bu eseri arz etmeye başladım. Alâka ile, dikkat ile takip ediyorlardı. Son hanesine zeybek usulüyle başlar başlamaz:

—Bravo, aferin evlâdım!.. diyerek huzurlarında mevcut bulunanlara –bunlar meyanında İnönü de vardı– :

—Haydi bakalım!... Hepimiz zeybek oynayacağız!... Tekrar tekrar bu eseri çaldırdılar ve mütemediyen oynadılar.

San'atkâr paraya değil, iltifata muhtaçtır.”⁸⁶

⁸⁶ Bardakçı, a.g.e. s. 146

Burada Gazi'nin mûsikiye karşı teccüss ve ilgisini gözlemleyebiliyoruz. Ayrıca Refik Bey'in, eşine az rastlanır kudretli bir bestekâr olduğu da tezahür etmiş oluyor.

Ata'nın mûsikî zevki sanıldığı gibi bir iki Rumeli türküsüyle sınırlı değildir. Atatürk'ün mûsikî meclislerinin gerçekten bir akademi işlevi yerine getirdiğini dönemi tasvir eden hatıratlardan anlıyoruz. Hafız Yaşar ve Burhanettin Ökte bu konuya değinir. “Bir gün Ata'nın eline eski bir güfte kitabı geçmişti. Bu kitabı eline alır, bizden bir çok eserlerin çalınmasını isterdi. Güfte kitaplarında yazılı her eserin bilinmesine imkân bulunmadığından vaziyeti kurtarmak için güftayı derhal kitaptaki yazılı usulde uydurarak okumaya yeltenirdik, hemen: (Ben bu şarkıyı hatırlarım, böyle değildi) demek suretiyle bizi müşkül mevkie sokarlardı. Bereket kitap çabuk ortadan kalktı, biz de ecel teri dökmekten kurtulduk.”⁸⁷

4.1. Akşam Fasılları

Riyaset-i Cumhuriyet İncesaz Heyeti, Atatürk'ün hususî meclislerinde sürekli bulundurduğu, yurt gezilerine iştirak ettirdiği ve beraberce şarkılar söyleyecek kadar kendisine yakın tuttuğu bir yapıdaydı.

Burhanettin Ökte anlatıyor: “Atatürk'ün akşam yemeği uzun müddet devam eder ve sofrayı muhakkak Türk mûsikîsi tezyin ederdi. Köşke mûsikî heyeti çağrılmadığı geceler gramofon ve radyodan istifade edilir; fakat muhakkak Türk mûsikîsi dinlenirdi. Türk mûsikîsi diye ısrarla bahsetmekten maksadım: bizden sonra gelecek nesillere Atamızın mûsikîmize gösterdikleri alâkayı belirtmek gayesiyledir. Ata, garp mûsikîsiyle de alâkadar olurdu. Bilhassa Toksa Operasının bazı aryaları ile valslerden zevk alırdı. Fakat her toplantıda muhakkak bizim mûsikî en ileri planda yer alırdı.”⁸⁸

Hafız Yaşar hatıralarında, haftada iki akşam Çankaya'ya fasıl yapmak için davet edildiklerini, beraberce çalıp söylediklerini ve çoğu zaman “Atatürk'ün pek sevdiği şafak vakti” köşkten ayrıldıklarını anlatır.⁸⁹

⁸⁷ Ökte, “Atatürk'ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:13, s.8

⁸⁸ Ökte, “Atatürk'ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:5, s.8

⁸⁹ Okur, “Atatürk ve Türk Mûsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar”, 20. Asır Dergisi, sayı:158, 25 Ağustos 1955, s.13

Gazi'nin misafirleri arasında askerler, mebuslar ve bürokratlar eksik olmazdı. Bu tür misafirler bulunduğu akşamlar fasıl heyeti tam takım hazır bulunur, Atatürk misafirlerin dinlemeyi arzu ettikleri eserler için onlardan sual ederdi.

Hafız Yaşar anılarında böyle bir akşamı anlatıyor: “1926 Kasım'ının 24'üncü Perşembe akşamı idi. Çankaya Köşkünden Seryâver Resuhi Bey bana telefon etti. Atatürk'ün emirleri var Yaşar Bey tam grup fasıl heyetiyle gelsin, buyuruyorlar dedi. (...) O gece davetliler arasında Balıkesir'den gelmiş, Atatürk'ün samimi arkadaşlarından kumandan Ali Hikmet Paşa da vardı. Ali Hikmet Paşa mûsikîye pek meraklıydı. Hatta Balıkesir'de bir mûsikî yurdu da kurmuştu. Atatürk beni sitayişkârane cümlelerle iltifatlarda bulunarak tanıştırdıktan sonra Paşa'ya sordu:

— Hangi faslı arzu ediyorsunuz?

— Efendim siz emrediniz.

— Hayır.. Misafirimsiniz, siz söyleyiniz?

— O halde Tahirbuselik faslı olsun... cevabını veren Ali Hikmet Paşa, bana da gayet nazikâne bir tavırla:

— Yaşar Bey lütfederler... diye başıyla selamladı.

Böylece programı Tahirbuselik peşrevi ve beste, ağır semâî, yürük semâî ve saz semâisi olarak tertipleyip icra etik.

Atatürk'ün dinlemekten keyif duyduğu birçok eser vardı. Çok bağıranı sevmezdi, bilhassa Klasik Türk Mûsikîsi'nin tam mânasıyla ehli, meftûnu, aşğî idi. Bilhassa rast ve segâh makamlarını severdi.⁹⁰

Bununla birlikte Atatürk'ün, misafirlerinin huzurunda icra edilecek fasılın programını mutlaka incelediğini, düzeltmeler yaptığını, kimi zaman da programı kendisinin tertiplelediğini görüyoruz. Atatürk bazen bizzat icralara katılır, gazel okur şarkı terennüm ederdi. “Bu hava içinde sofrada oturuyorum. Bir ara Ata, arkadaşlarından arzularını soruyor. Münasip birer şarkı istiyorlar; çalıyoruz. Bu

⁹⁰ Okur, “Atatürk ve Türk Mûsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar”, 20. Asır Dergisi, sayı:158, 25 Ağustos 1955, s.13

meyanda Ali Hikmet Paşa'ya da soruyor. Müşarünileyh benden bir taksim dinlemek arzusunu gösteriyorlar. Taksime başlıyorum, zemin ve zamanını yapıyorum. Bu fasıl arasında biraz yorgun, fakat kuvvetli bir ses gazele başlıyor. Herkes nefes almaktan çekiniyor. Bu ses Ata'nın sesi... Efsane diyarımdayım. "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" diyen bu ses şimdi nağme olmuş, his olmuş taşıyor:

Yârab! Ne eksilirdi deryay-ı izzetinden,
Peymâne-i vücûda zehrâb dolmasaydı...
Âzâde ser olurum âsîb-ü derd-i gamdan
Ya dehre gelmeseydim, ya aklım olmasaydı.

İstif güzel, ifade güzel, fakat bunun arkasında o güne kadar bilmediğim hususiyet var: Ata, güfte, nağme ve duyguyu birbirine bağlamış, etvarıyla da bu güfteyi ne kadar güzel canlandırıyor. Gazel bitti; herkes cuşu huruşa gelmişti."⁹¹

Atatürk'ün birçok eseri güzel bir şekilde icra ediyor olması Neyzen Burhanettin Bey'i düşündürür. Gazi'nin mûsikîye bu derece vakıf olmasının bir ders süreci yaşamakla çok ilgisi olacağını hesap ederek konuyu araştırma gereği duyar. Atatürk'ün mûsikî terimlerini kolaylıkla izah ediyor olması "kendisine göre bir mûsikî tahsili yaptığını, hiç olmazsa gençliğinde bir mûsikî meşkhanesine devam ettiği" zehabını uyandırır. Seneler sonra hatıralarını neşretmeye başlayan Ökte, bu konuyu Gazi'nin Erkân-ı Harbiye sınıfından bir arkadaşına sorma imkânı bulur.

"Atamız Erkân-ı Harbiye mektebinde talebeyken Paşa'nın sınıf arkadaşlarından ve kolağası iken vefat eden Selanikli Tevfik Bey, bilahare nakliye müfettiş-i umumîsi iken vefat eden kıymetli hariciye erkânımızdan Selim Sarper'in eniştesi Hayri Bey, yine Ata'nın sınıfından Köprülü İsmail Hakkı Bey, Süvari miralaylığından Emekli Arif Bey ve Ata'nın bir sonraki sınıfından Suat Bey ve bazı gençler müsait zamanlarında, mektepte toplanırlar, Selanikli Tevfik Bey en kuvvetlileri olduğu için kendilerine eser geçer ve Hayri Beyle Suat Bey ud ve Arif Bey ney çalar, Büyük Atamız da bu amatör fasıl heyeti içinde okurmuş."⁹²

⁹¹ Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı: 4, s.20

⁹² Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı: 13, s.28

Bir başka gece Atatürk'ün yanı başında taksim eden udî Şevki Bey'in taksimine “mukabele ederek rast bir gazel okumaya başladığını” hadisenin tanıkları Burhanettin Bey ve Hafız Yaşar ayrı ayrı anlatır.

Riyaset-i Cumhuriyet Fasil Heyeti, köklü bir geleneğin devamı olarak Çankaya Köşkü'nde, İstanbul ve çeşitli yurt seyahatlerinde seçkin bir repertuar sunmak için gayret göstermişlerdir. Türk mûsikîsinin önde gelen bestecilerinin eserlerini, eski tarz fasıl programı çerçevesinde okuyup icra etmişlerdir. Kökleri Enderun meşklerine dayanan eski tarz fasıl geleneğinin Ankara'ya taşınmış olması ilginç, tarihî bir olaydır.⁹³

Gazi, yurt gezilerinde İncesaz Heyeti'ni yanında götürür, gittiği yerlerde de Türk mûsikîsini dinlerdi. Neyzen Burhanettin Ökte'nin anlattığına göre, “İstanbul seyahatlerinde Dolmabahçe Sarayı'nın üst kat salonunda orkestra çalar ve Paşa yemek odasına geçince orkestra gider, fasıl takımının vazifesi başlardı. Bu vazife Paşa sofradan kalkıp istirahata çekilinceye kadar devam eder şayet yatla gezmeğe çıkarsa fasıl takımı da beraber bulunurdu.”⁹⁴

Seyahatlerinde mutlaka bizi yanlarında götürürlerdi, Adana, İzmir, Çeşme, Bursa, Kastamonu vesair birçok seyahatlerinde daima beraberdik. Bazı seyahatlerde meselâ Çeşme ve Bursa gibi şehirlerde uzun müddet ikamet ederlerdi. Kendimize yardımcı olarak Mesut Cemil'i çağırtırdık. Bize viyolonsel ile iştirak eder ve yükümüzü taksim ederdik.⁹⁵

Ata'nın, Fasil Heyeti'nin haricinde teveccüh gösterdiği ve dinlemekten keyif aldığı ses sanatçıları da vardı. Melek Toggöz, Deniz Kızı Eftalya ve Safiye Ayla bunlardan önemli üçüydü. Safiye Ayla Gazi ile tanıştırıldığında "henüz on üç yaşında bir genç kız olduğundan bahseder."⁹⁶

⁹³ Cemal Ünlü, “Yaver, Şu Sevdığım Şarkıyı Çal”, Atatürk'le Bir Tren Yolculuğu adlı CD'nin Kitapçık Notları, STR yayıncılık, s.24

⁹⁴ Ökte, “Atatürk'ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:10, s.8

⁹⁵ Bardakçı, a.g.e. s. 146

⁹⁶ *Safiye Ayla'nın Anıları*, Haz: Necati Güngör, Milliyet Yay, İstanbul 1996, s.9

İncesaz Heyeti, akşam fasıllarının yanında hususi programlara da katılıyordu. Heyet, Celâl Bayar'ın İş Bankası genel müdürlüğü sırasında, kayınbiraderi Muhtar Bey'in düğününde icrada bulunmuştur.⁹⁷

11 Ağustos 1928 gecesinde Sarayburnu gazinosunda Mısırlı muganniye Münire-tül Mehdiye'nin iştirak etmiş olduğu bir konser şark mûsikîsinin yasak edilmesine sebep olmuştur. Konseri Eyüp Mûsikî Cemiyeti talebesi tertip etmişti. O gün orada Atatürk ve maiyeti de bulunuyordu. Mısırlı sanatçının icrasından sonra Eyüp Mûsikî Cemiyeti öğrencileri sahneye çıkıyor, hepsinin bir renk ve biçimde elbise giymemiş oldukları, laubali ve acemice davranışları Ata'yı sinirlendiriyor:

—Mademki program yoktur, o halde şu şarklıları çalsınlar! diye bir liste göndermiştir. Talebenin bunlardan hiçbirini bilmediği cevabını alınca büsbütün hiddet ve hayret buyurmuşlar ve bir nutuk söylemişlerdir.

Gazi kısaca “Bu gece burada güzel bir tesadüf eseri olarak şarkın en mümtaz iki mûsikî heyetini dinledim. Bilhassa sahneyi birinci olarak tezyin eden Münire Elmehdiye Hanım sanatkârlığında muvaffak oldu. Fakat benim Türk hissiyatı üzerindeki müşahedem şudur ki, artık bu mûsikî Türk'ün çok münkeşef ruh ve hissini tatmine kâfi gelmez. Şimdi karşıda medenî dünyanın mûsikîsi de işitildi. Bu ana kadar şark mûsikîsi denilen terennümler kansız gibi görünen halk derhal harekete ve faaliyete geçti. Hepsi oynuyorlar. Türk fitraten şen ve şatırdır. Eğer onun bu güzel huyu bir zaman için fark olunmamışsa, kendinin kusuru değildir. Kusurlu hareketlerin acı felaketli neticeleri vardır. Bunun fariki olmamak kabahattir. İşte Türk milleti bunun için gamlandı.”

Bu ifadelerde Atatürk'ün şark mûsikîsini hüznün veren ve uyuşturan garp mûsikîsini neşe saçan bir sanat eseri olarak kabul ediyor. Bu beyanatta Türk mûsikîsinin yasak edildiğine dair bir ifade bulunmuyor.

Gazetelerin bu beyanatı yayınladıkları günün akşamı İstanbul radyosunda şark mûsikîsi faslını idare eden sanatkârların alelade parçalar icra etmeleri, laubali bir şekilde mikrofondan gülüşme seslerinin duyulması Atatürk'ün kesin bir kararla “Biz garbinkini

⁹⁷ Ökte, “Atatürk'ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:7, s.8

hürmetle dinlediğimiz gibi, bizim mûsikîmiz de bütün dünyada hürmetle dinlenecek bir halde olmalıdır. Bu ne rezalettir, dağıtın şunları!” demesine sebep olmuştur.⁹⁸

Etem Rûhi Üngör, İçişleri bakanlığının bu durumu yanlış yorumlayarak Türk mûsikîsini radyolarda ve umuma açık yerlerde yasaklandığından bahseder. Bunun yanında, Gazi'nin Sarayburnu'na tesadüfen gelmediğini, bu girişimin bir maksada binaen gerçekleştiğini ifade eder.⁹⁹ Kimi Türk mûsikîsi icracıları da yasaklamayı mûsikînin kendisine değil de radyodaki ve piyasadaki disiplinsizliği ile seviyesizliğine bağlamışlardır. Yasağın bir buçuk yılı aşkın bir süre devam etmesi uygulamanın Atatürk'ün zımnî tasvibiyle gerçekleştiği fikrini uyandırmaktadır.¹⁰⁰

Bu durum memleketteki mûsikîşinaslar üzerinde derin tesir bırakmıştı. Telgraflarla Gazi'ye ulaşmaya çalışan, bu işle ekmek kazanan sanatkârlar müşterek istihamlarını Atatürk'e iletirler. Bu taleplerden müteessir olan Gazi, Hafız Yaşar'ı huzuruna çağırıp:

—Haydi bakalım mûsikîni kurtar! diyerek bir fasıl tertip edilmesini emreder. Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti'nin muktedir sanatkârları Dolmabahçe Sarayı'nın muayede salonunda muhteşem bir fasıl tertip ederler. Tanburî Cemil Bey'in bir bestesi, arından Dede Efendi'den bir eser okunarak mûsikî heyeti olanca gayretini ve kudretini gösterir. Atatürk yanında bulunan Şükrü Naili Paşa'ya:

—Yaşar mûsikîsini kurtardı! Ben böyle evlatları feda edebilir miyim buyurmuşlardır.

Bunun ardından Hafız Yaşar'a hemen hazır olup rıhtıma inmelerini, bir yere gideceklerini söyler. Moda'ya Belvü Gazinosu'na gidilir. İhsan Bey'in Bahriye Mûzikası Karmen'i çalmaktadır. Hınca hınç dolu gazinoda Gazi ve İncesaz Heyeti için hemen yer hazırlanır. Atatürk biraz dinledikten sonra Hafız Yaşar'ı huzuruna çağırır ve:

—Şuraya ve bu havaya göre kısa bir program hazırla! diye emreder.

⁹⁸ Gültekin Oransay, *Atatürk İle Küğ, Küğ Yay.* İzmir 1985, s.93

⁹⁹ Etem Rûhi Üngör, “Atatürk ve Mûsikî” konulu görüşme, İstanbul: 9 Şubat 2007

¹⁰⁰ Bülent Aksoy, “*Cumhuriyet Döneminde Devlet Radyosunun Türk Mûsikîsi Üzerindeki Etkileri*”, Türkler Ansiklopedisi, C.18, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002, s.331

Acele bir program hazırlayıp Ata'nın işaretini beklemeğe başlarlar. Atatürk biraz sonra eliyle işaret ederek orkestrayı durdurur ve İncesaz Heyeti'ne "Çalınız" emrini verir. Heyet, seçilen eserleri icra ederken Gazi devamlı tempo tutmaktadır. Programın sonunda ustalikle icra edilmeye başlanan zeybek havasıyla birlikte Atatürk ayağa kalkar, halk hep beraber el ele tutuşur ve oynamaya başlarlar. Alkışlar arasında Moda'dan ayrılan Ata, Hafız Yaşar'ı tekrar huzuruna çağırır:

—Aferin Yaşar, mûsikîni kurtardın. Çok memnun oldum, çalışınız! buyurur.¹⁰¹

Atatürk bir gece Büyükkada'ya bir dostunun evine davet edilir. Gittiği evde İstanbul'un en meşhur sanatçılarıyla karşılaşmış olmasına rağmen gece yarısından sonra Riyaset-i Cümhur Fasil Heyeti'nin gelmesini ister. Sabaha karşı huzuruna çıkan Heyet, Ata'nın sevdiği eserlerden bir kaçını icra ederler. Gazi yanında bulunan Fethi Okyar'a "Benim çocukların hali başkadır" diyerek Fasil Heyeti'ne verdiği ehemmiyeti ortaya koymuştur.¹⁰²

Ramazanların Atatürk için büyük önemi olduğunu Hafız Yaşar'ın hatıralarından öğreniyoruz. "Ramazan gelir gelmez İncesaz Heyeti Çankaya Köşküne giremezdi. Kandil geceleri saz çaldırmazlardı. Sadece beni huzurlarına çağırır, Kurân-ı Kerim'den bazı sûreleri okuturlardı. Ben okurken gözleri bir noktaya takılır, derin bir huşu içinde dinlerlerdi."¹⁰³

Fasil Heyeti'nin haricinde dönemin önde gelen sanatkârları da Gazi'nin huzuruna mûsikî icra etmek için çağrılırdı. Selâhattin Pınar, Safiye Ayla, Kemanî Nubar Efendi bu sanatkârlar arasındaydı.¹⁰⁴

Selahattin Pınar, henüz bestelediği bir şarkıyı Fasil Heyeti'yle beraber icra ederken Ata, "Durun durun, bu şarkı sizin mi?" diye sorar. Selahattin Bey, "Evet efendim" deyince "Sen bu şarkıyı yalnız oku" buyurur. Atatürk son derece hassastır. Selahattin Pınar anlatıyor: "Gel gitme kadın" isimli şarkısını okurken, bunun "Karşında

¹⁰¹ Oransay, a.g.e. s.96

¹⁰² Oransay, a.g.e.. s.100

¹⁰³ Okur, *Atatürk'le On Beş Yıl – Dinî Hatıralar*, Sabah Yay. İstanbul, tarihsiz

¹⁰⁴ Tanju Cılızoğlu, "Safiye Ayla Anlatıyor, Unutamıyorum", Güneş Gazetesi, 9 Nisan 1987 Perşembe, s.7

esirim, bana düşman gibi bakma” yerine gelince, ağlayarak masayı terk edip uzaklaştığını görmüştüm”¹⁰⁵

Fasıl Heyeti mensupları Türk mûsikîsinin önemli birer icracıları olmalarının yanında ateşli savunucularıydı da:

“Şarkı bitti; Münir Nurettin susmuştu. Her birimiz mûsikînin büyük dünyası içinde yuvarlanırken alkışlamayı bile unutmuştuk. Birden masada biri konuştu:

—Biliyor musunuz üstad! Ben Türk Mûsikîsini hiç sevmem; fakat sizin sesinizde bu gece sevmeye başladım. Siz büyük bir sanatkârsınız.

Konuşan adını hatırlayamadığım İzmirli bir tütün tüccarı idi. hepimiz ona döndük. Bu sözleri söyleyen yakışıklı adam İhsan Doruk’un misafiriydi. Daha önce yaptığı bazı konuşmalardan çevresine zeki, entelektüel biri olduğunu kabul ettirmişti. Şimdi de Münir Nurettin’e ters bir açıdan iltifat etmeye çalışıyordu. Münir’in ne karşılık vereceğini merak ederek yüzümü çevirdim. Münir Nurettin biraz dalgın, biraz anlamsız yüzü ile tütün tüccarına bakıyordu. Apansız:

—Türksünüz değil mi? dedi. Bu apansız düşen soru karşısında biraz şaşırılmışsa da yine kendini topladı ve sofranın bu az bilinen adamı cevap verdi:

—Tabii, tabii... Kuşkunuz mu vardı?

—Hayır, böyle bir kuşkum yoktu. Türkçeyi o kadar güzel konuşuyorsunuz ki! Besbelli doğma büyüme Türkiyelisiniz.

—Türküm Münir Nurettin Bey ve bununla da iftihar ederim.

—Türksünüz, Türkçeyi bu kadar güzel konuşuyorsunuz da Türk Mûsikîsini bugüne kadar neden sevmediniz anlayamadım. Hâlbuki Türkçe de, Türk Mûsikîsi de Türk kültürünün birer parçalarıdır.”¹⁰⁶

¹⁰⁵ Özalp, a.g.e. s.296

¹⁰⁶ Özalp, a.g.e. s.246

4.2. Halka Açık Konser Programları

Riyaset-i Cumhur İncesaz Heyeti, Gazi'nin birçok akşamı sofrasında bulunmuş ve seçkin fasıllar sunmuştur. Atatürk, Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın Ankara'da konserler vermesini emretmiştir. 11 Mart 1924'te, Ankara'da Milli Sinema binasında Lâtime Hanım'ın himayelerinde bir balo tertip edilir. O gece Riyaset-i Cumhur Orkestrası ilk kez Ankara'da sahneye çıkar ve programda şef Zeki Üngör'ün İstiklâl Marşı da seslendirilir. Bu konser önceden gazetelerde ilan edilmiş¹⁰⁷ ve halk ziyadesiyle ilgi göstermiştir.

Orkestra, Ankara Türkocağı'nda haftada bir defa bedava olarak konserler vermeye devam etmekteydi. Bunu yanında Ankara halkının Gazi'nin İncesaz Heyeti'ni dinlemek için bazı makamlara müracaat etmeleri, Atatürk'ün düşünmüş olduğu programı hızlandırdı. Hafız Yaşar bu tür bir konserin Gazi tarafından zaten söyleneceğini ifade eder.

Atatürk bir akşam Hafız Yaşar'a “Zeki Bey Türk Ocağı'nda orkestra ile konser vermektedirler ve sizinde haftada bir gece Perşembe akşamları konser vermenizi muvafık gördüm. Bir program tertip edip çalışınız, konserlere devam ediniz” der. Hafız Yaşar, Atatürk'ün bu isteğinin “Ankara memurlarının bu sıcak havada bunalmış bir vaziyette olacakları, halk zihinlerini dinlendirmek ve yorgunluklarını mûsikî ile izale etmek” gibi amaçları olduğunu söyler.

Atatürk'ün emri üzerine Perşembe günü akşamları Türk Ocağı'nda fasıl tertip edilip konserlere başlanır. İki gün öncesinden bütün Ankara gazeteleri bu konserleri ilan ederler. “Akşam saat dokuzda konsere başladık, müthiş kalabalık, halkın oturacak sandalye bulamayıp pencerelerin içerisinde ve bahçede ayaküstünde durdukları görülmekte idi. Konser bittiğinde Fasıl Heyeti otomobillerle Çankaya'ya gider Gazi'nin huzurunda aynı programla fasıl geç vakte kadar icrayı ahenk ederdi.”¹⁰⁸

Fasıl Heyeti Ramazan ayına rast gelen 16 Mart gecesini ilk konserini gerçekleştirir. “Çocuk Esirgeme Kurumu” yararına verilen büyük ilgi görür ve sağlanan gelir ile muhtaç çocuklara bayramlık elbiseler diktirilir. Fasıl Heyeti bundan böyle Perşembe

¹⁰⁷ Hâkimiyet-i Milliye, 8 Mart 1924

¹⁰⁸ Okur, “Atatürk ve Türk Müsiki'sine Ait Bilinmeyen Hatıralar”, 20. Asır Dergisi, sayı: 160, 8 Eylül 1955, s.13

gecelerine mahsus olmak üzere haftada bir kez Türk Ocağı'nda konserler vermeye başladı.¹⁰⁹

Refik Fersan, Münir Nurettin'le birlikte, Ata'nın huzurunda konser verdikten başka Ankara Türk Ocağı'nda da sahneye çıktıklarını anlatır. İncesaz Heyeti'nin haricinde bu iki dost sanatkâr hususî konserlerle halkın gönlünde önemli bir yer etmiştir. Bu programlara Ankara halkıyla birlikte ecnebi sefaret erkânına varıncaya kadar konser salonunu lebalep doldururlardı. Konserlere Atatürk'ünde bizzat iştirak ederek büyük jest yaptığını, programların Gazi'nin emriyle bazen sabahlara kadar devam ettiğini Refik Bey'in hatıralarında görüyoruz.¹¹⁰

Refik Bey hatıralarının devamında, 1927 senesi Kânunusaniinde, eşinin müthiş bir tifoya tutulduğunu ve tifonun nüksederek başka bir hastalıkla birlikte zehirlenmeye çevirdiğini, şifa bulur bulmaz doktor tavsiyesi üzerine raporlar tanzim ederek Reisicumhur'un iradeleriyle İstanbul'a gittiğini anlatır. Tedavi süreci devam ederken, Mızıkâ Kumandanı Zeki Bey, Ankara Merkez Kumandanlığına muamele yaptırmıştır; bir gün İstanbul Merkez Kumandanlığına çağrılan Refik Bey'e, divan-ı harbe verildiğini tebliğ ederler.¹¹¹

Bu Heyete umumi olarak bakıldığında; sınırlı konser faaliyetlerine karşın, halka sunulan programlar yapısında çok az faaliyet gösterdiği, kadrosundaki mûsikî üstatlarına rağmen bu potansiyelin değerlendirilemediği görülür.

4.3. Devlet Ricaline Verilen Konserler

Komşu ülkelerden Türkiye'yi ziyarete gelen devlet yöneticilerine icrada bulunmak Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti'nin faaliyetleri arasındaydı. Riyaset-i Cumhur Orkestrası çoksesli müzik türleri sunarken, programda İncesaz Heyetine de yer verilir, Türk mûsikîsi örnekleri de sunulurdu.

¹⁰⁹ Ünlü, "Yaver, Şu Sevdiğim Şarkıyı Çal", Atatürk'le Bir Tren Yolculuğu adlı CD'nin Kitapçık Notları, STR yayıncılık, s.39

¹¹⁰ Bardakçı, a.g.e. s.144

¹¹¹ Bardakçı, a.g.e. s.150. Murat Bardakçı, hadisenin anlatıldığı bölümün buradan sonraki sayfasının kayıp olduğu söyler. Refik Fersan'ın divan-ı harbe tek başına değil Münir Nurettin Bey'le birlikte verildiğini ve beraat ettikten sonra hem Riyaset-i Cumhur İncesaz Heyeti'nden hem de askerlikten beraber ayrıldıklarını yazar.

1928 yılıdır. Afgan Kralı Emanullah Han Türkiye'yi ilk ziyaret eden hükümdardır. Fahrettin Altay hatıralarında Afgan Kralı'na mihmandar tayin edildiğini, eşinin de Afgan Kraliçesine mihmandar olduğunu anlatır. Atatürk, Afgan Kralının gelişinden ziyadesiyle memnuniyet duyar.¹¹²

Ankara'da hummalı bir hazırlık var. Evkaf Oteli (şimdiki Ankara Palas) hazırlanıyor, Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'ne frak, smokin dikiliyor, dost ve kardeş Afgan milletinin kral ve kraliçesi Ankara'yı ziyaret edecekler.

Burhanettin Ökte, Atatürk'ten Hatıralar başlıklı yazı dizisinde Afgan Milli Marşının notalarının Fasil Heyeti'ne verildiğini yazar. Misafirler Ankara'ya geldiği günün akşamında Ankara Palas'ta bir ziyafet tertip edilir. Fasil Heyeti bu programa tam kadro katılırlar.

“Bize tembih ettiler, Ata, salonun kapısından girince İstiklâl marşını, Kral gelince de Afgan milli marşını çalacağız. Vakit yaklaşıyor, bu sırada Ata ile Kral beraber gelecekler diye bir havadis çıktı. Eyvah dedik, iki marşı aynı anda çalmağa imkân olmadığına göre hangisini evvel çalacağız? ... Bereket bu sırada protokol umum müdürü Saffeti Ziya Bey geldi, tereddüdümüzü izale etti. Biraz sonra Atamız yanlarında İnönü olduğu halde teşrif ettiler. İstiklâl marşı çalındı, takiben de Kral yanında Kraliçe olduğu halde salona dâhil oldular.”¹¹³

Burhanettin Ökte yazısının devamında, Ziyafetin samimi bir havada geçtiğini, Riyaset-i Cumhur Orkestrasının güzel eserlerle programa eşlik ettiğini anlatır ve “Biz sıramızı bekliyoruz” der. İncesaz Heyeti, ziyafetin ortalarına doğru icraya başlar. Birkaç eser geçildikten sonra Ata, Kral ve Kraliçe sazandelerin yanına gelerek iltifatta bulunurlar. Kraliçe'nin kanun çalıyor olması bu saza ve Kanuni Vedat'a teveccühüne sebep olur.

Hafız Yaşar hatıralarında, Afgan Kral ve Kraliçesi'nin teşrif edişinden dolayı, Fasil Heyeti'nin icra esnasında ilk kez smokin giydiğini anlatır. Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın icraları yemek esnasında devam eder ve sıra Fasil Heyetine gelir. Atatürk'ün işaretiyle Nihavent Faslı başlar. İcra esnasında Gazi Kraliçe'ye Fasil

¹¹² Fahrettin Altay, *Görüp Geçirdiklerim, 10 yıl Savaş ve Sonrası 1912 – 1922*, İnsel Yay. İstanbul 1970

¹¹³ Ökte, “Atatürk'ten Hatıralar”, *Türk Mûsikîsi Dergisi*, sayı: 8, s.6

Takımını göstererek bir şeyler anlatmaktadır. Kraliçe kanuna ilgi duymaktadır. Burhanettin Ökte, Kraliçe'nin kanun çaldığını ifade ederken, Hafız Yaşar bu konuda bilgi vermez.¹¹⁴ Dönemin gazeteleri Afgan Kralı ve Kraliçesi'nin Türkiye'yi ziyaretine geniş yer vermişlerdir.¹¹⁵

1934 yılı Haziran ayında İran Şahı Rıza Pehlevî Türkiye'yi ziyaret eder. Devlet adamlarına hususi olarak hazırlanan resepsiyonlarda Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti mutlaka yer almaktaydı. İran Şahı'nın ziyareti esnasında Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve İncesaz Heyeti icralarda bulunmuştur.

Şah, Dolmabahçe Sarayı'nda misafir edilir. Akşam Beylerbeyi Sarayı'nda büyük bir ziyafet verilir. Orkestra bu programa katıldığı halde Fasıl Heyeti'nden sadece Hafız Yaşar davet edilmiştir.¹¹⁶

“Atatürk, Şehinşah hazretleriyle salonun yüksek bir locasında oturuyorlardı. Bir aralık seryaver vasıtasıyla beni huzurlarına çağırdılar. Şah hazretlerine “Benim Hafızımdır” diye takdim ettiler ve yanlarına oturtular. Kemâl-i hürmet ve tazimle misafir hükümdarın ellerini öptüm. Ata:

“— Şah hazretlerine Kerbelâ şehâdetine ait bir mersiye okuyunuz” dediler. Emirleri üzerine mersiye İsfahan makamında okudum. Beyitleri okurken Şah hazretleri dinî bir vecd içinde ve sağ elini göğsüne koymuş olduğu halde dinliyordu. Gözlerinin yaşardığına şahit oldum.”¹¹⁷

Hafız Yaşar Okur, hatıratının devamında, Şah için Farişî bir ayin okuduğunu ardından da Gazi'nin isteği üzerine Türkçe mevlit okuyarak Şah'ın teveccühünü kazandığını, Rıza Pehlevî'nin kendisini İran'a davet ettiğini yazar.

Komşu ülkelerden gelen misafir devlet ricaline icrada bulunmanın dışında, Ankara'da ileri gelen bürokratlara, sınırlı da olsa fasıl yapıldığını görüyoruz. Heyet'in ney sanatçısı Burhanettin Ökte anlatıyor:

¹¹⁴ Okur, “Atatürk ve Türk Mûsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar”, 20. Asır Dergisi, sayı: 162, 22 Eylül 1955, s.13

¹¹⁵ İkdâm, 21 Mayıs 1928

¹¹⁶ Okur, “Atatürk ve Türk Mûsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar”, 20. Asır Dergisi, sayı: 163, 29 Eylül 1955, s.13

¹¹⁷ Okur, *Atatürk'le On Beş Yıl – Dinî Hatıralar*, s.24

“Bir akşam İş Bankası umum müdürü Celâl Bayar’ın evindeyiz. Celâl Bey’in kaim biraderi Muhtar Bey’in düğünü var. İş Bankası’nın bütün memurları bu düğüne davetli, samimi bir hava içinde eğleniyoruz. Vakit gece yarısına yaklaştı, bir aralık Paşa geliyor dediler. Hakikaten Atatürk ve yanında misafirleri teşrif ettiler. Meclisin neşesi bir kat daha arttı. Herkes büyük bir zevk içinde. Fasıl Takımı mütemadiyen çalıyor şarkılar türküler birbirini takip ediyor.”¹¹⁸

4.4. Plak Çalışmaları

Köklü bir geçmişi olan Riyaset-i Cumhur Fasıl Takımı, Ankara’ya taşındığından itibaren Çankaya’da, Atatürk ve misafirlerine, seçkin repertuarlarıyla fasıllar sunmaktaydı. İcra olunacak saz eserleri ve şarkılar bizzat Gazi tarafından seçilebiliyor, çoğu zaman da Ata’nın emirleri üzerine Hafız Yaşar bir program düzenleyerek sunuyordu. Sonuçta yapılacak fasıl programını Gazi bizzat inceliyordu. Fasıl Heyeti’yle birlikte Türk mûsikîsinin ehemmiyetli bestekârlarının eserleri eski tarz fasıl geleneği çerçevesinde icra edilmekteydi.

Muzika-i Hümâyun’un Ankara’ya taşınmasından iki buçuk üç yıl sonra 1927–28 yıllarında bir plak kaydı gerçekleştirilir. Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti’nin yukarıda sayılan kadrosu bu kayıtlarda yer almaktadır. Bu plağın hususiyeti, Atatürk’ün mûsikî meclislerinde yıllar boyu icralarda bulunmuş Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti’ni dinleyebilme imkanının bulunmuş olmasıdır. Çünkü Gazi’nin huzurunda fasıl ne şekilde icra edildiyse plaklara da aynen okunmuş olması dikkat çeker.

Hatıralarda, yazı ve makalelerde Atatürk’ün mûsikî meclisleri daha çok repertuar ve ilgili sanatçılar açısından anlatılıp, değerlendirilir. İcranın biçimi hakkında gerçek aydınlatıcı belge, tabii olarak İncesaz Heyeti’nin gerçekleştirmiş olduğu plak kayıtlarıdır. Bu kayıtların bir diğer önemli özelliği de; Atatürk’ün sevdiği ve meclislerinde sık sık dinlemekten hoşlandığı eserlerin yer almasıdır. Bu anlamda Yaşar Bey idaresindeki topluluk plaklarda Atatürk’ün huzurunda okudukları eserleri seslendirerek Çankaya ve Dolmabahçe gecelerini belgelemişlerdir.¹¹⁹

¹¹⁸ Ökte, “Atatürk’ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:7, s.8

¹¹⁹ Ünlü, “Yaver, Şu Sevdiğim Şarkıyı Çal”, Atatürk’le Bir Tren Yolculuğu adlı CD’nin Kitapçık Notları, STR yayıncılık, s.21

Heyetin şefi olan ve 1911–23 arasında Orfeon Record plak firmasının kataloglarda “Doğunun Caruso”su¹²⁰ diye, tanıtılan Hafız Yaşar Okur, münferit olarak Fasıl Heyeti haricinde iken plaklar doldurmuştur. Türk kayıt tarihinde yüz elliden fazla eser okuyarak en fazla plak yapmış sanatçılardan biridir. Hafız Yaşar’ın katalogda bulunan fotoğrafının altında şu bilgiler vardır: “Memleketimizin medar-ı iftihar olan Türkiye Cumhuriyeti reis-i cumhuru Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin ince saz takımından Hafız Yaşar Bey’in fabrikamıza okumuş olduğu muhtelif makamlarda gazeller, şarkı, kanto, marş ve sâire.”¹²¹

Dönemin imkânları çerçevesinde plak kayıtları yaklaşık üç dakika ile sınırlıydı. Bu bakımdan kayıt altına alınacak eserlerin kısaltılarak icra edilmesi gerekiyordu. Atatürk’ün dinlemekten hoşnut kaldığı eserler plaklara okunarak Hafız Yaşar ve Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti’nin hayatında önemli yer tutan mûsikî meclisi yaşatılmış, bir belge olarak arşivlere, koleksiyonlara girmiştir. Dede Efendi’nin Mahur bestesi, üç dakikalık mahdut sürenin gereği olarak iki mısrası hariç tutularak kısaltılmış ve bu şekilde plağa alınmıştır.¹²²

Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti, Cumhuriyet döneminde eski bir geleneği sürdürmüş, tıpkı Muzika-i Hümâyun, Ertuğrul Yatı Orkestrası gibi plaklar yapmıştır. Gerek orkestranın gerekse İncesaz Heyeti’nin anlaştığı ilk firma Columbia olmuştur. Hafız Yaşar idaresindeki İncesaz Heyeti bu firma için 12 plak kaydı (yani 24 eser) gerçekleştirmiştir. Bu kayıtlardan 5 tanesi ayrılmıştır. Hafız Yaşar Bey’le birlikte heyetin diğer hanendesi Abdülhalik Bey birer uşşak ve hicaz gazel seslendirmiş, bir gazeli de kürdîlihicazkâr makamında Hafız Mehmet Bey okumuştur. Bu kayıtlar arasında klasik besteler, şarkılar, peşrev ve saz semaîleri, bir zeybek havası, bir de Zühtü Bardakoğlu’nun santurla yapmış olduğu taksim yer almaktadır.

Aynı tarihlerde Riyaset-i Cumhur Muzika Şefi Viyolonist Zeki Bey idaresinde Riyaset-i Cumhur Orkestrası tarafından 3 plak kaydı gerçekleştirilmiştir. Bu kayıtlarda “İstiklâl Marşı”nın bir orkestra icrası, “Bir Güzel Kız Salıncakta” isimli orkestra eseri ve yine orkestra düzenlemesiyle Giriftzen Asım Bey’in “Rast Peşrevi” ile Dede

¹²⁰ Enrico Caruso, 1873 Napoli doğumlu, dünyaca ünlü İtalyan tenorudur. Gelmiş geçmiş en ünlü tenorlardan sayılır.

¹²¹ Ünlü, *Git Zaman Gel Zaman*, Pan Yay. İstanbul 2004, s.186

¹²² Cemal Ünlü, “Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti” konulu görüşme, İstanbul: 9 Haziran 2007

Efendi'nin “Şevkütarp Peşrevi” yer almaktadır. Orkestra, katalog ve plak etiketlerinde “Grand Orchestre Presidential” olarak tanıtılmıştır.

Bir yıl sonra Columbia'dan ayrılan Riyaset-i Cumhur Orkestrası, Sahibinin Sesi için plaklar yapmıştır. Firmanın kataloglarında “Orchestre de la Presidence de la Republique Turque” diye takdim edilen topluluk 5 plak kaydı gerçekleştirmiştir. Bu kayıtlar arasında yine “Rast Peşrevi”, “Rapsodi Oriental” başlıklı bir orkestra eseri “Sakarya”, “İzmir”, “İstiklâl”, Gazi Mustafa Kemal Paşa” marşlarıyla bir nihavent şarkı ve bir keman taksimi yer alır. Heyet az sayıda eseri de küçük bir plak firması olan “Türk Sesi” için gerçekleştirmiştir. Bu kayıtlarda taksimler, şarkılar ve Abdülhalik Bey'in okuduğu bazı gazeller yer almıştır.¹²³

Atatürk'ün geceleri konuklarının huzurunda yapılacak fasıl programını bizzat incelediğini, çoğu zaman ise bizzat icra edilecek şarkıları kendisinin belirlediğinden bahsetmiştik. Bu fasıllarda dördüncü veya beşinci sırada gazel okunması gelenek haline gelmişti. Bu uygulama gözetilerek Hafız Yaşar'ın gazeli, albümde 5. sıraya konulmuştur.¹²⁴

Refik Fersan da, Münir Nurettin'le beraber ve münferit olarak, Pathe Gromofon Şirketi, Sahibinin Sesi, Columbia firmalarına plak çalışmaları yapar. Refik Bey'in hatıralarında, yayınlanan plakların önemli bir bölümünün piyasaya siyah etiketli olarak sunulduğunu görüyoruz. O dönemde plaklara siyah etiket konulması, sadece yüksek sanatkârlara tanınan bir imtiyazdır.¹²⁵

5. İncesaz Heyeti Mensuplarının Ankara'daki İkamet Yerleri ve Çalışma Mekânları

Ankara yeni yeni kurulmaktadır. Memleketin yeni merkezi, başkenti, bünyesinde çalıştıracığı memurlar ve bürokratlar için henüz yerleşim mekânları oluşturamamıştır. Memurlar kendi imkânlarıyla birer ev kiralayıp oturmayı tercih etmektedir.

¹²³ Ünlü, “Yaver, Şu Sevdiğim Şarkıyı Çal”, Atatürk'le Bir Tren Yolculuğu adlı CD'nin Kitapçık Notları, STR yayıncılık, s.27

¹²⁴ Cemal Ünlü, “Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti” konulu görüşme, İstanbul: 9 Haziran 2007

¹²⁵ Bardakçı, a.g.e. s.152

Refik ve Fahire Fersan çifti, Ankara'nın Cebeci semtinde bir ev tutarlar. Ama o yılların Ankara'sında Cebeci tekin bir yer değildir. Bir gece Refik Bey evine giderken bir yankesici tarafından soyulur. Bunun üzerine kentin en gözde, en kalabalık semti olan Samanpazarı yakınlarında ev arar. Maliye Bakanlığı'nda muhasebe müdürü olan Kemal Ziya (Aktuna) Bey'in, Şengül Hamamı Sokağı'nda birkaç katlı büyük bir evi vardır. Refik Fersan alt katını kiraladığı bu eve taşınır. Kısa bir süre sonra Ankara'ya gelen Münir Nurettin de bu evde kalmaya başlayacaktır. Ev oldukça büyüktür ve o tarihlerde Ankara'da ev bulmak çok zordur. Münir Nurettin henüz bekârdır.¹²⁶

Yazının devamında, müzisyenlerin Şengül Hamamı Sokağına taşınmasıyla, Aktuna ailesinin yaşamının bir şenlik havasına büründüğü anlatılır. Evlerinde sık sık müzikli ve danslı geceler düzenlenir. İstanbul'dan gelerek yeni bir hayata başlamış olan genç devlet memurları eşleriyle bu davetlere katılırlar. O toplantılarda kâh alaturka söylenir, sazlar kemençeler çalınır; kâh gramofondan yükselen tangolarla dans edilir.

Burhanettin Ökte hatıralarında bu konuda ipuçları verir: 1925 senesinde, Ankara'nın her tarafında büyük bir samimiyet havası esirdi. Taşhan Pastanesi ile Samanpazarı Kahvesi, küçük memurdan umum müdüre kadar, Ankara'nın yegâne lüks mahfeli Ulus Meydanındaki Şule Kulübü de mebuslarla vekillerin toplanıp vakit geçirdikleri yerlerdi.

İkametgâh olarak Musevî mahallesinde derli toplu bir odası olana gıpta ile bakılır; hele birkaç arkadaş birleşerek iki üç odalı muntazam ev tutabilenler parmakla gösterilirdi. Bu samimi hava içinde kimsede kibir azamet bulunmaz, küçük bir memurun bir vekille yemek yediği beraber yemek yediği, devlet erkânından bir zatın Öksüzce mahallesinde bir odaya sığınan bir dostunu ziyarete gittiği pek sık olan vakalardandı.

Bir akşam dostlardan birinin evinde toplandık. Dertleşiyor biraz da demleniyorduk. Vakıt gece yarısına yakın... Hızlı hızlı kapı çalındı. Açtık; bekçi ve polisten müteşekkil bir kalabalık beni arıyorlar!

¹²⁶ Kulin, a.g.e. s.33

Riyaset-i Cumhuri Mûsikî Heyetine mensup sanatkârların akşamları evlerinden gayri bir yerde buldukları takdirde, muhakkak evlerine gittikleri yerin adresini bırakmaları usuldenmiş. Ben bunu bilmediğim için bir hayli aranmışım. Atatürk de muhakkak bulunmaklığım için emir vermişler. Derhal Çankaya yolunu tuttuk.¹²⁷

Riyaset-i Cumhuri Fasıl Heyeti mensupları, bir süre Cebeci'deki bir hastanede misafir edilmişlerdir. 27 Nisan 1924 tarihinden itibaren resmî olarak Ankara'da çalışmalarına başlayan orkestranın bir kısmı; İstasyon binasında, bir kısmı da Musevi mahallesindeki ayrı bir dairede yerleşmiştir.

Eldeki kaynaklarda ve hatıratlarda sazandelerin çalışma mekânlarından detaylı bir şekilde bahsedilmemektedir. Bunun yanında Refik Fersan'ın anlattıklarına göre, Fasıl Takımı mensuplarının statü itibarıyla asker olmalarından dolayı mesai günlerinde sabah 9'dan itibaren kışlada içtimaa mecbur olduklarını müşahede ediyoruz.¹²⁸

Gazimihal ise, "Eskicioğlu Mescidi karşısındaki iki odalı evde hem yatıp kalkılıyor, hem de çalışılıyordu" demektedir."¹²⁹

6. Fasıl Heyeti'nin Ortadan Kalkması

Eldeki kaynaklarda ve dönemi tasvir eden hatıratlarda fasıl heyetinin lağvedildiğine veya bir şekilde görevine son verildiğine dâir herhangi bir açıklama bulunmuyor.

Cemal Ünlü'ye göre Fasıl Takımında bir erime söz konusu oldu. Emekli olan ve ya heyetten ayrılan sanatkârların yerine yenisi alınmadı. En son 1936 yılında Atatürk'ün hastalığının iyice belirginleştiği dönemlerde Fasıl Heyeti işlevsel açıdan silik bir hale gelmişti. Bu birimde vazife yapan sanatçıların Orkestra'ya veya bir başka memuriyete, hususiyetle de Radyo'ya yönlendirilmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir.¹³⁰

¹²⁷ Ökte, "Atatürk'ten Hatıralar", Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı: 5, s.8

¹²⁸ Bardakçı, a.g.e. s.150

¹²⁹ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s.145

¹³⁰ Ünlü, "Riyaset-i Cumhuri Fasıl Heyeti" konulu görüşme, İstanbul: 7 Mayıs 2007

Gönül Paçacı ise, “Hafız Yaşar’ın 1930’da emekli olmasından, 1934-36 arasında radyo yayınlarından Türk müziğinin kaldırılmasından ve Atatürk’ün ölümünden sonra, heyetin işlevi yavaş yavaş sona ermiştir.” demektedir.¹³¹

Bu sanatkarların birçoğu daha sonraki yıllarda Türkiye Radyolarında uzun yıllar görev yapmışlardır.¹³²

Burhanettin Ökte ise, Atatürk’ün çevresinde bulunan insanlarda son zamanlarda (1928) bir Türk mûsikîsi düşmanlığı başladığını ifade ediyor ve “Neden?” sorusuyla bu mevzua açıklık getirmeye çalışıyor:

“Atatürk’ün ne kadar yüksek bir heyecan taşıdığını bilmem tarife lüzum var mı? Paşa’yı heyecanlandıran hadiselerin başında muhakkak ki mûsikî, hem de bizim mûsikî gelirdi. Ata, köşkte bizim bulunduğumuz geceler ekseriya geç vakte kadar oturur, fakat fasıl heyeti bulunmadığı akşamlar daha erken istirahata çekilirdi. Biz elimizden geldiği kadar Paşa’nın sıhhatini korumak gayesiyle sık sık salondan çıkar, köşkün münasip yerlerinde beklerdik. Seryaver Rusuhi Bey, Paşa’nın arzusuna göre vaziyeti idare eder, Paşa fazla ısrar etmezse biz köşkü terk ederdik. Bu yüzden Paşa’dan azar dahi işittiğimiz olurdu, fakat gaye Atatürk’ün sıhhatini korumaktı.”

Burhanettin Bey daha sonra, birçok eseri neşesiz, isteksiz çaldıklarını, bu hareketin Gazi’yi Fasıl Heyeti’nden ve sâzendelerinden bir müddet için de soğuttuğunu anlatır. Atatürk’ün bu hoşnutsuzluğundan istifade eden Santurî Zühtü Bardakoğlu, Kanunî Vedat ve Neyzen Burhanettin vazifelerinden istifa ederler. Grubun şefi Hafız Yaşar Okur ise tekaütlüğünü talep etmek suretiyle Riyaset-i Cumhuriyet Heyeti’nden hep beraber ayrılırlar.¹³³

¹³¹ Paçacı, a.g.m. s.15

¹³² Özalp, s.62

¹³³ Ökte, “Atatürk’ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı:15, s.23

II. BÖLÜM

RİYASET-İ CUMHUR ORKESTRASI VE BANDOSU

1. Orkestra ve Bando'nun Kurumsal Yapısı

Mehterhâne'nin, Yeniçeri Ocağı ile birlikte kapatılmasından sonra yerine kurulan Muzika-i Hümayûn bünyesinde Batı müziği formunda icralara göre donatılmış bir orkestra da bulunuyordu.

Saray Orkestrası saltanatın kaldırılmasından sonra halife seçilen Abdülmecit Efendi'nin makamına bağlanmış, adı Makam-ı Muâlla-yı Hilâfetpenâhî Mûsikî Heyet-i Orkestrası olarak değiştirilmişti.¹³⁴ Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı Orkestrası, Muzika-i Hümayûn'dan yani Saray Bandosu ve Orkestrasından doğmuştur.

Bando, bir asırlık tarih boyunca tam bir üvey evlat muamelesine katlandı. İşte böylesine bir durumdan kurtulup yepyeni bir devrime kavuşulmasını temin edebilecek bir müessire ihtiyaç vardı. O müessire de Cumhuriyet çağının açılması oldu. Mustafa Saffet Atabinen'in isteyip de tahakkuk ettiremediği modern armoni muzikamızın en olgun bir programla işe koyulabilmesi Mustafa Kemal Atatürk çağının müzik devrimi rejiminde ve o devir gençliğinden yetişen yeni muzikacıların genişletebildiği kadro sayesinde mümkün oldu.¹³⁵

Bando'nun şefi Yarbay Vali Kanık idi. Orkestra'ya göre bandonun ikinci planda kalışı Cumhuriyet'in müzik politikalarıyla yakından ilgili olabilir. Halka senfoni orkestrası konserlerinin tanıtılması ve cazip gösterilmesi amacı bunun yanında müziğin sadece bandodan ibaret olmadığının ispatı adına bir yenilik halinde bu yol tutulmuş oluyordu.

1935 yılında İhsan Küncer'in şefliğe getirilmesiyle bando, Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası adıyla geniş bir repertuar seslendirmiş, bir nevi senfonik orkestra

¹³⁴ Aracı, a.g.e. s.230

¹³⁵ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s.142

özelliğini kazanarak radyoda düzenli konserler vermiştir. 1963'te Karakuvvetleri Armoni Müzikasına dönüşmüştür.¹³⁶

Gizlice trenlere taşınan levazımat tam 4 vagonu doldurmaktadır. Ankara'da ilk durakları, istasyonun ambarı olur. Ve kolları sıvayarak, yeni başkentin bağrında ilk senfonik konseri verirler. Tarih 11 Mart 1924'tür. Yer, Milli Sinema'dır.

Önceleri Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı iken 1932'de Milli Eğitim Bakanlığı'na geçmiştir. Kuruluşu II. Mahmut dönemine uzanan bu orkestra, günümüzde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olarak devam etmektedir.¹³⁷

Müessesenin askerî bir idareye bağlı bulunması düşüncelerinin etraflıca tahakkukuna mani idi. Çünkü askerî muzikacılığın gayesi farklıdır, kadrolar tamamıyla ayrıdır. Neticede Zeki Bey'in girişimleriyle Orkestra, Milli Savunma Bakanlığından ayrılarak Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. Bunun yanında Bando'nun kuvvetli elemanlarını da alan Zeki Bey bunların da Milli Eğitim Bakanlığı idaresine geçmesini sağlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülen kanunlaşarak personelin maaş miktarları dâhil tabi olacakları kanun ve yönetmelikleri belirlemiştir.¹³⁸

Ankara'ya nakledilerek Cumhurbaşkanlığı kadrosuna alınan kurumun Batı müziği şubesi Cumhurbaşkanlığı Orkestrası ve Bandosu olarak ikiye ayrıldı. Türk Mûsikîsi sanatkârları Cumhurbaşkanlığı Fasil Heyeti bünyesinde istihdam edilmişlerdi.¹³⁹

1933'e kadar Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti adı altında faaliyet gösteren topluluk o tarihten itibaren Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası ve Cumhurbaşkanlığı Armoni Müzikası olarak ikiye ayrılmıştır. Orkestra Milli Eğitim Bakanlığına, Armoni Müzikası ise Milli Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.¹⁴⁰

Muzika-i Hümâyun döneminde II. Meşrutiyet'e kadar orkestra üyelerinin tümü Türk olmasına karşın, şefler yabancıydı. Topluluğun ilk Türk şefi, 1917'ye kadar bu görevi yapmış olan Saffet Bey'dir. Onu izleyen Osman Zeki Üngör'den sonra, 1934'te

¹³⁶ Gönül Paçacı, a.g.m. s.15

¹³⁷ Paçacı, a.g.m. s.15

¹³⁸ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, III-10-a-1/42/4-51. Ayrıca bkz. ek: 11

¹³⁹ Özalp, a.g.e. s.62

¹⁴⁰ Vural Sözer, *Müzik Ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, Atlas Kitabevi, Tan Gazetesi Matbaası, İstanbul 1964, s.88

kısa bir süre Adnan Saygun şeflik yapmış, 1935'te ünlü Alman şef ve müzikolog Dr. Ernst Praetorius getirilmiştir. Praetorius'un ölümüyle şefliğe Hasan Ferit Alnar atanmıştır.¹⁴¹

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar ve Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti Kumandanı Zeki Üngör tarafından 1 Eylül 1924'te Ankara Cebeci'de Mûsikî Muallim Mektebi* açıldı. Mûsikî Heyeti üyelerinden bir bölümü bu yeni okulda müzik öğretmeni olarak görev yapmaya başladılar.¹⁴²

Kuruluş talimnamesinde okulun amacının “lise ve orta mekteplerle bilimum muallim mektepleri için mûsikî muallimi yetiştirmek” olduğu belirtildiği halde Mûsikî Muallim Mektebi, orkestraya eleman yetiştirme amacına yöneldi ve bu durum 1934'e kadar sürdü.¹⁴³

Muzika-i Hümayûn'da olduğu gibi Riyaset-i Cumhur Orkestrası sanatkârları askerî statüde bulunuyordu. Hepsi üniformalı ve rütbeli birer askerdi.¹⁴⁴ Askerî disiplin ve düzenin dışına çıkan sanatçıların cezalandırıldığını görüyoruz.¹⁴⁵

Günümüzde devlet senfoni orkestraları Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Müdürlüğüne bağlı birer kurumdur. Buna rağmen orkestraların yönetimi bir ölçüde

¹⁴¹ Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, s.173

* Mûsikî Muallim Mektebi: Ankara Devlet Konservatuarının temelini oluşturan Mûsikî Muallim Mektebi 1 Eylül 1924 yılında Cebeci'de açıldı. Cumhuriyetin önem verdiği konulardan olan müzik ve sahne sanatlarında Batı tarzının benimsenmesiydi. Bu çerçevede devlet sınav açarak öğretmen olarak yetiştirilmek üzere Avrupa'ya öğrenci gönderdi. Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve Badosu üyelerinden bir bölümü bu okulda öğretmen olarak göreve başladı. Okulun kuruluş talimnamesinde amacının “lise ve orta mekteplere öğrenci yetiştirmek” olduğu belirtilse de, müessese orkestraya eleman yetiştirme amacına yöneldi. 1934 yılında Milli Mûsikî ve Temsil Akademisi teşkilatı kanunuyla okul Mûsikî Muallim Mektebi, Filarmonik Orkestra ve Temsil Bölümü'nden oluştu. 1938'de yeniden düzenlenen okul, bir bölüm olarak Gazi Eğitim Enstitüsü'ne bağlandı. Dönemin Milli Eğitim Bakanlığı mimarlarından olan Dr. Ernest Egli, Dört bin sekiz yüz kırk yedi metrekarelik bir alan içerisine Mûsikî Muallim Mektebi projesini hazırlamıştır. Proje içeride bir avlusu bulunan bir medreseden esinlenerek hazırlanmıştır. Avlunun orta yerinde mermerden yapılmış sade güzel bir havuz ve şadırvan mevcuttur. Avlunun içi ve giriş zemini Ankara Taşı ile döşenmiştir. Giriş duvarlarına ise okulun baş harfleri olan M. M. M harfleri kazınmıştır. Bu tarihi yapı günümüzde Mamak Belediyesi tarafından kullanılmaktadır.

¹⁴² Selânik, a.g.e. s.293

¹⁴³ Cumhuriyet Ansiklopedisi, Yapı Kredi Yay. C. 1, s.46

¹⁴⁴ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, (CA) III-10-a-1/42/4-49. Ayrıca bkz. ek: 10

¹⁴⁵ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, (CA) IV-19-d/78/11. Ayrıca bkz. ek: 12

özerktir. Orkestralar yöneticilerini kendileri saptar, orkestra üyelerinden oluşan genel kurul, yılda bir kez toplanarak orkestranın yönetim kurulunu seçer. Beş kişilik yönetim kurulu, kendi içinde iş bölümü yaparak orkestra müdürünü müdür yardımcısını ve yönetsel işlerden sorumlu olan öteki üyeleri belirler.¹⁴⁶

2. Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve Bandosu'nun Kadrosu

Gazi, Ankara'da henüz bir lokanta, bir otel bulunmadığı zamanlarda, Avrupa'ya müzik, resim, heykel tahsil etmeleri için talebeler göndertmişti. Devlet Konservatuarı, Riyaset-i Cumhur Orkestrası, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi gibi fidelik kuruluşlar, birinci sınıf yabancı uzman ve sanat adamlarıyla donatılmıştı. Çünkü Atatürk, bu memleketin ancak bilim ve sanat alanlarında üretkenliğin gelişimiyle kalkınabileceğine inanıyordu.¹⁴⁷

Batı müziği eğitimini yerinde almaları amacıyla yurt dışına öğrenci gönderilmeye başlanır. 1924 yılının sonbaharında Ekrem Zeki Ün, Cezmi Erinç ve Ulvi Cemal Erkin Paris'e gönderilirler. Daha sonra da 1926'da Necil Kâzım Akses, 1927'de Hasan Ferit Alnar Viyana'ya; 1928'de Cevat Memduh Atlar Leipzig, Ahmet Adnan Saygun Paris, Halil Bedii Yönetken Prag'a gönderilmiştir. Bu yıllarda Nurullah Şevket Taşkiran ve Bayan Afife de Avrupa'da şan eğitimi alırlar. Bu gençler 1932'dan itibaren yurda dönerek Mûsikî Muallim Mektebi'nde göreve başlar ve genç Cumhuriyet'in yeni müzik yapısına katkıda bulunurlar.¹⁴⁸

Burada orkestranın gelişimi adına büyük çalışmalara imza atmış orkestra şeflerinin ve ehemmiyetli sanatçıların biyografilerini incelemek yerinde olacaktır. Bunun dışında dönemin ilk sanatkârlarının isimleri ekler bölümünde mevcuttur. (Bk. Ekler, s.11)

2.1. Osman Zeki Üngör

Zeki Bey 1880 yılında Üsküdar'da doğmuştur. Şekerci Hacı Bekir ailesinden Hüseyin Bey'in oğlu ve Muzika-i Hümâyundaki "*fasl-ı cedit*"i kuran santurî Miralay Hilmi Bey'in torunudur. On bir yaşında kaydolduğu Muzika-i Hümâyunda büyük bir

¹⁴⁶ Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, s. 172

¹⁴⁷ Vedat Nedim Tör, *Yıllar Böyle Geçti*, Milliyet Yay. İstanbul 1976, s.81

¹⁴⁸ Paçacı, a.g.m. s.15

istidatla çalışmaya başladı. Abdülhamit'in dikkatini celbettiğinden, Aranda Paşa ile viyolonist Vondra Bey'den dersler alması irade olundu. Onların yanında çalışarak başarılı ilk Türk konser kemancısı yetişti. Viyolonselci Cemil Arif Bey'le birlikte viyolonist olarak müziksever sosyetenin takdirlerini erkenden toplamış, muhitin iyi müzisyenleriyle tanışıp az zamanda varlığını göstermişti. Opera orkestrasında hocası Vondra Bey yerine başkemancı tayin edildi. Padişaha sık sık verdiği keman konserleri daima taltifle karşılanıp, rütbesi genç yaşta binbaşılığa kadar yükseldi.¹⁴⁹

Meşrutiyetin tasfiye kanunuyla mülazımlığa indirildi. Saffet Bey'in tatbik ettiği yeni muzika teşkilatında orkestra kısmının birinci sınıf rütbesiyle yine başkemancılık rahlesine oturdu. Zeki Bey, yaşının ilerlemesi dolayısıyla orkestradan ayrılan viyolonselci Cemil Bey'in yerine kısım muallimliğine terfi ettirildi. Zeki bey eldeki elemanlarla ve repertuarla iş görmeye başladı. Saffet Bey bando işlerini düzenleyip orkestrayı ele alınca, Zeki Bey'in orkestra çalışmaları resmî ziyafetlerin haricinde haftanın birkaç gününde yapılan saray nöbetlerine inhisar eder oldu. O arada hususî keman dersleri de veriyor, ayrıca maarif okullarında öğretmenlik ediyordu.

O yıllarda İstanbul'a gelen iki Alman orkestrasıyla bir Macar orkestrası da senfonik konserleriyle saray orkestrasının kalkınmasına öncülük etti. "Kızıl Ay" menfaatine olarak mezkûr orkestraların verdiği konserlere karşılık "Kızıl Haç" teşkilatı yararına Orta Avrupa şehirlerinde orkestramızın bir konser gezisine çıkmasını 1917'de başta Talat Paşa olmak üzere İttihat ve Terakki hükümeti kararlaştırdı.¹⁵⁰

M. Nazmi Özalp, Zeki Üngör yönetimindeki konserin Almanlar tarafından beğenilmediğini, sanatkârlardan ısrarla Türk Mûsikîsi örnekleri istendiğini, o dönemde ülkemizde Batı müziğinin kısa sayılabilecek bir geçmişi olması münasebetiyle henüz emekleme durumunda olduğundan bahisle "Avrupalıların bu konserleri beğenmemelerinden daha tabii bir şey olamazdı." der.¹⁵¹

¹⁴⁹ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s.131

¹⁵⁰ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s.138

¹⁵¹ Özalp, a.g.e. s.68

Musiki Muallim Mektebi Konservatuarın temelini oluşturmuştur. 1928'de üstün sanat yeteneği olan gençlerin Avrupa'da müzik öğrenimi yapmalarını sağlayan Kanunun çıkarılmasında önemli katkısı oldu.

Mûsikî Muallim Mektebi'nin kurulmasında önemli rol oynayan Üngör; 1924–1934 seneleri arasında bu okulun müdürlüğü vazifesinde bulundu. 1934 senesinde emekliye ayrılan Üngör; bir müddet de Teşvikiye Caddesi'nde Maçka Palas'ta oturmuş, 1958 senesinde de İstanbul'da vefat etmiştir. Cenaze töreninde özel izinle İstiklal Marşı çalındı.¹⁵²

Zeki Bey, Ankara'da bulunduğu yıllarda çok geniş müzik faaliyetlerinde bulunmuştur. Mûsikî Muallim Mektebi'nde birçok talebe yetiştirmiştir.¹⁵³

İstiklal Marşı'nın yanı sıra çoğunluğu marş türünde birçok bestesi bulunan sanatçının cenazesi askeri bando tarafından İstiklal Marşı çalınarak Karacaahmet'te toprağa verildi.¹⁵⁴

İstiklal, Acem, Aşiran Asakir-i Şahane, Büselik Semai Hamidiyye (Şeh-i alem, meh-i enver Hünkar'ım sensin), İlim, Azm-ü Ümid, Töre, Toprak, Çocuk, Cumhuriyet Marşları, çocuk şarkıları besteledi. Bestelerinde Türk Musikisi ve ruhu ile hiçbir ilgi yoktur. Esasen Marşlar dışında bir şey yapmamıştır ve yabancı motifler kullanma ihtiyacını duyduğu için gerçek bestekâr olmadığı ortaya çıkar. İstiklâl Marşı, güftesinin ihtişamı ile alâkası olmayan prozodi hataları bulunan, güfte ile alâkasız bir parçadır. İstiklâl Marşı olarak 1924'e kadar yarı resmî, 1930'a kadar resmen Ali Rifat Çağatay'ın bestesi çalınırken marş 1930'da Zeki Üngör'e besteletilmiştir. Bilindiği gibi Akif'in bu şiiri, İstiklâl Marşı olarak o devirde pek çok bestekâr tarafından bestelenmiştir ve içlerinde güzel olanlar da vardır. Aynı yıllarda Ahmet Cemalettin Çinkılıç o harikulâde sancak (Sakarya) (Hürmet sana ey şan dolu sancağım) Marşı' nı besteleyebilmiş ve içine Türk maşeri dehasını aksettirebilmiştir.¹⁵⁵

¹⁵² <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=678> (12 Haziran 2007)

¹⁵³ Muhiddin Nalbandoğlu, *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, Cem Yay., İstanbul 1964, s.167

¹⁵⁴ http://www.ata.boun.edu.tr/chronology/kim_kimdir/osman_zeki_ungor.htm (1 Ağustos 2997)

¹⁵⁵ Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Mûsikî Ansiklopedisi, 2. Cilt, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara Başbakanlık Basımevi. 1990, s. 471.

2.2. Hasan Ferit Alnar

11 Mart 1906'da İstanbul'da doğdu. Müziğe küçük yaşta kanun çalarak başladı. Bunun yanı sıra Hüseyin Saadettin Arel ile armoni, Edgar Manas ile kontrpuan ve füğ çalıştı. 16 yaşında iken girdiği Darüt-talim-i Mûsikî adlı topluluğun usta kanun çalıcısı olarak tanındı. 20 yaşındayken 10 kadar saz semaisi yayınlandı. 1927'de sonuna yaklaştığı mimarlık öğreniminden vazgeçerek Viyana'ya gitti. Orada devlet müzik akademisinde Joseph Marx'ın kompozisyon sınıfına girerek 1929'da diploma aldı. Aynı yıl Oswald Kabasta'nın yöneticilik sınıfına katıldı. Akademinin yüksek bölümünden 1932'de mezun olan Alnar yurda dönerek İstanbul Belediye Konservatuarına öğretmen, şehir tiyatrosu orkestrasına da yönetici atandı. 1936'da Ankara'ya yerleşince Devlet Konservatuarına Korepeditör, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına şef yardımcısı oldu. 1937'de konservatuara kompozisyon öğretmeni oldu ve bu göreve 1946'da Dr. Praetorius'un ölümüyle Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası şefliğine atanıncaya kadar devam etti. 1952'de hastalık nedeniyle orkestradan ayrıldı. Konservatuardaki derslerine döndü. Alnar uzun süre Avrupa'da Viyana Senfoni Orkestrası, Münih Filarmonisi ve Stuttgart Radyo orkestrası gibi toplulukları konuk şef olarak yönetti. 1964'te Ankara'ya yerleşti. Bestecilik etkinliklerinin yanı sıra sağlık durumunun elverdiği ölçüde Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını ve Devlet Operası temsillerini yönetti. 27 Temmuz 1978'de Ankara'da öldü.¹⁵⁶

Dünya müzikçileri arasında geleneksel müzikten gelerek evrensel müziğe geçen ve bu alanda uluslar arası başarılar elde eden besteciler pek azdır. Alnar bu yükselişin ender temsilcilerindendir. Gençliğinde kanun virtüözü olarak tanınmış ve daha sonra Batı müziğine yönelmiştir. Ferit Alnar yapıtlarında geleneksel sanat müziği makamsal sistemi ve ritmik yapılarından yararlanmaya yönelerek Türk müziği ve çağdaş müzik dilini başarıyla birleştirmiş sergilediği özgün deyişle yaratıcılıkta ayrı bir yer tutmuştur.¹⁵⁷

2.3. Ahmet Adnan Saygun

“Türk Beşleri” olarak adlandırılan bestecilerimiz, Cumhuriyetimizin müzik alanındaki ilk temsilcileridir. Adnan Saygun, bu kapsamda Atatürk'ün müzik planında

¹⁵⁶ Selânik, a.g.e. s.299

¹⁵⁷ Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, s. 63

gerçekleştirdiği atılımların bir simgesidir. Çünkü o sadece bir besteci değil, değerli bir düşün adamı, etnomüzikolog ve kompozisyon öğretmenidir.¹⁵⁸

7 Eylül 1907’de İzmir’de doğan ve 6 Ocak 1991’de İstanbul’da ölen Ahmet Adnan Saygun, ilk müzik derslerini ortaokula başladığı zaman müzik öğretmeni İsmail Kuşçu’dan aldı. On üç yaşında iken onun önerisi ile Rosati’nin piyano öğrencisi oldu. Bu arada Fransızca kitaplar yardımıyla armoni ve kontrpuan çalıştı. 1922’de Macar Tevfik Bey’in, 1923’te Hüseyin Saadettin Arel’in öğrencisi oldu. 1925’te İzmir ilkokulları müzik öğretmenliğine atandı. 1928’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın açtığı sınavı kazanarak Paris’e gitti. Orada Scola Cantorum’da Vincent d’Indy ile kompozisyon, Mme Eugène Borrel ile armoni ve kontrpuan, M. Eugène Borrel ile Fugue ve kompozisyon, Souberbielle ile Org müziği, Amedé Gastoué ile Gregor ezgisi çalıştı.¹⁵⁹

Bu yıllarda meslekî arayışlar içerisinde olduğunu şöyle anlatıyor: “Bir yılsonunda ben 15–20 çeşit iş yapmıştım. Her girdiğim yerden ayrılıyordum. Bana nota satan bir dükkân açması için babama rica ettim. Babamın arkadaşları benden umutlarını kesmişler, yazık bu çocuktan artık hayır gelmez diyorlar. Babam üniversiteye girmem için ısrar ediyor, gitmem diyorum. Nota ve kitap satmak için direniyorum. Babam çaresiz. Sonunda İzmir’de Beyler Sokağı’nda bir dükkân açtık. Ben, nota almak isteyenler dinlemek, denemek isterler, piyano da çalmak gerek, diye piyanomu da dükkâna getirdim. Artık kendi dünyama kavuşmuştum. Sabah 7’de geldiğim dükkânda gece yarısına kadar piyano çalardım. Gelenlere de ne isterlerse yok derdim. Kalkmazdım bile piyanodan. İşte ilk kompozisyonlarımı ben o günlerde yaptım... Dükkân 1924’te açıldı ve 1925’te iflas ederek kapandı.”¹⁶⁰

1931’de yurda dönen bestecimiz Ankara’da Mûsikî Muallim Mektebine kontrpuan öğretmenliğine getirilmiş ve bu dönemde besteler yazmaya başlamıştır. 1934’te Riyaset-i Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası’nın şefliğine atanan Saygun, kısa bir

¹⁵⁸ Say, *Türkiye’nin Müzik Atlası*, s. 64

¹⁵⁹ Selânik, a.g.e. s. 302

¹⁶⁰ Ancan Özasker, *Muzika-ı Hümâyun’dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına*, http://www.beethovenlives.net/ahmed_adnan_saygun.htm

süre sonra bu görevi bırakmış ve 1936'da İstanbul Konservatuarına geçerek öğretmenliği sürdürmüştür.

1939 yılında Cumhuriyet Halk Partisine müzik danışmanı olmuş, Halkevlerinde müfettişlik yapmaya başlamıştır. Böylece Türkiye'nin çeşitli bölgelerini dolaşarak halk müziğimiz üzerinde bilgisini derinleştirme imkânı bulmuştur. Bu uğraşların yanı sıra 1942'de ilk büyük yapıtı olan Yunus Emre Oratoryo'sunu tamamlayan Saygun, yapıtın dünya prömiyerini gerçekleştirmiştir. İngilizce, Fransızca, Almanca ve Macarca'ya çevrilen oratoryo, 1947'de Paris, 1958'de New York'ta ikişer kez; sonraki yıllarda Budapeşte, Viyana, Bremen, Berlin ve Vatikan'da yorumlanmıştır.¹⁶¹

1934 yılında İran Şahı Türkiye'yi ziyarete geldiğinde, Atatürk için yeni Türk toplumunun temeli olan inkıpların tanıtılması bakımından önemli bir fırsat ortaya çıktı. Atatürk büyük önderlere özgü önsesisi ile amacına ulaşmak için en etkili gücü, müziği kullanmak niyetindeydi. Konusunu bizzat kendisi vererek bir opera bestelenmesini istedi. "Özsoy" adı verilen bu opera, Türk Milleti'nin doğuşunu, İran ve Türk milletlerinin kökü uzak tarihe dayanan kardeşliğini ifade etmekteydi. Böylece komşu ülke ile dostluk bağları pekiştirilirken, Cumhuriyet Türkiye'si'nin de temel değerleri tanıtılacaktı. İran şahının gelmesine tam bir ay vardı. Münir Hayri Egeli tarafından yazılan libretto, Saygun tarafından kısa zamanda bestelendi. Sıra provalara gelmişti. Riyaseti Cumhur Orkestrası Şefi Zeki Üngör çalışmalarda gereken yardımı göstermiyordu. Bir operayı teşkil edecek solistler ve koro elemanları yoktu. Provaları yakından takip eden Atatürk, Türk Ocağındaki locasından Zeki Beyin genç Saygun'a çıkarttığı zorluklara bizzat şahit oldu. Öfkelendi. "Bu bir devrim hareketidir" diyerek Zeki Üngör'ü orkestranın başından uzaklaştırarak, şefliğe genç Saygun'u getirdi. Orkestranın yaylı sazlar grubu İstanbul'dan Cemal Reşit Rey'in kurmuş olduğu yaylı sazlar orkestrası ile takviye edildi. Borulu sazlar grubu da Ankara'daki asker bandolarından sağlandı. Koro Ankara Kız Lisesi, İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Terbiyesi Bölümünden nota bilmeyen öğrencilerle kuruldu. Solistler Nimet Vahit, Nurullah Taşkiran, Semiha Berksoy ve Halil Bedii Yönetken idi. Saygun, "O heyecan içinde Özsoy'u değil bir ayda, 15 günde yaz deseler yazacaktım" demektedir. Özsoy'un başarısı üzerine Atatürk, Saygun'dan ikinci bir opera

¹⁶¹ Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, s. 65

bestelemesini istiyor. Konu yine Atatürk'ün, insanı yeniden yaratma fikri, bir büyük önderin yeni bir ulusu yaratışı, yeni Cumhuriyet insanının doğuşu, Saygun'un eşsiz müziği ile "Taşbebek"te ifadesini buluyordu.¹⁶²

Saygun 1942 yılında müzik yaşamının en önemli eseri olan "Yunus Emre Oratoryosu"nu altı aydan kısa bir zamanda tamamladı. Eserin ilk seslendirilmesi ancak dört yıl sonra gerçekleşti.¹⁶³

Tüm bu sanatsal üretkenliğin neticesinde uluslararası ün kazanan bestecimiz 1947'de seçildiği Uluslararası Halk Müziği Konseyi yönetim kurulu üyeliğinin yanı sıra, Türkiye'de 1948'de İnönü armağanını; 1949'da Fransa Eğitim Bakanlığı'nın Palmes Académique nişanını; 1955'te Almanya'nın Friedrich Schiller madalyasını; 1958'de İtalya'nın Stella Della Soliderieta madalyasını; Sibelius Kompozisyon madalyasını almıştır. Bestecimiz 1971 yılında Devlet Sanatçısı unvanıyla, 1981'de Atatürk Sanat Armağanıyla onurlandırılmıştır.¹⁶⁴

2.4. Ekrem Zeki Ün

Zeki Üngör'ün oğlu Ekrem Zeki Ün, 1910'da İstanbul'da doğdu. 1987 yılında İstanbul'da öldü. Müziğe 4 yaşındayken babasından aldığı keman dersleriyle başladı. 1924'te Milli Eğitim Bakanlığı'nın bursuyla gittiği Paris'te Ecole Normale'de Musique'de Jacques Thibault, Alexandre Celier, George Dandelot gibi öğretmenlerden altı yıl eğitim gördü. 1930'da yurda dönen Ün, Riyaset-i Cumhur Senfoni orkestrasına keman üyesi, Mûsikî Muallim Mektebine de keman öğretmeni atandı. 1934'te İstanbul Eğitim Enstitüsüne öğretmen oldu. 1938'de piyanist Verda Ün ile evlenen sanatçı 1945'te Eğitim Enstitüsündeki görevinin yanı sıra İstanbul Belediye Konservatuarına da öğretmen olarak atandı. Burada kurduğu okul orkestrasıyla periyodik konserler vermeye başladı. Ekrem Zeki Ün, İstanbul Şehir Orkestrasının konserlerine de konuk yönetici olarak katıldı.¹⁶⁵

¹⁶² Ancan Özasker, Muzika-ı Hümâyun'dan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına, http://www.beethovenlives.net/ahmed_adnan_saygun.htm (24 Şubat Cumartesi 2007)

¹⁶³ Olcay Koçak, *A. Adnan Saygun*, Kastaş Yay. İstanbul 2005, s.25

¹⁶⁴ Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, s. 65

¹⁶⁵ Selânik, a.g.e. s. 305

Fransa’da öğrenciyken besteler yapmaya başlayan sanatçı, ilk yıllarda Fransız müziğinin etkisi görülür. 1934’ten sonra makamsal müziğimizden yararlanmışır. Ün’ün eğitimciliği de önem arz eder. Sadece konservatuarda değil, İstanbul’daki öğretmen okulunda, hatta ortaokul ve liselerde eğitimci olarak çalışmıştır.¹⁶⁶

2.5. Veli Kanık

1881 yılında İzmir’de doğan Veli Kanık 1953’te ölmüştür. Hamidiye Sanayi Mektebinden mezun olmuş, 15 yaşında Muzika-i Hümayun’a alınmak üzere Zati Bey tarafından İzmir’den çağırılmışır. Çalışkanlığı ile kısa sürede solist klarnetlik hakkını kazanmış ve kendinden daha üstün rütbeliler yerlerini ona bırakmıştır. Sarayda verilen bir ziyafette bando refakatindeki solosu, şef Aranda Paşa’nın dikkatini çekmiş, ertesi gün de onun piyano refakatiyle bir konçerto çalmıştır. Bunun üzerine orkestrada kendisine seçkin bir yer edinmiştir. 1911’de İstanbul Darülaceze Bandosu’nu kurmuş, 1923’te Daülelhan’da vazife almıştır. 1924’ten 1929’a kadar Mûsikî Muallim Mektebi’nde teori ve klarnet dersleri vermiştir.¹⁶⁷

1932’de Bando komutanlığına atanan Kanık, 1935’te yaş haddinden emekli olmuştur.¹⁶⁸

Emekliliğinden sonra İstanbul Radyosu’nda çeşitli görevlerde bulunmuştur. Şair Orhan Veli’nin babasıdır.

2.6. İhsan Küncer

1898 yılında İstanbul’da doğdu. 1907’de Muzika-i Hümayun’a girdi, solist klarnetçi olarak yıllarca çalıştı. Ankara Mûsikî Muallim Mektebi’nde piyano öğretmenliği yaptı.¹⁶⁹

Mûsikî Muallim Mektebi’nin kurucuları arasındadır. Küncer 1933’te Paris’e gönderilmiş Scola Cantorum’da iki yıl öğrenim yapmıştır. “Askerî müzik orkestrasyonu” ve “trankripsiyon” alanlarında uzmanlık eğitimin tamamlayan sanatçı,

¹⁶⁶ Say, *Türkiye’nin Müzik Atlası*, s. 73

¹⁶⁷ Sadi Günel, *Sanatkârlar Dünyası*, Karaelmas Basımevi, Tarihsiz, Zonguldak, s.435

¹⁶⁸ Say, *Türkiye’nin Müzik Atlası*, s.255

¹⁶⁹ Günel, a.g.e. s.434

1935'te yurda dönerek Cumhurbaşkanlığı Bandosu şefliğine atanmış, bandonun çalgı gruplarını Avrupa'daki örneklerine göre düzenlemiş, topluluğa yeni bir kimlik kazandırarak senfonik yapıtlar seslendirilmesine katkıları getirmiştir.¹⁷⁰ Künçer 1963 yılında ölmüştür.

3. Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve Bandosu'nun Faaliyetleri

Orkestra, Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'nin esas unsuru ve çekirdeği konumundaydı. Bando ve Fasıl Heyeti Zeki Bey'in kumandası altında görev yapmaktaydı. Bir yanda genç Cumhuriyetin kültür ve sanat politikalarını yansıtmaya, bu yönde öncülük etmesine büyük önem veriliyordu. Mûsikî alanında yapılacak yeniliklerin Cumhuriyet devrimlerini tamamlayacağı fikri yaygınlık kazanmıştı.

Orkestra, Batı müziği icralarına göre düzenlenmiş durumdaydı. Atatürk Türk mûsikîsinin en iyi şartlarla korunmasını ve geliştirilmesini istiyor, batı mûsikîsini de seviyor ve hoşlanarak dinliyordu.

Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti, Gazi'nin İstanbul seyahatlerine iştirak ediyorlardı. Ata'nın İstanbul'a geleceğini gazeteler bir gün önceden ilan ediyorlar, Haydarpaşa Garı'na gelen karşılama komitesi ve halk Gazi'yi istikbal ediyordu. Akşam liste mucibince isimleri yazılı bulunan misafirler sekiz buçukta, Atatürk'ün sofralarında yer alırlardı. Ve geç vakte kadar huzurlarından ayrılmazlardı. Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'na teşriflerinde saat 18'den itibaren Şef Zeki Bey'in idaresindeki orkestra heyeti Saray'ın üst kat salonunda çalmaya başlar ve saat yirmiye kadar devam ederdi. Yemek esnasında İncesaz Heyeti icraya başlar yemeğin sonuna kadar fasıl devam eder bazen de sabahı bulurdu.¹⁷¹

1937 tarihli bir belgede, resmî ziyafetler ve resmî hayır cemiyetlerinin merasimlerinde, orkestra üyelerinin işlerini "tam bir ihtisasla" yapamamalarından ve bazı sanatçıların "temrin noksanı" dolayısıyla verimlilik sağlayamamalarından dolayı

¹⁷⁰ Say, *Türkiye'nin Müzik Atlası*, s.255

¹⁷¹ Okur, "Atatürk ve Türk Müsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar", 20. Asır Dergisi, sayı: 176, 26 Aralık 1955, s.13

1937 bütçesiyle Riyaset-i Cümhur Orkestrası'na bağlı sekiz kişilik bir salon orkestrası ve caz grubu temin olunduğu kaydı yer almaktadır.¹⁷²

Bu konunun daha önceki yıllarda kayıtlara girmiş olması, cazbant takımı teşekkülünün 1926 yılında da gündemde olduğunu gösteriyor.¹⁷³

3.1. Halk Konserleri

Riyaset-i Cümhur Orkestrası, genç Cumhuriyetin kültürel açıdan görünen yüzüydü. Bu sebeple gerek halk konserleri gerekse yurt dışı konserleri Batı müziği konusunda ihtisaslaşmış bir orkestranın kendini ifade etmesi bakımından önemli fırsatlardı.

30 Kasım 1929'da Vossiche Zeitung gazetesi muhabiri Emil Ludwig, Gazi ile bir mülakat yapar:

“Montesquieu'nün, ‘Bir milletin mûsikîcilikteki meylne ehemmiyet verilmezse, o milleti ilerletmek mümkün olamaz’ sözünü okudum, tasdik ederim. Bunun için mûsikîciliğe pek çok itina göstermekte olduğumuzu görüyorsunuz.

Muhabir: Biz Garplılara göre Şark mûsikîciliğinin kulaklarımıza gelen garabeti cihetinden bahsettim ve dedim ki: Şarkın yegâne anlayamadığımız bir fenni varsa, o da mûsikîciliğidir. Gazi itiraz ederek şöyle demiştir:

—Bunlar hep Bizans'tan kalma şeylerdir. Bizim hakiki mûsikîmiz Anadolu halkında işitilebilir.

Muhabir: Bu nağmelerin ıslahı ile terakki ettirilmesi mümkün değil midir?

—Garp mûsikîciliği bu günkü haline gelinceye kadar ne kadar zaman geçti?

Muhabir: Dört yüz sene geçti.

—Bizim bu kadar zaman beklemeğe vaktimiz yoktur. Bunun için Garp mûsikîciliğini almakta olduğumuzu görüyorsunuz.”¹⁷⁴

¹⁷² Cumhurbaşkanlığı Arşivi, (CA) IV-II/94/62

¹⁷³ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, (CA) VIII-2/96/1

Burada Zeki Üngör idaresindeki orkestra'nın, Cumhuriyetten önce gerçekleştirilen Almanya konserinden bahsetmek yerinde olacaktır. 1916 yılında Almanya ve Macaristan'dan gelen orkestralar Kızılay menfaatine konserler vermiştir. Buna karşılık Kızıllaç teşkilatı yararına Orta Avrupa şehirlerinde orkestramızın bir konser gezisine çıkmasına karar verilir. İttihat ve Terakki hükümeti ve Talat Paşa bunu kararlaştırır.

Saffet Bey, henüz gelişme devresinde bulunan orkestramızın böyle bir turnede başarı gösteremeyeceğini söyleyerek hiç olmazsa Beyoğlu'ndaki yabancı müzisyenlerle yaylı sazlar takviye edildiği takdirde takımın turneye çıkmasının belki mümkün olabileceği noktasında ısrar ediyordu. Orkestranın şefliğini benimseyip daha girişken mizaçta olan Zeki Bey ile bazı arkadaşları ise Saffet Bey'e itiraz ettikleri için mesele bir münakaşa konusu oldu. Muzika kumandanı Salih Bey'de Zeki Üngör'ü iltizam etti; neticede, esasen emekli olarak vazife gören Saffet Bey şeflikten ayrıldı. Muzika'nın şefliği kıdem bakımından Zati Bey'e intikal ettiği gibi, onun yerine muavinlikle geçen Zeki Bey'de orkestranın idaresini ele aldı.¹⁷⁵

“Bu konseri beğenmeyen Almanlar, sanatkârlardan ısrarla Türk Mûsikîsi örnekleri istemişlerdi. O dönemde ülkemizde Batı mûsikîsinin kısa sayılabilecek bir geçmişi vardı; henüz emekleme durumundaydı. Avrupalıların bu konserleri beğenmemelerinden daha tabî bir şey olamazdı.”¹⁷⁶

Mahmut Ragıp Gazimihal ise meselenin küçümsenmeyecek bir iş olduğundan bahisle “Şeflik rutininden mahrumluk, teorik ve pratik tecrübesizlik bakımlarından bazı tenkitlere uğranılmış olmasına rağmen, sempatiyle karşılanan konserlerin büsbütün başarısız geçtiği iddia edilemez: çünkü görülen iş mühim bir hamleyi ve merhaleyi temsil ediyordu. O zamana kadar müzik bakımından Avrupa'da hiç tanınmayan ve sadece mehter takımları bulunduğu sanılan Türklerin Viyana, Berlin, Dresden, Münih, Peşte ve Sofya gibi merkezlerde Beethoven'in 'Eroik' senfonisi gibi eserlerle halk

¹⁷⁴ Oğün Atilla Budak, *Türk Müziğinin Kökeni Gelişimi*, Phoenix Yay. Ankara 2006, s. 96

¹⁷⁵ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s.138

¹⁷⁶ Özalp, a.g.e. s.68

karşısına çıkabilmeleri ne de olsa bir hadise idi. Zeki Bey ve arkadaşlarının gayretleri başarıda âmil oldu.”¹⁷⁷ demektedir.

Mütareke yıllarından cumhuriyet’in ilanının ilk yılına kadar Muzika İstanbul’da, Rumeli’den gelen göçmenler yararına konserler vermeye başlamıştı. O zamanki sosyal durumumuz içerisinde bu konserler çöl ortasında fişkırmış taptaze bir hayat kaynağı etkisini uyandırmıştı. Gerek halk, gerekse bilhassa hükümet erkânı tarafından fevkalade tutuldu. O zamana kadar sarayın baskısı altında kalan müessese böylece o dar çerçeveden kendisini asıl dinlemesi gereken toplumun karşısına çıkmış oluyordu. Evvelce İstanbul’da nadiren yapılan bu gibi konserlerde Türk artistleri çoğunluğu teşkil etseler bile başarının şerefi birkaç ecnebinin unvanına mal edilirdi. Muzika konserlerinin başarılı faaliyeti sürüp gitmeye başlayınca o sıralarda İstiklâl Mahkemeleri dolayısıyla İstanbul’a gelmiş olan Fethi Okyar, Vasıf Çınar, Rauf Orbay, Refet Bele ve başkaları tarafından başarılarının sesi yeni başkente ulaştırılır oldu. Fethi ve Vasıf Beyler konserleri intizamla takip eden iler ileri gelenler arasındaydılar. Başarılar Ankara’da tam bir sempati tesiri uyandırmıştı, neticede konserlerin orada da tekrarlanması arzu olundu. Anadolu hükümeti tarafından o zaman tayin edilen halife başyaveri olan Edip Servet Bey tavassut etti. Atatürk’ün buyruğu üzerine konserlerin Ankara’da tekrarlanmasına tekrarlanması karara bağlandı.¹⁷⁸

İlk konser 11 Mart 1924’te Millî Sinema binasında verilir. 6 Mart tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde “Latife Gazi Mustafa Kemal Hanımefendi’nin himaye-i âlilerinde Rumeli’nden gelen muhacir kardeşlerimizin menfaatine Martın dokuzuncu Pazar günü akşamı saat beş buçukta Milli Sinema’da fevkalade konser” başlığıyla ilan yayınlanır.¹⁷⁹ Gazetede yer aldığı şekliyle konserde, ilan edilen tarihten iki günlük bir gecikme söz konusu olur.

Bu program Ankara’da ilgiyle karşılanır. Buna binaen ikinci konser 2 Nisan için kararlaştırılır. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi ilk konserin başarısı, halkın ve hükümet ileri

¹⁷⁷ Gazimihal, *Türk Askerî Müzikaları Tarihi*, s.138

¹⁷⁸ Gazimihal, *Türk Askerî Müzikaları Tarihi*, s. 142

¹⁷⁹ Hâkimiyet-i Milliye, 6 Mart 1924, s.4

gelenlerinin rağbeti ve göçmenlere sağlanan binlerce liralık menfaat münasebetiyle, ikinci konsere herkesi ayrı bir şevkle davet ediyor, ısrarla tergibte bulunuyordu.¹⁸⁰

Gazimihal, yazının devamında, eserlerin itina ile çalındığını, anlayışla alkışlandığını, sebebinin ise konserin görgülü bir dinleyici kitlesi tarafından izlendiğini, parçaların Atatürk ve hükümet erkânı üzerinde etkisinin fevkalade olduğunu anlatır.

Orkestra, düzenli olarak her hafta Ankara Türkocağı salonunda konserler veriyordu. Şef Zeki Bey idaresindeki konserler haftada bir gece ve bedava olarak sunuluyordu.

Vakit Gazetesi İstanbul'da çıktığı halde Ankara'da gerçekleştirilen mühim bir kültür hadisesine "Riyaset-i Cumhur Muzikası" başlığıyla yer veriyordu: "Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti Muallimi Viyolonist Zeki Bey'in riyasetindeki Orkestra mâh-ı halin onuncu Perşembe günü saat 9.30'da Ünyon Fransez'de bir konser verecektir. Programda Beethoven'in 9. Senfonisi ki (memleketimizde ilk defa çalınacaktır) Glock'un Alsast Üvertürünü ve Bach'ın Prolüdü, ve Fakoni ve Wagner'in Marş-ı tenovizörünü terennüm edecektir."¹⁸¹

3.2. Karadeniz Vapuru ve Seyyar Sergi

19 Mart 1925 yılında Manisa Mebusu Mazhar Müfit Bey, genç Cumhuriyetin tanıtılması adına bir seyyar sergi organize edilmesini teklif eder. Avrupa limanlarına uğrayarak Türk kültürünü ve ürünlerini tanıtmaya kaygısıyla, Hacıbekir lokumundan, Tekel ürünlerine kadar birçok mamul gemide sergilenip, satışı yapılacaktır.

Karadeniz Vapuru seyahatine Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın katılımı için Ticaret Vekâleti, Cumhurbaşkanlığından izin talep eder. "Türklüğün her sahadaki kabiliyet ve derece-i medeniyetini Avrupa milletlerine tanıtmaya" amacıyla mûsikî ekibinin de seyahate katılması istenmektedir.¹⁸²

İçlerinde sanat tarihçisi Celâl Esat Arseven'in de bulunduğu 285 kişilik seçkin yolcusuyla 4 aylık bir seyahate çıkan Karadeniz Vapuru'na Zeki Bey idaresindeki

¹⁸⁰ Gazimihal, *Türk Askerî Mızıkaları Tarihi*, s. 144

¹⁸¹ Vakit, 7 Nisan 1924, s.3

¹⁸² Cumhurbaşkanlığı Arşivi, (CA) IV-8/56/12-3

Riyaset-i Cumhur Orkestrası da katılır. Karadeniz, 12 Haziran 1926'da Galata'dan hareket eder. Riyaset-i Cumhur Orkestrası Fransa'da bir konser verir. Giriftzen Asım Bey'in Rast Peşrevi de konserde icra edilir.¹⁸³

1926'da Karadeniz vapurunda tertiplenen seyyar serginin Avrupa sahil şehirlerinde yaptığı dört aylık seyahate Bay Zeki Üngör orkestrasının başında iştirak etmişti. Bu seyahatin konserleri ilk dünya harbi yıllarındaki Avrupa turnesinden daha başarılı geçti. Türk müzisyenlerinin başarısı sahil şehirlerinde alkışlandı.¹⁸⁴

5 Eylül 1926'da İstanbul'a, hareket ettiği rıhtıma yanaşan Karadeniz Gemisi'nde, yolculuk boyunca on altı balo ve akşam yemeği daveti verildi. 47 müzisyenden oluşan Zeki Bey idaresindeki Riyaset-i Cumhur Orkestrası ve Bandosusu da balo ve yemek davetlerinde mûsikî icrasında bulundu.¹⁸⁵

3.3. Devlet Ricaline Verilen Konserler

Riyaset-i Cumhur Orkestrası, haftalık halk konserlerinin dışında Türkiye'yi ziyarete gelen devlet başkanlarına verilen ziyafetlerde de kendisini gösteriyordu. Genç Cumhuriyet, her alanda gerçekleştirdiği yeniliklerin hususiyetle müzik alanında tebarüz etmesini istiyordu. Bunun için gösterilen çabaların neticesi yabancı devlet ricaline hissettirilmeliydi.

20 Mayıs 1928'de Afgan Kralı Emanullah Han ve Kraliçe Türkiye'ye gelirler. Fahrettin Altay hatıralarında Afgan Kralı'na mihmandar tayin edildiğini, eşinin de Afgan Kraliçesine mihmandar olduğunu anlatır. Atatürk, Afgan Kralının gelişinden ziyadesiyle memnuniyet duyar.¹⁸⁶

Burhanettin Ökte, hatıralarında Afgan Kralı ve Kraliçesi için Ankara Palas'ta bir ziyafet tertip edildiğini anlatır.

“Bize tembih ettiler, Ata, salonun kapısından girince İstiklâl marşını, Kral gelince de Afgan milli marşını çalacağız. Vakit yaklaşıyor, bu sırada Ata ile Kral beraber

¹⁸³ Karadeniz Seyr-i Türkiye Belgesel Filmi, Osmanlı Bankası Müzesi, İstanbul, Mart 2007

¹⁸⁴ Gazimihal, *Türk Askerî Müzikaları Tarihi*, s. 139

¹⁸⁵ Eser Tutel, “*Gemideki Orkestra*”, Popüler Tarih, sayı: 72, Ağustos 2006, s.41

¹⁸⁶ Fahrettin Altay, a.g.e.

gelecekler diye bir havadis çıktı. Eyvah dedik, iki marşı aynı anda çalmağa imkân olmadığına göre hangisini evvel çalacağız? ... Bereket bu sırada protokol umum müdürü Saffeti Ziya Bey geldi, tereddüdümüzü izale etti. Biraz sonra Atamız yanlarında İnönü olduğu halde teşrif ettiler. İstiklâl marşı çalındı, takiben de Kral yanında Kraliçe olduğu halde salona dâhil oldular.”¹⁸⁷

Burhanettin Ökte yazısının devamında, Ziyafetin samimi bir havada geçtiğini, Riyaset-i Cumhur Orkestrasının güzel eserlerle programa eşlik ettiğini anlatır ve “Biz sıramızı bekliyoruz” der. Ziyafetin ortalarına doğru İncesaz Heyeti icraya başlar.

Dönemin gazeteleri Afgan Kralı ve Kraliçesi’nin Türkiye’yi ziyaretine geniş yer vermişlerdir.¹⁸⁸

20 Mayıs 1928 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nde haber manşetten şöyle verilir: “Kardeş Afganistan Zışan Hükümdarları dün şehrimize geldiler ve İstanbul halkı tarafından candan tezahürat ile istikbal edildiler.” Emanullah Hazretleri “Türkler, siz bizim göz bebeğimizeyiz. Burada kardeş bir milletin içinde bulunduğumdan dolayı çok memnunum sizleri hürmet ve muhabbetle selamlarım, Afganlar sizin kardeşlerinizdir, bütün milletim tarafından size selamlar söylüyorum. Afiyetinizi terakki ve teâlinizi isterim” buyurdular.”¹⁸⁹

1934 yılı Haziran ayında İran Şahı Rıza Pehlevî Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Devlet adamlarına hususi olarak hazırlanan resepsiyonlarda Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti mutlaka yer almaktaydı. İran Şahı’nın ziyareti esnasında Riyaset-i Cumhur Orkestrası icralarda bulunmuştur.

Şah, Dolmabahçe Sarayı’nda misafir edilir. Akşam Beylerbeyi Sarayı’nda büyük bir ziyafet verilir. Orkestra bu programa katıldığı halde Fasıl Heyeti’nden sadece Hafız Yaşar davet edilmiştir.¹⁹⁰

“Atatürk’le beraber İstanbul’da gezerken Suadiye Plajına gittik. Orası daha yeni yapılmış güzelce bir yerdi. Deniz kenarında boylu poslu genç ve güzel bir kadın mayo

¹⁸⁷ Ökte, “Atatürk’ten Hatıralar”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı: 8, s.6

¹⁸⁸ İkdâm, 21 Mayıs 1928

¹⁸⁹ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1928

¹⁹⁰ Okur, “Atatürk ve Türk Mûsikîsi’ne Ait Bilinmeyen Hatıralar”, 20. Asır Dergisi, sayı: 163, 29 Eylül 1955, s.13

ile dikilmiş duruyordu, kendisine yaklaşıldığı sırada güzel bir atlayışla denize daldı yüzmeye başladı.

Kadınlarımız henüz erkeklerle bir arada denize girmeye yeni başlamışlardı. Bunun bir Türk kızı olduğunu öğrenen Şah Atatürk'e:

—Maşallah, ne güzel yüzüyor hanımlarınız, yeniliği çok çabuk kabullenmiş görünüyor.

gibi ifadelerde bulundu.

Dönüşümüzde Atatürk beni çağırıp:

—Bu gece Beylerbeyi Sarayında Şehinşah'a hususi bir ziyafet veriyoruz. Hariçten kimse bulunmayacaktır. Kendileri mihmandarlardan yalnız senden başka kimsenin bulunmasını istemiyorlar. O da yalnız bir nedimini getirecektir, Ali Sait Paşa'ya haber gönderdim, Şehinşah'ın bütün maiyeti ile mihmandarlara ve hariciye memurlarına Park Otel'de bir yemek verecektir sen oraya gitme, bizimle gel ve kimseye de bir şey söyleme.

Buyurdular. Gece motorla Dolmabahçe Sarayı'ndan Beylerbeyi Sarayı'na geçtik, Başbakan ile Meclis Reisi de vardı. Sarayın kapısında gayet güzel ve ağır giyinmiş on beş kadar kadın bizi karşılıyordu ki bunlar o zaman İstanbul'un saz şarkı ve dans artistleri idi başlarında da Suadiye de plajda gördüğümüz C. Hanım bulunuyordu. Hepsi diz çökerek hükümdarları selâmladılar ve Şah'a takdim olundular. O da gülererek iltifatlarda bulundu.

Saray içinde güzel bir mermer havuz vardır. Sular şıkırdıyor, gerilerde orkestra ve mükemmel bir büfe... Saray kısaca gezildi, üst kat tamir ediliyor ve Şehinşah'ın geceyi orada geçirme ihtimaline karşın fevkalâde yatak odaları hazırlanmış bulunuyordu. Havuzun başına bir masa ve koltuklar o şekilde konulmuşlardı ki büfe ve orkestra burayı göremiyordu. Şah'a ikramlarda bulunuldu, kendisi bir kadeh şarap alarak önüne koydu. Bu sırada artistler güzel şarkılar okumaya ve gösteriler yapmaya başladılar. Şah meclisin sıcaklığını bozmamak için arada bir yudum alıyordu. Numaralar gittikçe açılıyor ve serbestleşiyor, şah bunları gülümseyerek seyrediyor fakat ciddiyetini hiçbir şekilde bozmuyor. İki genç kız havuza atladılar, sularla oynamaya ve dans etmeye

başladılar bu arada Ş. adındaki çıplak genç artist Şah'ın önüne yaklaştı elleri önünde başı eğik havuzun kenarında ve ayakta dikildi. Şehinşah kızın başını okşayarak:

—Çok maharetlisiniz, genç ve güzelsiniz, Allah bağışlasın haydi kızım içeri girin de giyinin üşürsünüz...

Şehinşah'ın o geceki durumu, ağırlığı, meclisin neşesini bozmaksızın hiçbir hafiflik göstermemesi dikkati çekiyordu. Gece yarısına doğru Dolmabahçe'ye dönmek arzusunda bulundular hep birlikte kalktık gene motora binerek saraya gittik. Bin bir gece masallarını bin ikinci gece yapamadık vesselâm...

Ne güzel tesadüftür ki bu olaydan yirmi iki yıl sonra 1956'da İstanbul'a gelen merhumun oğlu şimdiki Şah ile aynı Beylerbeyi Sarayı'nın o havuz başında Kraliçe Süreyya'da olduğu halde oturarak Türk mûsikîsi sanatkârlarını artistleri dinlemiş ve kendilerine pederleri merhum ile de bu yerde bu surette oturmuş olduğumuzu söylemiştim.”¹⁹¹

İran Şahı Anakara'ya geldiğinde Riyaset-i Cumhur Orkestrası, Adnan Saygun'un şefliğinde Özsoy operasını icra ederler. Bu temsil gazetelerde ilan edilir: “Bugün Halkevinde bir temsil verilecek” başlığında verilen haber 19 Haziran 1934 tarihli Cumhuriyet'te çıkar. “Yarın saat 16.00'da Ankara Halkevinde İran Şehinşahı Hazretlerinin şereflerine Özsoy Piyesi temsil edilecektir. Özsoy'u bugün için Münir Hayri Bey yazmış ve A. Adnan Bey bestelemiştir. Nimet Vahit, Seniha Hanımlarla Nurullah Şevket Beyler başrolleri teganni edeceklerdir. Kız lise ve orta mektepleriyle terbiye enstitüsü korolarının iştirak edecekleri bu eser milli operamızın ilk adımı sayılmaktadır. İstanbul Konservatuarı ve Riyaset-i Cumhur Bandosu muhtelit orkestrasını eserin bestekârı idare edecek muharriri de sahneye koyacaktır.”¹⁹²

Orkestra, bu türlü icraların haricinde yabancı devlet sefarethanelelerinde de davetlere katılmakta ve konserler vermekteydi. 1929 yılında İngiltere Kralı'nın doğum

¹⁹¹ Fahrettin Altay, a.g.e. s.464

¹⁹² Cumhuriyet 19 Haziran 1934, s.5

günü münasebetiyle, sefaret bahçesinde düzenlenen kutlama programında Orkestra'nın bir kısmı konser vermiştir.¹⁹³

Yine Rus Sefarethesinde gerçekleştirilen resmî kabul merasiminde Orkestra, Rus Sefaret görevlilerinin talebi üzerine programa katılmıştır.¹⁹⁴

¹⁹³ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, (CA) VI-6/54/23

¹⁹⁴ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, (CA) VI-6/54/14

SONUÇ

Köklü bir geleneği temsil eden Riyaset-i Cumhur Orkestrası günümüzde, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olarak, Bando ise Silahlı Kuvvetler Armoni Müzikası adı altında faaliyetlerini devam ettirmektedir. Sultan II. Mahmut döneminde başlayan, Cumhuriyet döneminde hareketlenen çoksesli müzik çalışmaları azımsanmayacak ölçüde ürün ortaya koymuştur. Geleneksel müziğimizin izlerinin görülebileceği eserler bestelenmiştir.

Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın yabancı devlet temsilcilerine konserler vermesi, bunun yanında elçilikte düzenlenen programlara katılarak icralarda bulunması, henüz teşekkül etmiş bir devletin Batı medeniyetine kendini kabul ettirme ve onlardan kesin çizgilerle ayrılmadığı yolunda önemli mesajlar verecek bir girişimdir denilebilir.

Bando'nun 1933'de orkestradan ayrılmasından sonra ikinci planda kalmasının önüne geçilebilmesi amacıyla Cumhurbaşkanlığı açık hava konserlerine başlanması kararlaştırılmıştır. Haftanın belirli günlerinde verilen konserlerde Bando varlığını göstermeye başlamış ve diğer askerî bandolar da Riyaset-i Cumhur Bandosu'nu örnek alarak teşkilatlandırılmıştır.

Çalışmanın en önemli yönlerinden birisi Gazi'nin Türk mûsikîsine olan ilgisinin ve vukufunun ortaya konmuş olmasıdır. Atatürk'ün müziğimize olan tecessüs ve merakı, Batı müziğini kendi mûsikîmizle kıyaslayarak “Batı müziği çoksesli olduğu için çağdaştır, Türk mûsikîsi ise tekseslilikten dolayı geridir” iddiasında bulunanları yavaşlatıyordu. Bunun izlerini dönemin hatıralarında görebiliyoruz. Hafız Yaşar Bey, emekliliğinden sonra Gazi'yi ziyarete gider. Yemek esnasında Paşa, Hafız Yaşar'ın yeni bir bestesi olduğunu öğrenir ve dinlemeyi arzu eder. Saz heyeti yoktur. Eserin icrasının ardından Atatürk Yaşar Bey'e, eski bestekârlardan kimlerin eserlerini daha çok sevdiğini sorar. “İtri” cevabını alınca bir bestesini dinlemek ister. Hafız Yaşar, İtri'nin Nevakâr'ını okumaya başlar. Fakat dinleyenler pek alaka göstermiyor havasındadır ve kendi aralarında yer yer sohbet dalmaktadırlar. Bu esnada davetlilerden birisi “Aman paşam, Yaşar Bey hep böyle tekke ilâhileri okur durur. Müsaade buyurursanız şu radyoyu açalım bir opera dinleyelim” deyince Gazi “Buyurun salona operanızı orada

dinlersiniz” cevabını verir. Hafız Yaşar, hatırasının devamında bunu söyleyen şahsın bir daha davetlere çağrılmadığını kaydeder.¹⁹⁵

Gazete haberlerinden ve konser ilanlarından dönemin halk konserleri açısından oldukça hareketli geçtiği gözlemleniyor.¹⁹⁶ Beethoven’ın 9.Senfonisi’nin memleketimizde ilk kez icra edildiğini 7 Nisan 1924 tarihli Vakit Gazetesi’nin haberinden öğreniyoruz.¹⁹⁷ Bununla birlikte Himaye-i Etfal Cemiyeti yararına konserler düzenlenmesi, Gazi’nin bu konserlere mümkün olduğunca iştirak ediyor olması devlet erkânı’nın bu programlara desteğini ortaya koymaktadır.

Bir medeniyetin teşekkülünde en önemli unsurlardan sayılan müzik, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında radyonun pek yaygın olmadığı bir dönemde fasıl heyeti, orkestra ve bando vasıtasıyla halka ulaşmış ve yeni kurulmuş bir devletin çehresini temsil etmiştir. Orkestranın Batı müziği türünde icralar yapması, konserlerin yaygın bir şekilde halkın istifadesine sunulması, bu müziğin tanıtılması açısından önemli bir noktadır. Fasıl Heyeti’nin, Atatürk’ün hastalığının tebarüz etmesinden itibaren işlevi kaybolan ve silikleşen bir durum sergilemesi dönemin devlet ricalinin Türk mûsikîsine Gazi kadar ehemmiyet vermediği intibasını uyandırmaktadır.

¹⁹⁵ Okur, “Atatürk ve Türk Mûsikîsi’ne Ait Bilinmeyen Hatıralar”, 20. Asır Dergisi, sayı:162, 22 Eylül 1955, s.13

¹⁹⁶ Mevsim konserlerinin bir listesi için bkz. ek: 21

¹⁹⁷ Vakit, 7 Nisan 1924, s.3 Ayrıca bkz. ek: 2

EKLER

ذكى بك اور كستراسى استانبولدا قالا جق

دون آقشام آنقرده رهئس جمهور حضرتى ورفيقه لر بئك حضور لر نده
صوك قونسر لر ن و بر ديلر

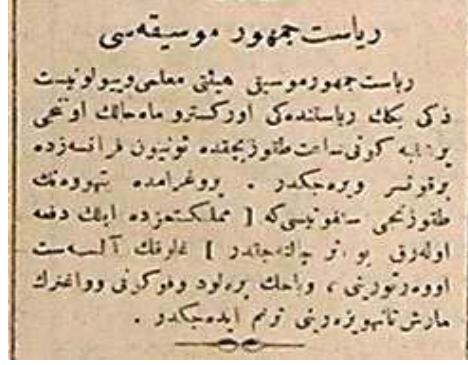
ذكى بك اور كستراسى هياتى

آنقره ۲۴ نيسان (خصوصى نماز بيمزدن) — بو آقشام لطيفه غازى مصه نى بحال خاتم
افندي بئك نحت حياچ سنده اوله رق ذكى بك اور كستراسى طرفدن حياجه اطفال هفتته هلى سربنما
سالونده بر سائير بئك قونسر و بر بلدى .

بو قونسرده رهئس جمهور حضرتى ورفيقه لر بئله ، هيات و كيله ارکان ، مبعوضر وساير برچوق
قادين ، ازكك ذوات حاضر بولونمشلردر . اور كستر هان يايكي تير بئله استانبول هودت ائتمك
اوزره حركت ابد هچكلردر . اور كستر استانبولده قالا جقدر .

مسيحى بئانى

Ek 1: Riyaset-i Cumhuriyet Müsiki Heyeti'nin Ankara'ya taşınması ile ilgili bir haber. "Zeki Bey Orkestrası İstanbul'da kalacak" başlığıyla 3 Nisan 1924 tarihli Vakit Gazetesi'nde çıkmıştır.

Ek 2: “Riyaset-i Cumhuriyet Muzikası” başlıklı haberde Zeki Bey riyasetindeki orkestranın, Evinyon Fransez’de bir konser vereceği ve bu konserde Beethoven’in 9.Senfonsisi’nin memleketimizde ilk kez icra edileceği duyuruluyordu. 7 Nisan 1924 tarihli Vakıf Gazetesi.

ذكى بك وهيتتك صوك قونسهرى

بر قاج كون اول ، موسيقى هيتنى ايله برابر
آغزهدن كلن و آلهدينى متعاقب بر اسر اوزرينه
دون هيتندن برقسى ايله تكرر آغزهدن كيدنه
ويبولونيت ذكى بك ، اولكى كيجه اونيون
فرانسىزك كيتيش سالوننده عودتندن مسوكرا
ايك و شيمديك صوكنى محتم قونسهرى
حيرانكارلى قارشينده عكس ايندريمشدر .

سالون ، آزالنده برنو پاتا ، شكرى ناملى
پاتا ، دارالانخان مديرى موسى تريا بكده بولونان
شهرينك اسلام و غرستان كيار طيقهته مسوب
برغليه ليله تاميله دولمشدى ؛ سامطر آراسنده اجنبي
مادامليله تورك خانلىرى ده كوزه چاربيوردى .
قونسهرى برنجى قسته ، اونه چهاريك قانه
به توفه مك سنفونيلر سلسله سندن مطوزنجيسى ايله
باشلاندى . آله غرو مانون طرويو ، اون يوقو
مانستوزو ، آله غرو و پواج ، آداجيو مولنو
ته قاتاييل ، برهستو پارچه لرى آبرى آبرى
وسوره كللى سورمه كللى آلتيشلان مطوزنجى سنفونى ،
برنجى قسى تشكيل ايديوردى .

قيصه بر استراحت فاصله سندن مسوكرا ،
ايكنى قىم غلوك آلهست اووه رتورى ايله
آجيلدى ، باخك بره لود نه قوشى ايله دوام ايندى
و وانغرك طنطنه لى طاهورزه رى ايله قاپلدى .

سامطرك قونسهرى قارشينده كى تقدير تظاهراتى
فوق العاده حرارتلى وجوشقوندى ؛ بو تظاهرات
بالخاصه مطوزنجى سنفونى ايله طاهورزه رى ختامنده
بونلرك ، چاليناسى نه قدار قدرت بورنجى بره معظم
شاه اثر اولدينى وجد و جوشش ايننده اونو .
تيلوب ، تكرر اولانملىرى ايچون سورمه كللى اسرازله
قدرواردى . استاد ، طبيعى عرض اعندار ايندى
ويته سورمه كللى آلتيشلرله تشيع اولونارقي ،
كرسيلى ترك ايندى .

سالوندىل داغليركن ، هر كك آغزهدن
دولاشان ، استادله ميقك يخين بر زمانده
آغزهدن دونمكه امكان بولايلمه سى تمنيسى ،
اصل صنعتك استانبول محيطنده نه قدار
آكلاييله وحسرتله تقدير ايديلوب اوزله نديكى
كوشه يوردى .

Ek 3: “Zeki Bey Heyeti'nin Son Konseri” başlığıyla verilen, 12 Nisan 1924 tarihli Vakit Gazetesi'ndeki haber.

لعلیہ، غازی مصطفیٰ کمال خانم افتدینک حایة طالبرتده
 روم ایلیدن کن مهاجر قارداشلرمنک منفعتده
 مارنک طقوزنجی بازار کونی آقشامی ساعت بش بچقده ملی سینتده ماده

فوق العاده قونسر

ویولونیست - معلم ذکی بکک دیا - تنده کی بویوک اورکستره طرفندن

پروغرام - برنجی قسم

۱ - ذکی بک مارش (جمهوریت مارشی اولاق تنظیم ابدلشدیر)
 ۲ - بتهورون سنفونی نومرو ۵
 ا - آلانرو فون بریو
 ب - آنداتی فون موتو
 ج - ایسکرزو، آلانرو فینال
 ایکنجی قسم
 ۳ - ومبهر اورتور او بهردن
 ۴ - تورزاقوف فابراسپانیول
 آلبورادا، واریاسون، آلبورادا
 قانطو چیتانو، فانداتمو آوستریانو
 ۵ - یزه سویت آرله زیهن نومرو ۲
 ا - یاستورال
 ب - انترمه ززو
 ج - مهنوه
 د - فاراندول

Ek 4: Riyaset-i Cumhuriyet'inin 8 Mart 1924'te Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yayımlanan konser ilanı.

۲۷ مارت پنجشنبه كوني افشاي ساعت ۸ بچقده عمومده

املى سينه ماده

رعين جمهور غازى مصطفى كمال پاتامضرتارنىك

مساعده مخصوصه ليله معلم **احسان** بىك زيامتنده كى جمهورويت
باندوسنىك انقرده ايلك قونسرى عين زمانده محتمم بوسينه ما

پروغرامى ارانه ايديله چىكلدر

پروغرام

ايكنجى قسم	برنجى قسم
۵ - لوتون قوللودن - فانتازى بالياجى	۱ - جمهوريته - لام - رياست باندوسى
۶ - ريخار اشترافوس دن - والس	طرفدن
كوللى آدم	۲ - اوپردن - اووه رتور
۷ - ساتوش دن - مارش آديو	۳ - ليست - بحار داپسودى
سينه ما	سينه ما
۸ - عسكرى مكنتبارك آتته تلىرى	
۹ - برنجى هوانى استانبول انقره سياجى	
۱۰ - قاچق طانه [قوميق]	
قوه يققر قرالى لوى طرفدن	
دنياك هر طرفند ارانه ايدلمش ويىكلرجه	
تاشا كرانك آقيشلارينه مظهر اولمشدر.	
فيانلر	
لوجهلر ۶۰۰ - برنجى موقع ۱۰۰ - ايكنجى موقع ۷۵ ضروشدر	
اوجنهي موقع يوقدر . سرىست دخوليه بيلنلرى معتبر دكلدر	

۴ - سرقت

آلى معظم قسمدن عبات حسى بر
درامه پاته فيلم . وؤسسهنك شاه اولرلندن
اون دقيقه استراحت

Ek 5: Riyaset-i Cumhuriyet Bandosu'nun ilk konser ilanı. 27 Mart 1924 tarihli Hakimiyet-i Milliye.

مملکتک بیکس یاورولرینه بر آتسه شفقت و محبتله حماه کار قوللرینی آچاری اولرک
 محبت و ساداتلرینک تأمیننه جالیشان و علوی غایه سی استحصال ایچون
 مر حبتلی وطنداشک مظامرت و معارفنی تمفی ایدن

(حمایه اطفال جمعیتی)

منقصدنه

بلدیله باشچیمی سینه ماسنده ۲ نیشان چهارشنبه کونی آقشام ساعت بش بوجوقده
 قیمتدار صنعتکاریمز ذکی بکک ریاست ایلهدیکی یوکسک اورکستره
 طرقدن ویریلجک

قونسر پروگرامی

ایکنجی قسم	برنجی قسم
۲ — منده لرون اووه نورده بریدن	۱ — برلیوز مارش هولنر وواز
۴ — بورودین دالس پلوفسین	۲ — هایدن سنهونی آدسول ماژور
۵ — غرایی صورت برکیلت	۱ — آداجیو قانتابیل، بواج آسانی
۱ — آبز قاجیرما (انزبد) لاشکاسی	ب — آدنت
ب — عرب دالسی	ج — سه نونه آلفرومولنو
ج — ساحله نورطیه لی آتھام	د — آلفرودی مولنو
د — سولوه یفک شریلیسی	

دخولیه

۶ — ک . میشک دانس هولنر وواز نومرو ۱ - ۲
 موقع مخصوص ۲۰۰ برنجی موقع ۱۰۰ ضرور شد
 بیلتر بوبک ات مجلسنده ، قره اوللان پارشوسنده آروقات اکرم بکک بازبناه سنده ،
 ل ادخالان و اخراسات شرکتمده ، استانبول و بلدیله اجراخانه لرده ساتیلهدده در .

Ek 6: Himâye-i Etfal Cemiyeti yararına verilecek konser ilanı. Hakimiyet-i Milliye, 2 Nisan 1924.

Ek 7: “Fevkalade Mûsikî Konseri” başlığı altında verilen ilanda “Memleketin yardıma muhtaç çocuklarına bayramlık elbise yaptırılmak maksadıyla Himâye-i Etfal Cemiyeti Ankara merkezi menfaatine” verilecek konser halka ilan ediliyordu. 12 Mart 1924 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesi.

حمایهٔ اطفالك تشبثنه مظاهرت ایدلم!

جمیعت بو اقسام و یارین و بریلیمکده اولاره قونر لرله

دورت یوز طلبه یه بر قات ایله باید بریور

قونر ریاست جمهور اوکتاسی طرفدن یازیلدی ده بته
ریاست جمهور ایچمه سارعیق طرفدن و بریلیمکده ؟
قونر ده آریجه طرف و لنگین رییاغو تپ
ایدیشدرکه . بیاغوره بالخاصه خانلری علاقه دار
ایدیمک ریچوق اشیا وارد . بیاغو ییلتری یاریم
ایرا مقالمده کیتهدن توزیع اولونماقده .
وطنداشلر بزرگ جمیعت بو خیرکار فعالیت بوکک
مقاهرت کوستمه لرینی نمی ایدرز .

□ □ □

حمایهٔ اطفال قاریس یازدیم جمیعت . دورت کون
ایینده سراجت ایدلردن یوز اونیس جوجو غله ایله
و آتیق قالی و برمه سی قبول ایلیمشدر . جمیعت بومقداری
یوز ایلیمه ایلاخ ایدیمکده .

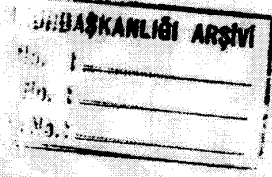
حمایهٔ اطفال جمیعتی آخره شعمسی اولک بکی و بریور
دورت یوز مکتب طلبه یه یاریم مناسبتله یوز طاقم
ایلیمه یایدیمشدر . لاجورد رنگه مهر که شاپاندن اولان
بو ایلیمه قیز وارکک طلبه تک منسوب اولدی جمیعت
قونر ده کوره اعمال ایتدی بریلیمکده . آریجه
معاش تخصیصی صورتله حمایه ایتدی کی ایلیمه کوجوک
جوجو غله ده یاراماق ایلیمه یایدیمشدر .

جمیعت معاونت ایتدی کی جوجو غلردن ایکی یوزی
غیر اولوب دیکر لر ی اولکده . ایلیمه لک بر قس
اکمال ایدیش اولوب مکتبلر واسطه سیله شیعه بدین
جوجو غلره توزیع اولونمشدر . شیعه بو مصرفه
قارشیلیق اولاق اوزره بوکون و یازین آختام ایبون
تورک اوچالنده ایکی قونر ترتیب ایلیمشدر . بوکونکی

Ek 8: Himâye-i Etfal Cemiyeti yararına verilecek konser için bir gazete haberi. 15 Mart 1928 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde çıkan haber, okurlarına konsere iştirak etmelerini teşvik ediyor, "Dört yüz talebeye birer kat elbise yaptırılacağını" bildiriyor.

ORKESTRO

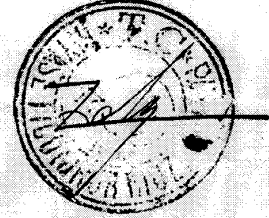
Birinci keman	Basrı	be.
	Enver	"
	Bürhan	"
	A.Sabrı	"
İkinci keman	Sadrettin	"
	Hidayet	"
Viyola	R.Zıya	"
Viyolonsel	Hüsni	"
	Rıfat	"
Kontırbas	A.Hasn	"
	C.Ahmet	"
Filut	Zahit	"
Klarnet	Tahir	"
Obuva	Efdal	"
Korno	Nuri	"
	Bürhanettin	"
Kornet	H.Mahir	"
Trambon	Ferruh	"
Saksifon	Kihat	"

FASİL

Şevki	be.
Necabettin	"
Bahri	"
M.Rıza	"
Mehmet	"
Apdülhalik	"
Ferit	"

A	11-7-1
D	17
F	153-4

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Riyaseti

Katibi Umumîliği

Hanımınca Müdürlüğü

Ankara

№

Riyaseti Cümhur orkestrasının Maarif
Vekâletine raptı hakkında kanun

A	III/10-a-1
D	42
F	49

Numara

2621

Kabul tarihi

25 - VI - 1932

Birinci madde - Millî Müdafaa Vekâleti teşkilâtına dahil bulunan Riyaseti Cümhur müzik heyeti bando kısmı yine Millî Müdafaa Vekâletine merbut kalmak üzere orkestra kısmı "Riyaseti Cümhur filârmonik orkestra heyeti" namıyla ve merbut cetvelde müharrer kadrosile Maarif Vekâletine devir ve rapte edilmiş ve bu cetvel 1452 numaralı Devlet memurları maaşlarının tevhit ve tesviti hakkındaki kanunun ikinci maddesinde zikrolunan cetvelin Maarif Vekâleti kısmına ilâve edilmiştir .

İkinci madde - Riyaseti Cümhur filârmonik orkestra heyetine mensup müzik muallimeleri hali hazırdaki rütbelarına tekabül eden derece maaşlarını alırlar . Bunların tayin, terfi ve tecziyeleri ilk ve orta tehrisat muallimeleri hakkındaki 1702 ve buna müzeyyel 1890 numaralı kanunların hükümlerine tâbidir .

Üçüncü madde - Halen orkestraya dahil bulunanlar mütebaki hizmet mükâlefiyetlerini Maarif Vekâleti emrinde ikmal ederler . Kıdemlerinin tesbitinde askerî hizmetleri nazarı itibara alınır .

Dördüncü madde - Riyaseti Cümhur filârmonik orkestra heyeti mensupları, bedeli Maarif Vekâletince tesviye edilmek üzere Riyaseti Cümhur müzik heyetine verilecek elbise hakkındaki 5 mayıs 1930 tarih ve 1602 numaralı kanundan kemakân istifade ederler .

Ek 11: Riyaset-i Cümhur Orkestrası'nın Maarif Vekâleti'ne bağlandığına dair kanun.

(CA)III/10-a-1/42/4-49

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Riyaseti
Kütüphanesi
Kamusal Müdürlüğü

Ankara

No

A	12/10-0-1
D	42
F	4-51

Unvan	Adet	Derece	Asli Maaş
Şef (1)	1	8	80
"	1	8	45
"	10	10	35
"	14	11	30
"	19	12	25
"	8	14	20
Kütüp ve mahasip	1	14	20
Alât ve kütüphane masuru	1	16	15

(1) Mesken tazminatı hariç olmak üzere emsal hâsılı ücret olarak ta verilir .

Aslına mutabıktır

Yusuf Akil
T.C. BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ	
No.	:
No.	:
No.	:

Ek 12: Orkestra ve Bando ayrıldıktan sonraki maaşlar ve statüler.

(CA)III/10-a-1/42/4-51

1017099

آقره
۱۸۶۹/۱/۱۸

REPUBLICANLIĞI AR, I
T. No. :
S. No. :
Sıra No. :

تورکینه جمهوریتی ریاستی
خاتم مخصوص مدیریتی
عدد

ریاست جمهور. موریته جنی صلو معذکره جنی استعابینه

جده لوند آفتاب
دبوعنه آریستا
باسم صاحب
نویسه بد احوال اولیاد
مصلحت ایستاق افتر
نورک احوالنه ویدمیل جاده
طرحه طراک احوالنه
مصلحت ایستاق افتر

A	VII-2-d
D	93
F	4

جواباً یاغله مق اوراقه : جواب اولدینی عورتانک تاریخ ونوموستنک درجی دجا اولنور.

Ek 14: Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın ve Cazbant Takımı'nın Türk Ocağı'ndaki Tayyare Balosu'na iştiraki mevzuunda 18.01.1926 tarihli belge. (CA)VII-2-d/93/4

1018961

آقره
۲۸۴۶/۱/۲۵

ORBAŞKANLIĞI

تورکيه جمهوريتى بايىتى

فالم مخصوص مديريتى

عدد

تيزه
۱۲

بايتى جومهوريتى مديريتى جومهوريتى

A	VIII-2
D	96
F	7

بايتى جومهوريتى مديريتى جومهوريتى

بايتى جومهوريتى مديريتى جومهوريتى

بازىر

جواباً يازيلغۇچ اوراتمه : جواب اولدۇغى عىرائىله تارىخ ونوموسىنىڭ درجى زجا اولتۇر.

Ek 15: Riyaset-i Cumhur Orkestrası altında bir cazbant takımının teşekkülü hakkında

Cumhurbaşkanlığından gelen yazı. (CA)VIII-2/96/1

Yazın :
Tarih :
Sıra No :
50/11

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI
Dosya No :
Talep No :
Tarih No :

تجارت وکالتی
تجارت وکالتی
سیراق
1998
119
1998
8

ریاست جمهوری با سند شماره 50

A	11-8
D	56
F	12-3

ایلیک بهارده اوردا ایلمارده کرمان قوربولیان سیلیرکی تعقیب سینه قشقای وکارکی ایرک ناسنده لایحه زمانه و تویکلک
لور ساهده کی قابلیت و درجه بندی اوردا ایلمارده طایفه عملی و استهضاف سینه قشقه و زور و نورد و منعظا لریک نازنده
مرکب بر نهایت نسیه سینه قشقه لایحه بر کوشی کتبات ده بولوندر لری لایحه کوروشده اوردا ایلمارده کوشنده لایحه لایحه کوشنده
ریاست جمهوری اور کتبه سندده لایحه ایلمارده طایفه لری لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده
طایفه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده
لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده لایحه ایلمارده کوشنده

تجارت وکالتی
[Signature]

تجارت وکالتی
[Signature]

Ek 16: Karadeniz Seyyar Sergi Vapuru'na Orkestranın iştiraki için Ticaret Vekâleti'nin Cumhurbaşkanlığı'na gönderdiği talep yazısı. (CA)IV-8/56/12-3

1017864

تورکینه جمهوریتی بایستی

فلم مفروض مدبری

پروپ
aca / o / co

توق کولمده و سانه

1972 A ARSIVIN KURULUSU

فوق بله نفعده : بایستی اور کوره سیک سیک
سیاهه ایشانه مع بو بولمده . ایجان ایوم نفعده
مدفعه و تجارت و کالده اندر آکده .

بایستی بایستی
توق

آهیم / ام

ARŞIV TURBAŞKANLIĞI ARSIVI
No. :
No. :
No. :

A	VII-2-d
D	93
F	118

دوایا بارله دی اورده ا برب اولدی عورده کادریخ ونوموسته دوسی وچا اولدور .

Ek 17: Karadeniz Vapuru Seyahatine Orkestra'nın da katılmasına izin verildiğine dair gelen cevap. (CA)VII-2-d/93/118

1007514

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Teşrifat Umum Müdürlüğü

Riyaseticümhur Kâtibi Umumîliği Vekâletine

A	54.6
D	54
F	23

İngiltere Sefiri tarafından alınan bir tezkerede: Kıral Hazretlerinin yevmi vilâdeti münasebetiyle Reisisicümhur Hazretleri tarafından Riyaseticümhur Orkesterasından bir kısmının sefaret bahçesinde icrayı ahenk eylemelerine müsaade buyurdıklarından dolayı hissiyatı tazim ve şükranının, Zatı Âlii Riyasetpenahiye arz ve iblagı rica edilmiş olmağla keyfiyetin Reisisicümhur Hazretlerine arz edilmesi mercudur efendim.

Ankara, haziran 1929.

Teşrifat Umumi Müdürü

3

1678

E.

11 - VI - 1229

Hiz.

4
1

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI
Yer No. : _____
Dcs. No. : _____
Vesika No. : _____

Ek 18: İngiltere Sefarethanesinde gerçekleştirilen program hakkında kayıt. (CA)IV-6/54/23

تورکیه
ریاست جمهور

ریاست جمهور کاتب عمر بیلد

انقده - بیشر
۱۹۲۸ / ۲ / ۱۱

جمهوری ترکیه

۴۴

روس سفارتخانه سنده شهرت بیدری و جم معارضه حتمه کوی رسم قبول
اجرافه جفنده محمد تمیل اولدورده ریاست جمهور اولکتر و سه سفارتخانه ده
بولد یلین اسباب استکمالی خصوصده روس سفارت خانه کونج بودیسکی و آناش
سپتیری قور - قوف نام ذاتر عاجزلرینه مراجهت ایندیله . قضاک حضور
معالمینو - ریاسته کی عصبه لکرها کی رسمه تد شرفواقیم اولدورجه
امرعلیک عاجزلرینه تلیم و اشعارینه وساطت و الالریله ایطابورس
مردومده دسترغمه - انتم
ریاسته جمهور روسیه هتقی
معالمی

سرافتت -

جواب

۲ / ۱۱

CUMHURBAŞKANLIĞI BAKANLIĞI	
Mer. No. :	_____
Tez. No. :	_____
Sıra No. :	_____

A	V-6
D	54
F	50-14

Ek 19: Orkestranın Rus Sefarethanesinde icrada bulunması isteğinin Cumhurbaşkanlığına
iletildiği 11.02.1928 tarihli belge. (CA)IV-6/54/50-14

مستأقره
۱۸۹۸/۱۵/۱۶

تورکینه جمهوریتی بایستی
فلم مخصوص مدیریتی
عدد

بایستی... در سند ضمیمه

ک
۷۷

۱۸۹۸/۱۵/۱۶
در سند ضمیمه
اوقات...
بایستی...
بایستی...

۱۴/۱۰

A	IV-6
D	54
F	50-13

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI	
Ver. No.	:
Doc. No.	:
Stat. No.	:

حوایا یازید... عروا... تاریخ... درج...
حوایا یازید... عروا... تاریخ... درج...
حوایا یازید... عروا... تاریخ... درج...

Ek 20: Orkestranın Rus Elçiliğindeki programa katılımına dair izin.

(CA)IV-6/54/50-13

Bando

29/8/1929	Perşembe	Fatih Tayyare Parkında	6-	9,30
30/8/1929	Cuma	Taksim Bağçesi	6-	9
31/8/1929	Cumartesi	Sultanahmet Meydanında	6-	9,30
1/9/1929	Pazar	Uskûdar Parkında	6-	9,30
2/9/1929	Pazartesi	Sarayburnu	6-	9,30
3/9/1929	Salı	Maçka Taşlık	6-	9,30
4/9/1929	Çarşamba	Kuşdili	6-	7 30
5/9/1929	Perşembe	Bebek Bağçesi	6-	9
6/9/1929	Cuma	Büyükdade Firkasında	6-	7
7/9/1929	Cumartesi	Beyazıt Meydanında	6-	9

Orkestra

30/8/1929	Cuma	Taksim Meydanında	9
1/9/1929	Pazar	Uskûdar Halk Firkasında	9
3/9/1929	Salı	Bevoğlu Halk Firkasında	9-30
4/9/1929	Çarşamba	İndiköy Halk Firkasında	9
6/9/1929	Cuma	Büyükdade Taksim Halk Firkasında	9-30
7/9/1929	Cumartesi	Barühün NO. Salonu	9-30

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ	
D	VII-2-el
F	91
	132-1
Arş. No. :	
S. No. :	
Resitane No. :	

Ek 21: 1929 yılında Orkestra ve Bando'nun Halk Firkaları'nda verecekleri konserlerin programını gösteren belge. (CA) VII-2/93/132-1

Ek 22: Riyaset-i Cumhur Bandosu, Orkestra'dan ayrıldıktan sonra, yıl 1933.

Kaynak: Türk Askerî Muzikaları Tarihi, M. Ragıp Gazimihal

Ek 23: Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti'nin Ankara'daki ilk günleri.

انفرد تورک اوجاغده ریاضتیه هیئتین طرفینه ۲۲ کاتیبین
۱۹۲۸- یازما لایحه ایتمه سخته ۱۰ ده ویریلدنه

بشقی قونسر پروگرامی

- طقوزنجی فصل -

- سرزناک -

۱- پیرو	امین آغاک
۲- بته	مشاق جاگ کیمه کوندوز	دده اندی
۳- شرق	سوزناک ایته بی ای-هوشم	حاجی عارف بته
۴- شرق	پرسر حراب نغمه سازنده کی تازی	رحمی بته
۵- نسیم		
۶- شرق	کوندن کونه انزون اولیور	حافظ انرف بته
۷- شرق	وعد ایلتهک ای پری	حافظ اندی
۸- شرق	مجلس زندی سوک بانه ساق	حاجی عارف بته
۹- شرق	آیم مور بیچیکم . . .	مودی شوق بته
۱۰- یوزک-سماهی ای دل هوسم دست چاق		حافظ اندی
۱۲- سازسامیسی	کاف ماطیوس اندی

- استراحت -

مودی جیل بته طرفدن	دوکاه : کار ۱	سرحوم حاجی قاتی بته
مودی شوق بته طرفدن	دوکاه سازسامیسی	بکر آغاک

استراحت

✻

Ek 24: Türk Ocağı'nda verilen konserlerden birinin programı. Kaynak: 20. Asır Dergisi, 5 Ocak 1956

Ek 25: Riyaset-i Cumhuriyet Fasil Heyeti'nin Ankara Türk Ocağı'nda verdiği konserlerden birine ait resim. Kaynak: 20. Asır Dergisi, 8 Eylül 1955

KAYNAKLAR

A) ARŞİV BELGELERİ

1- CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ

(CA) IV-II/59/46-2

(CA)VI-3-d/93/143-4

(CA)III/10-a-1/42/4-49

(CA)III/10-a-1/42/4-51

(CA)IV-19-d/78/11

(CA)VII-2-d/93/4

(CA)VIII-2/96/1

(CA)IV-8/56/12-3

(CA)VII-2-d/93/118

(CA)IV-6/54/23

(CA)IV-6/54/50-14

(CA)IV-6/54/50-13

B) KİTAPLAR

Aksoy, Bülent, **Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Mûsikî**, Pan Yay.
İstanbul 1994

Altay, Fahrettin, **Görüp Geçirdiklerim,10 yıl Savaş ve Sonrası 1912 – 1922**,
İnsel Yay. İstanbul 1970

- Aracı, Emre, **Donizetti Paşa Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu**, Yapı Kredi Yay. İstanbul 2006
- Ataman, Sadi Yaver, **Atatürk ve Türk Mûsikîsi**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1991
- Atay, Falih Rıfkı, **Çankaya**, Bateş Yay. İstanbul 1984
- Bardakçı, Murat, **Refik Bey, Refik Fersan ve Hatıraları**, Pan Yay. İstanbul 1995
- Budak, Ogün Atilla, **Türk Müziğinin Kökeni Gelişimi**, Phoenix Yay. Ankara 2006
- Erendil, Muzaffer, **Dünden Bugüne Mehter**, Genel Kurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay. Ankara 1992
- Eugenia, Popescu-Judetz, **Türk Mûsikîsi Kültürünün Anlamları**, Çeviren: Bülent Aksoy, Pan Yay. İstanbul, 1998
- Erguner, Süleyman, **Rauf Yektâ Bey**, Kitabevi Yay. İstanbul 2003
- Gazimihal, Mahmut Ragıp, **Türk Askerî Mızıkaları Tarihi**, Maarif Basımevi, İstanbul 1955
- Günel, Sadi, **Sanatkârlar Dünyası**, Karaelmas Basımevi, Tarihsiz, Zonguldak
- Güngör, Necati, **Safiye Ayla'nın Anıları**, Milliyet Yay, İstanbul 1996
- Koçak, Olcay, **A. Adnan Saygun**, Kastaş Yay. İstanbul 2005
- Kosal, Vedat, **Osmanlı'da Klasik Batı Müziği**, Eko Basım Yayın, İstanbul 2001
- Köseihal, M. Ragıp, **Türkiye-Avrupa Mûsikî Münasebetleri**, Numune Matbaası, İstanbul 1939
- Kulin, Ayşe, **Bir Tath Huzur, Fotoğraflarla Münir Nurettin Selçuk'un Yaşam Öyküsü**, Sel Yay. İstanbul 1996
- Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK Yay. Çeviren: Metin Kırathioğlu, Ankara 2000

- Mardin, Şerif, **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yay. İstanbul 1991
- Mehterhâne, **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu**, İstanbul, tarihsiz
- Nalbandoğlu, Muhiddin, **İstiklâl Marşımızın Tarihi**, Cem Yay. İstanbul 1964
- Oransay, Gültekin, **Atatürk İle Küğ**, Küğ Yay. İzmir 1985
- Okur, Hafız Yaşar, **Atatürk'le On Beş Yıl – Dinî Hatıralar**, Sabah Yay. İstanbul
- Okur, Hafız Yaşar, **“Atatürk ve Türk Mûsikîsi'ne Ait Bilinmeyen Hatıralar”**, 20. Asır Dergisi, İstanbul 1955
- Ökte, Burhanettin, **“Atatürk'ten Hatıralar”**, Türk Mûsikîsi Dergisi, İstanbul 1947
- Özalp, M. Nazmi, **Türk Mûsikîsi Tarihi**, MEB Yay. İstanbul 2000
- Özkan, İsmail Hakkı, **Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usulleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000
- Öztuna, Yılmaz, **Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi**, MEB Yay. İstanbul 1969
- Say, Ahmet, **Türkiye'nin Müzik Atlası**, Borusan Kültür ve Sanat Yay. İstanbul 1998
- Saygun, A.Adnan, **Atatürk ve Mûsikî**, Sevda – Cenap And Müzik Vakfı Yay. Ankara
- Saz, Leyla, **Harem'in İç Yüzü**, Milliyet Yay. İstanbul 1974
- Selânik, Cavidan, **Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni**, Doruk yay. Ankara 1996
- Sözer, Vural, **Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986
- Şahiner, Necmettin, **Mehter ve Marşları**, Anahtar Yay. İstanbul 1993
- Tanrıkorur, Cinuçen, **Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi**, Dergâh Yay, İstanbul 2003

Tör, Vedat Nedim, **Yıllar Böyle Geçti**, Milliyet Yay. İstanbul 1976

Tura, Yalçın, **Türk Mûsikîsinin Meseleleri**, Pan Yayınları, İstanbul 1988

Uzel, Nezih, **Radyoda Bir Gün**, Pan Yay. İstanbul 2006

Ünlü, Cemal, **Git Zaman Gel Zaman**, Pan Yay. İstanbul 2004

Ünlü, Cemal, **“Yaver, Şu Sevdiğim Şarkıyı Çal”**, Atatürk’le Bir Tren Yolculuğu adlı CD’nin Kitapçık Notları, STR yayıncılık

C) MAKALELER

A.Bülent Alaner, **“Cumhuriyet Döneminde Çok Sesli Müzik”**, Türkler Ansiklopedisi, C.18, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002

Aksoy, Bülent, **“Tanzimattan Cumhuriyete Mûsikî ve Batılılaşma”**, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul 1985

Kayabalı İsmail ve Aslanoğlu, Cemender, **“Türk Millî Mûsikîsi Türk Mûsikîsinin Çağdaş Durumu”**, Millî Eğitim ve Kültür, sayı:24, Kasım 1983

Mert, Talip, **“Boğaziçi’nde Viyana Müziği”**, Arşiv Dünyası Dergisi, sayı: 9, Ocak 2007

Odabaşı, Fatma, **“Türk Toplum Hayatında Müziğin Yeri”**, *Türkler Ansiklopedisi*, C.18, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002

Özkan, İsmail Hakkı, **“Fasıl”**, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul 1995

Paçacı, Gönül, **“Cumhuriyet’in Sesli Serüveni”**, Cumhuriyet’in Sesleri, Tarih Vakfı Yay. İstanbul 1999

Tutel, Eser, **“Gemideki Orkestra”**, Popüler Tarih, sayı:72, Ağustos 2006

D) DERGİ VE GAZETELER

20. Asır Dergisi

Milli Eğitim ve Kültür Dergisi

Türk Mûsikîsi Dergisi

Akşam

Cumhuriyet

Güneş

Hâkimiyet-i Milliye

Hürriyet

İkdam

Milliyet

Vakit

Vatan

E) ANSİKLOPEDİLER

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

Diyanet İslâm Ansiklopedisi

Müzik Ansiklopedisi

Osmanlı Ansiklopedisi

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi

F) CANLI KAYNAKLAR

Gülses, Necip

Özdemir, Mehmet Niyazi

Paçacı, Gönül

Uzel, Nezih

Üngör, Etem Rûhi

Ünlü, Cemal

G) İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=678>

http://www.ata.boun.edu.tr/chronology/kim_kimdir/osman_zeki_ungor.htm

http://www.beethovenlives.net/ahmed_adnan_saygun.htm

http://www.beethovenlives.net/ahmed_adnan_saygun.htm

ÖZGEÇMİŞ

8 Nisan 1979 yılında Adana'da doğdum. İlköğretim ve liseyi Adana'da bitirdim. 1997-98 öğretim yılında, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesine bağlı Arşivcilik bölümüne girdim. Bir yıl İngilizce hazırlık gördükten sonra başladığımız bölümü 2003 yılında bitirdim. 2004-2005 öğretim yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladım.